

Posthistoria för vykortssamlare

Exponatets syfte

- Jaså, du tittar på baksidan?
- Nej, jag tittar på framsidan.

Så brukar det låta när jag sitter och letar i vykortslådor hos handlare och på mässor, och man kan säga att denna korta dialog är utgångspunkten för mitt exponat. Vykortssamlare ägnar mycket intresse och energi åt att studera kortens bildsidor, men är ofta ovetande om all den spännande posthistoria som väntar om de tittar på andra sidan av kortet. Exponatets syfte är att frälsa dessa vilsna själar – att ge svenska vykortssamlare några grundläggande lektioner i posthistoria och några inspirerande exempel på vad man kan upptäcka om man vänder på kortet och tittar på – framsidan!

Betydelse

Exponatet visar hur vykortet användes, utvecklades och reglerades postalt under vykortens genombrottsperiod i Sverige, från 1897 fram till 1911. På kort tid uppstod då ett nytt folkligt kommunikationsmedel. Det innebar nya möjligheter att skicka hälsningar, meddelanden och bilder, men också en ny marknad för vykortstillverkare, som gärna experimenterade med nya fantasifulla typer av vykort. Det innebar därtill mer arbete för posten – inte bara med att befordra stora mängder vykort utan också med att anpassa det postala regelverket till vykortstillverkarnas påhitt. Vykortens genombrott är därför en viktig posthistorisk händelse.

Material

I exponatet visar jag brevkort (som var den postala termen) ur min samling svensk posthistoria från tiden runt 1900. Urvalet är gjort för att stödja exponatets syfte. Jag prioriterar kort som är trevliga att titta på och som tydligt illustrerar berättelsen. Det finns gott om vykort från denna tid, men att hitta bra exempel på olika posthistoriska detaljer – i rätt kvalitet – kräver ändå mycket tid, mycket letande och mycket kunskap. Detta gäller inte minst de olika formatvarianter som visas. I exponatet finns också ovanliga lösenbeläggningar och tilläggstjänster, vackra stämplat, trevlig eftersänd och olycksdrabbad post, attraktiva basarkort, med mera. De texter som beskriver korten är utformade enligt exponatets övergripande idé – att vända sig till den intresserade lekmannen och väcka intresse för vykortens posthistoria.

Kunskap och egen forskning

Exponatet baseras på studier av arkivmaterial, postcirkulär och annat postalt tryck, kompletterade med sekundärkällor, i första hand *Facit Postal* och *Svensk posthistoria 1855-1925*. Jag har publicerat flera artiklar om brevkortens posthistoria, bl.a. i *Aktuellt om Posthistoria* nr 13/2016 (med T. Karlsson).

Innehåll

1. Porton

1.1 Skandinavien	2
1.2 Övriga utlandet	3
1.3 Ofrankerade kort	4-7
1.4 Underfrankerade kort	8-9
1.5 Trycksaksporto	10-13
1.6 Frankeringar	14-21
1.7 Tilläggstjänster	22-23

2. Format

2.1 Storlek och form	24-27
2.2 Papperskvalitet	28
2.3 Rubrik	29-32
2.4 Delad adressida	33-40
2.5 Vinjetter	41-44
2.6 Reliefkort	45
2.7 Illuminationskort	46-47
2.8 Brevlådekort	48
2.9 Infällt fotografi	49
2.10 Kassaskåpskort	50
2.11 Påklustrade föremål	51-53
2.12 Adressetiketter	54
2.13 Tygblommor	55
2.14 Brevmärken	56-60
2.15 Färg	61
2.16 Luktshort	62
2.17 Frimärken på bildsidan	63-64

3. Poststämplat

3.1 Ortstämplat	65
3.2 Lådbrevstämplat	66-67
3.3 Ankomststämplat	68
3.4 Maskinstämplat	69-70
3.5 Turstämplat	71-72
3.6 Järnvägspost	73-76
3.7 Ångbåtpost	77
3.8 Lantbrevbäring	78
3.9 Minnespost	79-80
3.10 Militärpost	81-83
3.11 Utländska stämplat	84-89
3.12 Pennmakuleringar	90

4. Postbehandling

4.1 Eftersändning	91-94
4.2 Obeställbara kort	95-101
4.3 Olyckspost	102-103
4.4 Postala anteckningar	104-105
4.5 Felsändning	106-109
4.6 Adresser	110-115
4.7 Hotellpost	116-121
4.8 Basarpost	122-128

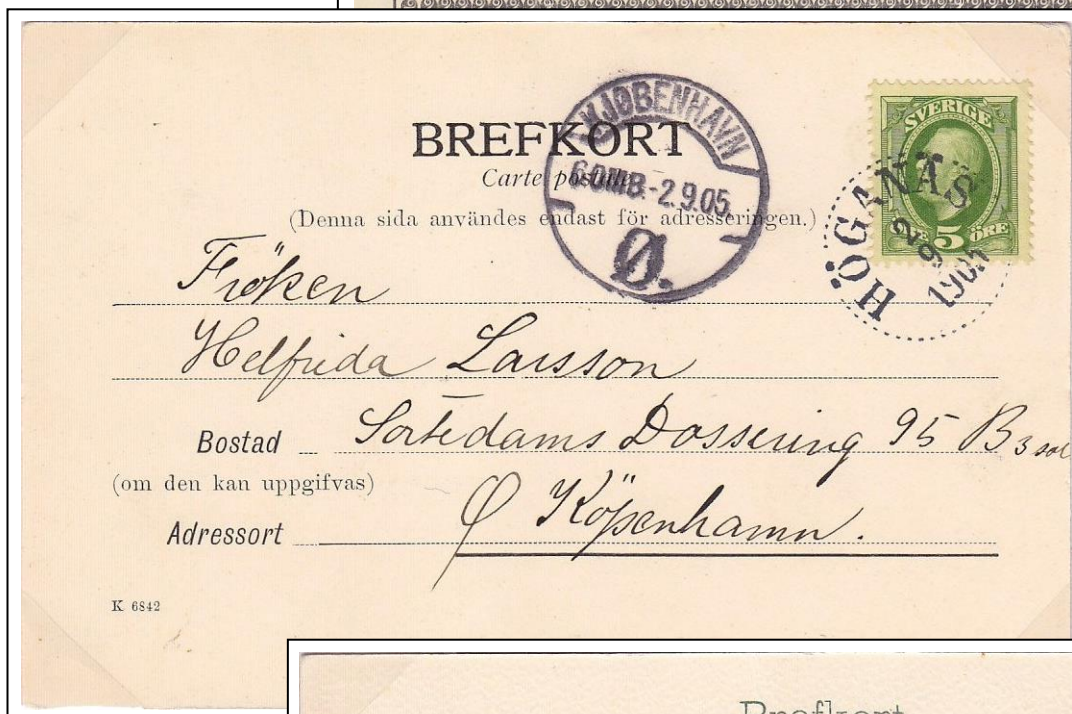
1.1 Porton • Skandinavien

Inom Skandinavien,
det vill säga inrikes
och till Danmark
och Norge, var
brevkortsportot
5 öre – det lägsta
någonsin i Sverige.

Inrikes

Morgårdshammar
27/7 1910

till Vikmanshyttan

Till Danmark

Höganäs
2/9 1905

Kjøbenhavn
2/9 1905

Till Norge
Fremmestad
19/9 1904
Kristiania
20/9 1904

1.2 Porton • Övriga utlandet

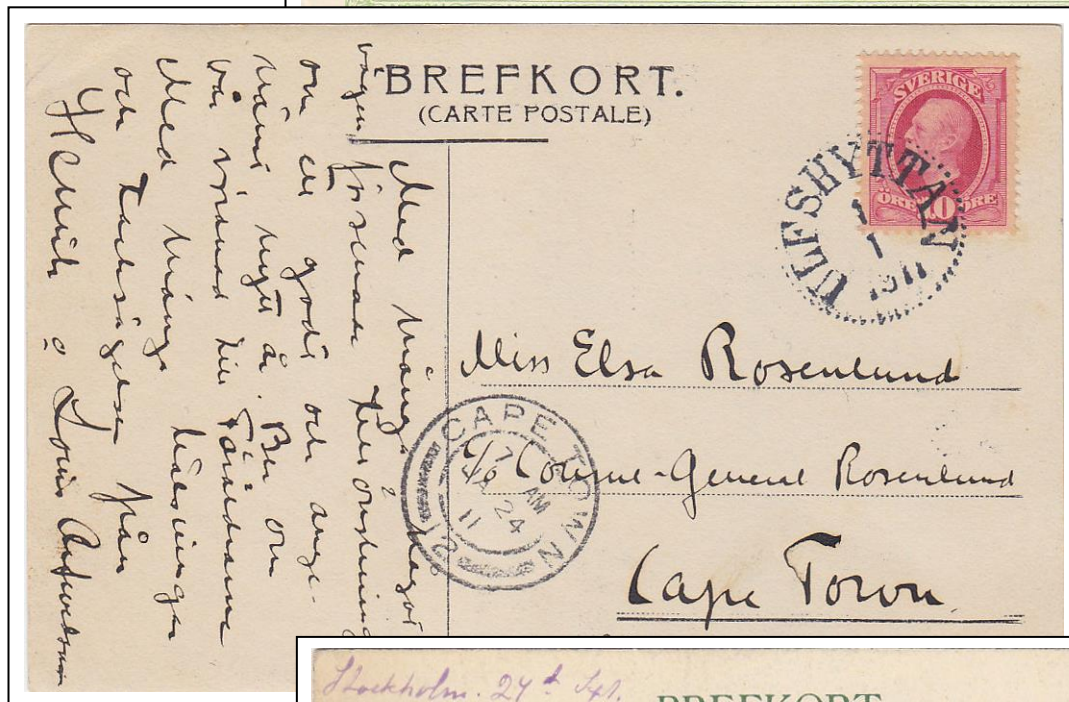
Till länder utanför
Skandinavien var
portot 10 öre.

Till Island

Stockholm
27/6 1902

Kjøbenhavn
28/6 1902

Reykjavik
19/7 1902

Till Sydafrika

Ulfshyttan
1/1 1911

Cape Town
24/1 1911

Till Japan

Stockholm
24/9 1908

Tokyo
30/10 1908

1.3 Porton • Ofrankerade kort

Det var tillåtet att skicka brevkort utan att sätta på frimärke. Då fick istället mottagaren betala lösen för att få sitt kort. Fram till 1899 taxerades sådana kort som ofrånkerade brev.

Lösen för inrikes post var enkelt felande porto plus en aviseringsavgift på 6 öre.

Ofrånkerat brevkort skickat lokalt i Stockholm, 3-4/10 1897

Lösen 11 öre (porto för lokalbrev, 5 öre, samt aviseringsavgift)

För utrikes post var lösen dubbelt felande porto, utan aviseringsavgift.

Ofrånkerat brevkort från Frankrike till Sverige

Paris 9/6 1898 – Sassnitz-Trelleborg 11/6 1898 – Mariestad

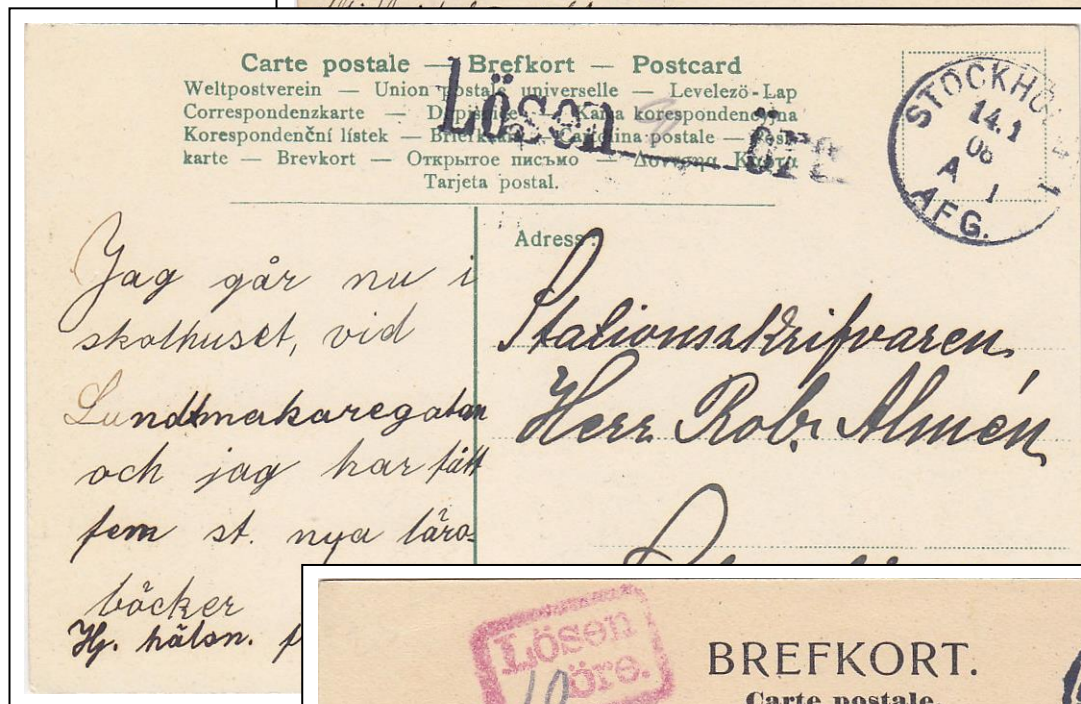
Lösen 40 öre (dubbelt utrikes brevporto)

Den franska T-stämpeln anger att kortet skulle lösenbeläggas i mottagarlandet.

1.3 Porton • Ofrankerade kort

I oktober 1899 ändrades lösenreglerna för ofrankerade kort. Lösenbeloppet blev då dubbelt brevkorts-porto, vilket innebar 10 öre i lösen för inrikes kort. Ibland skrev man lösennoteringar för hand, men det förekom också olika typer av lösenstämplar. Här visas tre exempel.

Göteborg
13/10 1906
till Ulricehamn

Stockholm
14/1 1908
till Silverhöjden

Göteborg
18/2 1902
(lokalt)

1.3 Porton • Ofrankerade kort

För brevkort till och från utlandet ändrades reglerna redan den 1/1 1899, så att ofrankerade kort skulle lösenbeläggas med dubbelt brevkortsporto. Enligt den svenska posttaxan fanns emellertid ett märkligt undantag: Kort från Norge skulle lösenbeläggas med 20 öre, dvs. dubbelt brevporto. Denna regel tycks ha gällt ända till 1909, även om postpersonalen inte alltid följde den.

Ofrankerat brevkort till Danmark, Halmstad 22/3 1907 – Randers 23/3 1907
Lösen 10 öre, motsvarande dubbelt brevkortsporto inom Skandinavien från Danmark

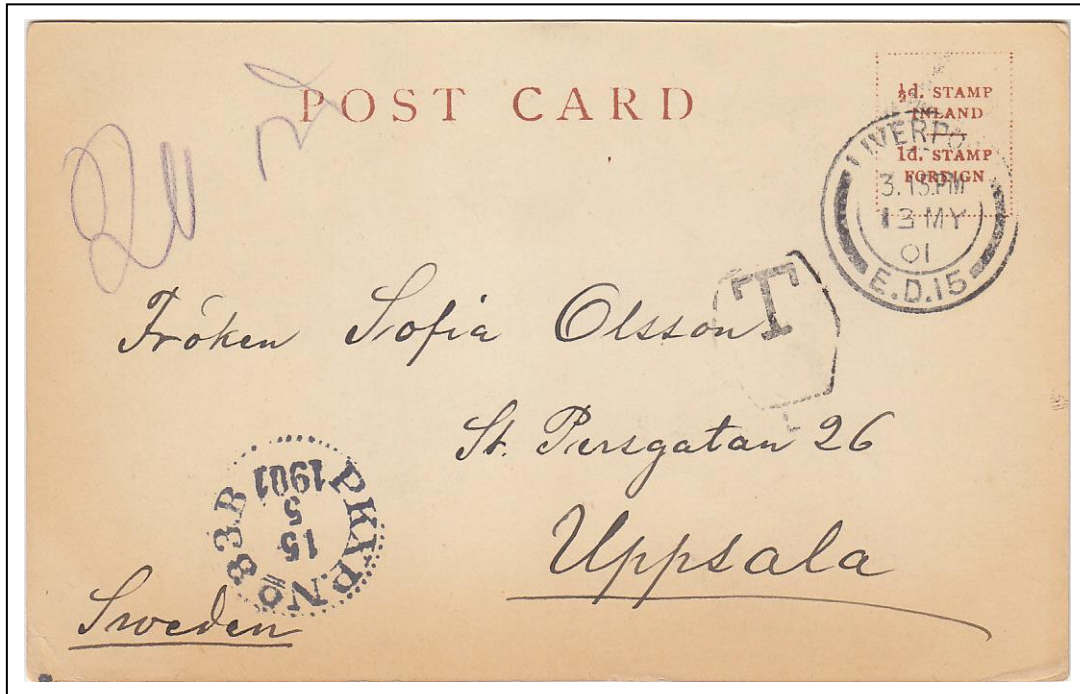

Ofrankerat brevkort från Norge till Sverige
Holmenkollen 30/7 1903 – Kristiania 30/7 1903 – Hjo

En första lösenanteckning om 10 (öre) har ersatts med en notering om 20 öre i lösen, enligt den specialregel som gällde för brevkort från Norge.

1.3 Porton • Ofrankerade kort

Det fanns dock en oklarhet när det gällde ofrånkerade kort till och från utlandet: Skulle lösenbeloppet vara dubbelt brevkortsporto enligt sändande eller mottagande lands portotabell? De flesta länder med undantag för Danmark, Norge och Tyskland hade lägre brevkortsporton än Sverige, vilket kunde ge olika resultat.

Ofrånkerat brevkort från Storbritannien till Sverige
Liverpool 13/5 1901 – PKXP No 83B 15/5 1901 – Uppsala
Lösen 20 öre, motsvarande dubbelt utrikes brevkortsporto från Sverige.

Ofrånkerat brevkort från Storbritannien till Sverige
London 2/6 1904 – Sassnitz-Trelleborg 4/6 1904 – Bedinge
Lösen 16 öre, motsvarande dubbelt utrikes brevkortsporto
från Storbritannien, omräknat till svensk valuta.

1.4 Porton • Underfrankerade kort

Även underfrankerade brevkort belades med lösen. Ibland satte avsändaren av misstag på ett femöresmärke, dvs. inrikesporto, på ett kort som sändes utrikes. Reglerna för lösennoteringar på underfrankerade försändelser ändrades den 1 oktober 1907, efter beslut av världspostkongressen i Rom 1906.

Brevkort till
Schweiz

Piteå
13/11 1904

Trelleborg-
Sassnitz
16/11 1904

Neuchâtel
17/11 1904

Kortet är frankerat med 5 öres inrikesporto istället för 10 öres utrikesporto. Svenska posten har därför slagit en T-stämpel (*Taxe à payer*) och noterat felande porto i fransk valuta, $6\frac{1}{4}$ centimes, enligt de internationella regler som gällde före 1/10 1907. Vid ankomst har kortet lösenbelagts med dubbel porto, avrundat till 15 schweiziska centimes och redovisat med lösenmärken.

Brevkort till USA

Varberg
27/3 1909

New York
7/4 1909

till Chicago

Från och med den 1 oktober 1907 skulle avsändarlandet inte längre ange *felande porto* för underbetalda försändelser, utan *lösenbeloppet*, vilket normalt var dubbel *felande porto*. Beloppet skulle fortfarande anges i franska centimes. Kortet ovan är frankerat med 5 öres porto och skulle lösenbeläggas med dubbla beloppet. 10 öre motsvarade $12\frac{1}{2}$ centimes. I USA har lösenbeloppet räknats om till 2 cents.

1.4 Porton • Underfrankerade kort

När kort blev underfrankerade på grund av internationell eftersändning gällde en särskild regel inom Världspostföreningen. Om kortet haft korrekt frankering för den ursprungliga destinationen skulle lösenbeloppet bara vara *enkelt* felande porto.

Inrikes brevkort

Gefle 16/1 1904

Göteborg
17/1 1904

Eftersänt till
Danmark

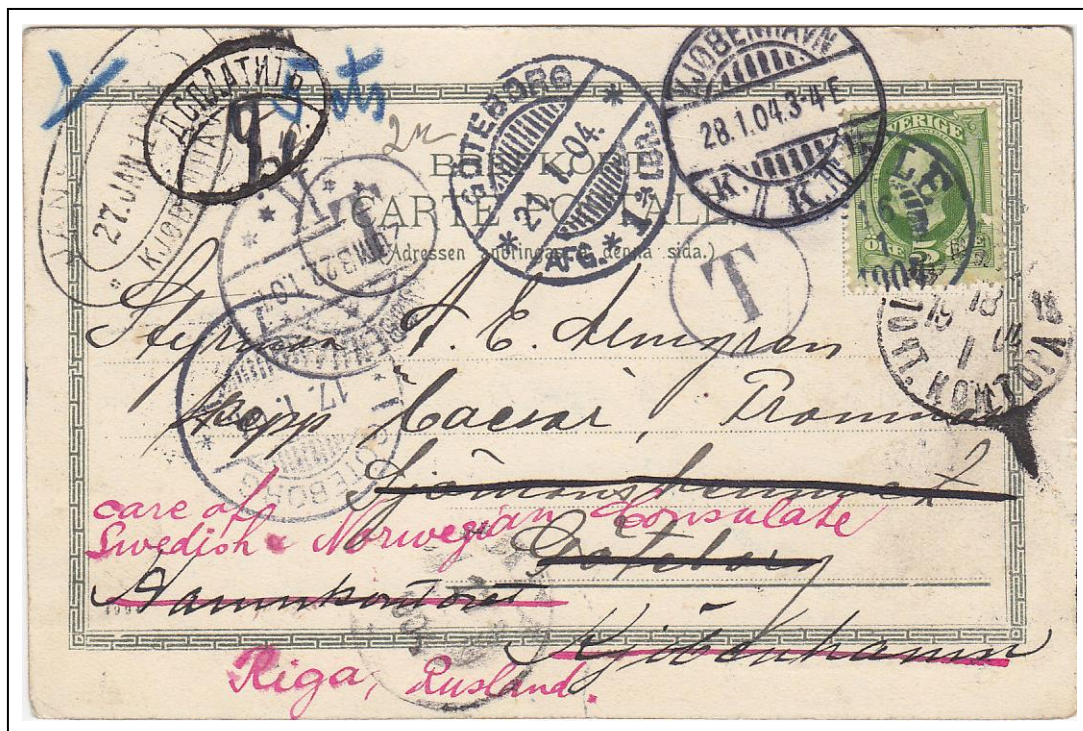
Göteborg
21/1 1904

Kjøbenhavn
22/1 1904

Eftersänt till
Ryssland

Kjøbenhavn
28/1 1904

Riga 18/1 1904
[31/1 1904]

Kortets 5-öresporto var korrekt inrikes och även inom Skandinavien. Men när kortet eftersändes för andra gången, till Ryssland, hade det krävts 10 öres porto. Danska posten har slagit två T-stämplarna och noterat 5 centimes i felande porto. Ryska posten tycks ha tvekat om man skulle ta ut enkelt eller dubbelt felande porto (2 eller 4 kopek), men det ser ut som att man till sist bestämt sig för korrekt belopp, 2 kopek.

Brevkort sänt
inrikes i Tyskland

Allenstein
28/9 1909

till Hamburg

Eftersänt
till Sverige

PKXP 2C Inr. U.
1/10 1909

Saltsjöbaden
2/10 1909

Kortet är frankerat med 5 pfennig inrikesporto istället för 10 pfennig utrikesporto, och har därför belagts med lösen. Tyska posten har slagit en T-stämpel (*Taxe à payer*) och noterat lösenbeloppet i fransk valuta, 6¼ centimes. Vid ankomst har kortet lösenbelagts med enkelt felande porto, 5 öre, eftersom kortet hade korrekt porto för den ursprungliga adressorten.

1.5 Porton • Trycksaksporto

I vissa fall kunde brevkort skickas för trycksaksporto. Portot blev då 2 öre lokalt, 4 öre inrikes och 5 öre utrikes. Då krävdes emellertid att man dels strök över ordet *Brefkort* och istället skrev dit *Trycksak*, dels inte skrev något längre meddelande på kortet. För trycksaksporto tilläts en personlig hälsning på högst fem ord. Det var också tillåtet att på tryckta kort skriva till exempelvis prisuppgifter för hand.

Inrikes brevkort
frankerat med
trycksaksporto,
4 öre

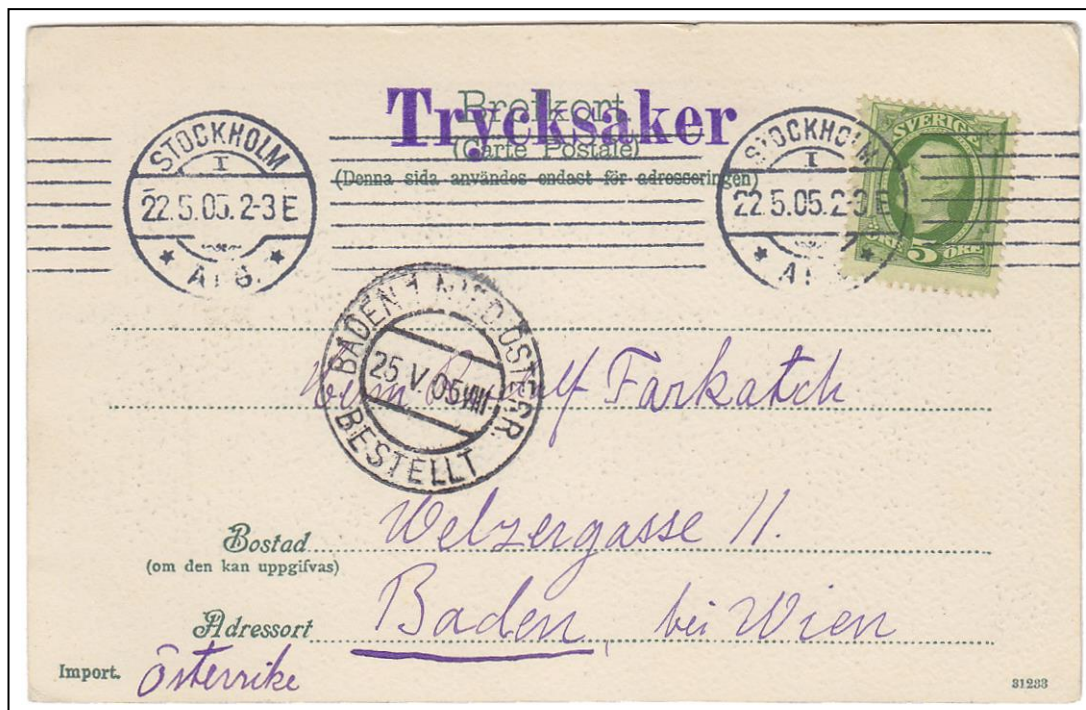
Uddevalla
5/2 1909

till Qville

Kortet är en tryckt
offert för olika
sorters mjöl och
salt, där priserna
fyllts i för hand.

För inrikes kort sparade man bara ett öre på att använda trycksaksporto, så sådana kort (där texten *Brefkort* strukits över) är ganska ovanliga. Utrikes kom man däremot undan med halva portot – 5 öre istället för 10 öre – så utrikes kort där *Brefkort* / *Carte postale* ersatts med *Trycksaker* eller det franska *Imprimé* är vanliga.

Brevkort till
Österrike
frankerat med
trycksakporto,
5 öre

Stockholm
22/5 1905

Baden
25/5 1905

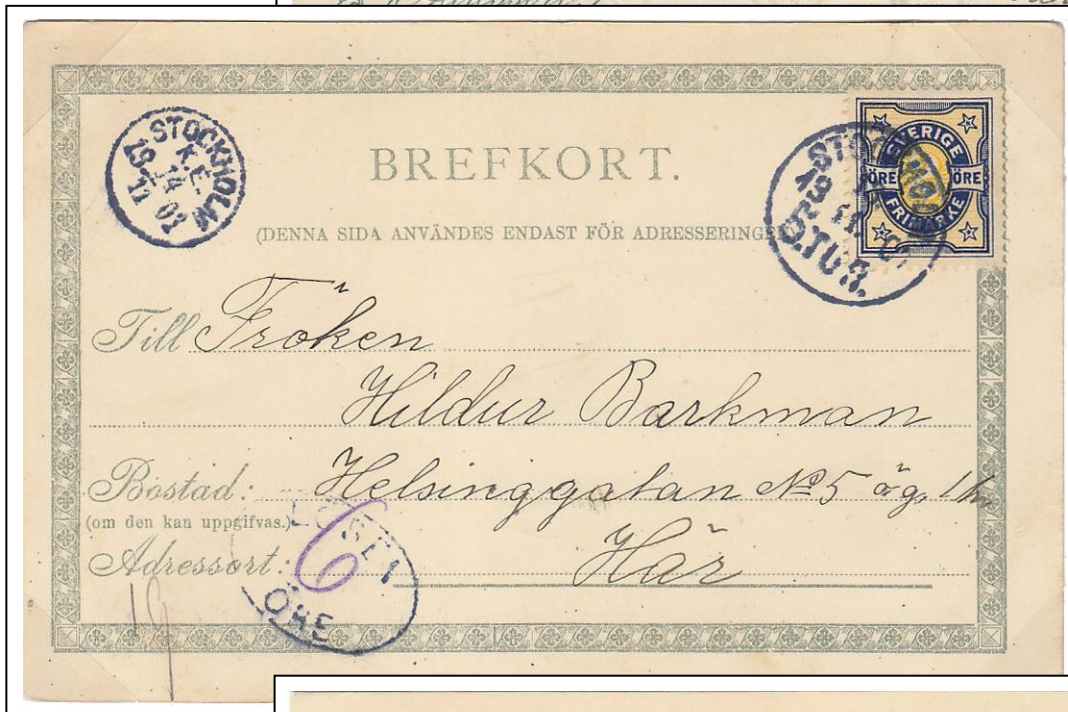
På dessa båda kort har texten *Brefkort* stämplats över med *Trycksaker*. En betydligt vanligare variant var att man ändrade rubriken för hand (som på det övre kortet på nästa blad).

1.5 Porton • Trycksaksporto

Regeln om att brevkort i vissa fall kunde skickas för trycksaksporto infördes i ett postcirkulär från 1900.

Där krävdes att ordet *Brefkort* ströks över och ersattes med ordet *Trycksak*.

Stockholm (lokalt)
2/1 1905

Här har avsändaren däremot inte ersatt *Brefkort* med *Trycksak*, så kortet har taxerats som brevkort (porto 5 öre) och mottagaren fick betala 6 öre i lösen (5 – 2 öre x 2).

Stockholm (lokalt)
14/11 1901

Så småningom blev posten mindre strikt med denna regel och i 1907 års poststadga togs den bort.

Detta kort från Halmstad, med rubriken *Brefkort*, gick därför att skicka för lokalt trycksaksporto den 22/6 1909.

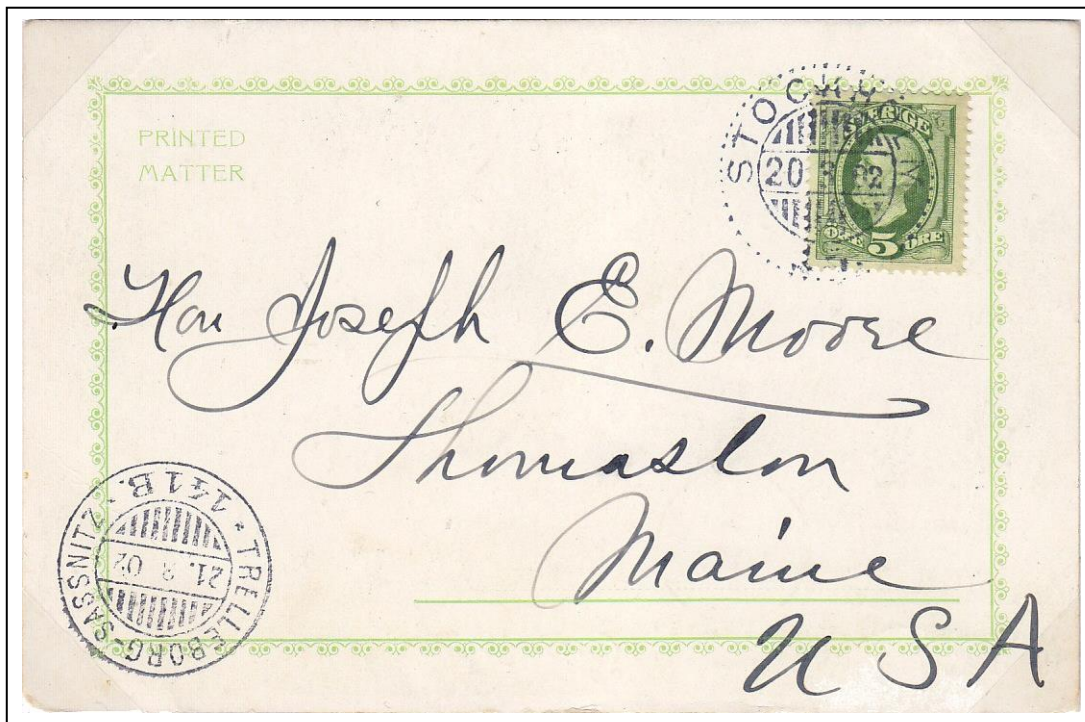
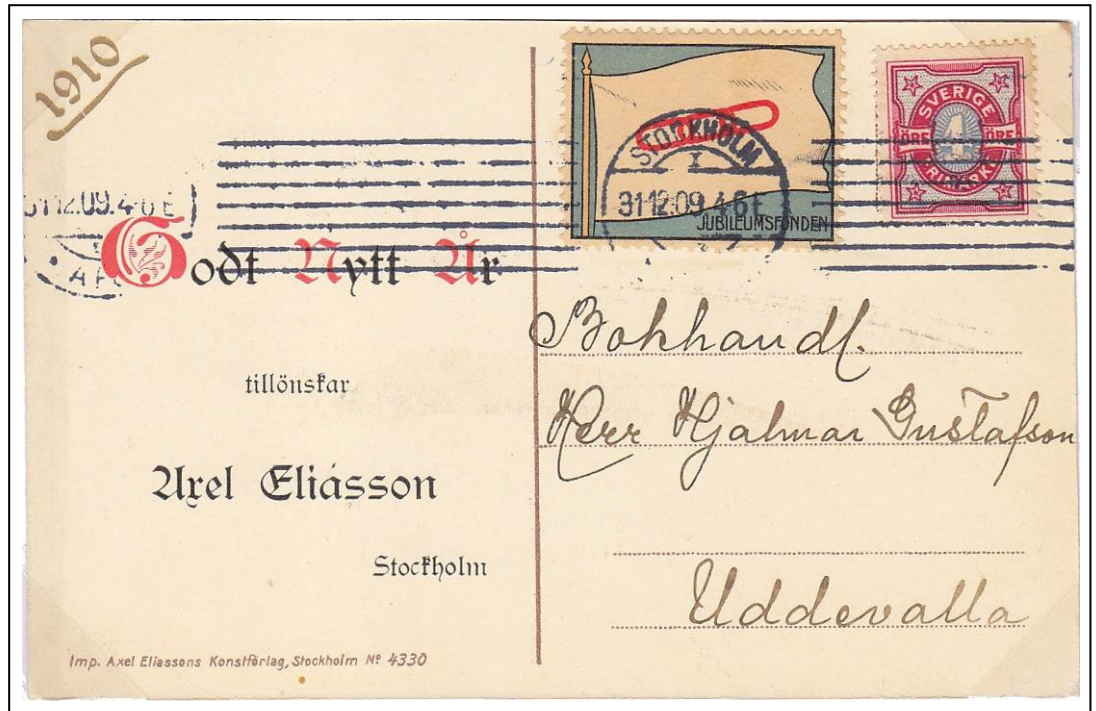
1.5 Porton • Trycksaksporto

Ibland ser man vykort i normalt brevkortsformat som från början var avsedda att skickas som trycksaker, och därför inte hade texten *Brefkort*.

Kort med tryckt nyårshälsning och 4 öres inrikes trycksaksporto

Stockholm
31/12 1909

till Uddevalla

Kort med tryckt text *PRINTED MATTER*, frankerat med 5 öres utrikes trycksaksporto

Stockholm
20/3 1902

Trelleborg-
Sassnitz
21/3 1902

New York
XX/4 1902

Kortet förställer den amerikanske ambassadören i Sverige, W. W. Thomas, när han skakar hand med kronprinsen (senare Gustaf V) i samband med invigningen av ett monument över John Ericsson i Stockholm hösten 1901.

Uppenbarligen är det Thomas själv som tryckt upp och signerat kortet för att skicka till vänner och bekanta i USA – och visa dem vilka fina kretsar han umgicks i där borta i Sverige!

1.5 Porton • Trycksaksporto

Det förekommer också ”kort för tryckt meddelande” i vykortformat, ofta använda för affärs-korrespondens. I regel saknar de illustrationer, och är inte så intressanta för vykortssamlare (övre kortet). Men om man har tur kan hitta trevliga illustrerade trycksakskort (nedre kortet).

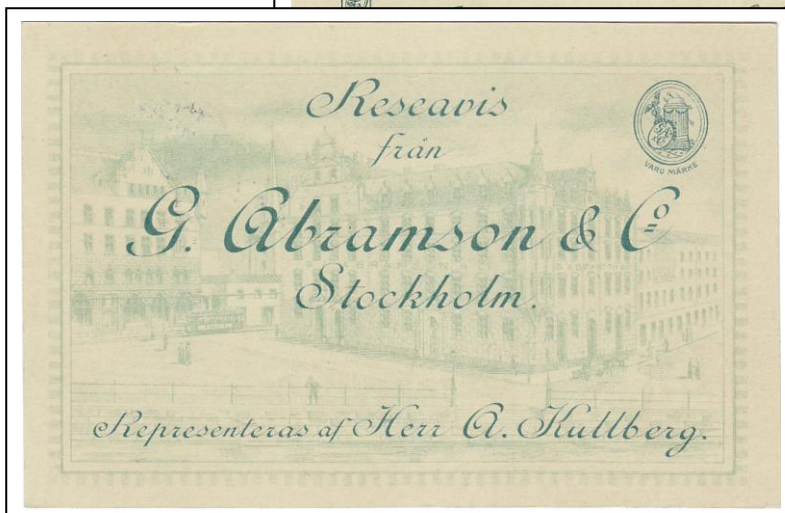
”Kort för tryckt meddelande”, sänt med tvåöresporto (lokal trycksak)

Stockholm
16/9 1908

På baksidan en tryckt betalnings-påminnelse från Försäkringsbolaget Allmänna Brand.

”Kort för tryckt meddelande”, sänt med inrikes trycksaksporto (4 öre)

Kalmar
27/8 1906 (?)
till Alsheda

På baksidan en illustrerad ”reseavis” från Herr A. Kullberg, representant för G. Abramson & Co. i Stockholm.

1.6 Porton • Frankeringar

För att betala portot frankerade man korten med frimärken. Även frankeringarna kan ibland ha sina posthistoriska poänger. För att frimärkena skulle vara giltiga gällde det till att börja med att de måste vara från det land där kortet postades. Det kan tyckas självklart, men ibland kunde det ändå trassla till sig.

Brevkort med ett svenskt och ett norskt femöres-märke, sänt lokalt i Kristiania

Det norska frimärket är stämplat Kristiania 27/2 1904, det svenska är ostämplat.

Kortet har Stockholmsmotiv och uppenbarligen är det också skrivet och frankerat i Stockholm av en norrman på tillfälligt besök. Men han glömde att posta det, och fick istället klistra på ett nytt frimärke och lägga det på brevlådan när han kom hem. På bilsidan har han, lite skamset, skrivit till: *Dette kort kommer lidt sent men var godt ment.*

Brevkort med ett svenskt femöres-märke, sänt från Danmark till Sverige

Helsingør
10/7 1902

Helsingborg
10/7 1902

Strömsholm
11/7 1902

Även detta kort blev postat i fel land. Gissningsvis har avsändaren skrivit det i Sverige, men postat det först vid ankomst till Danmark. Det svenska frimärket har "nollats" av den danska posten, som också slagit en T-stämpel. När kortet skickades (tillbaka?) till Sverige gjordes en lösennotering om 10 öre som fröken Berta fick betala för att få sitt kort.

1.6 Porton • Frankeringar

Det kom också kort till Sverige med utländska frimärken, som ”nollats” av posten i avsändarlandet. Vid ankomst lösenbelades dessa som ofrankerade kort.

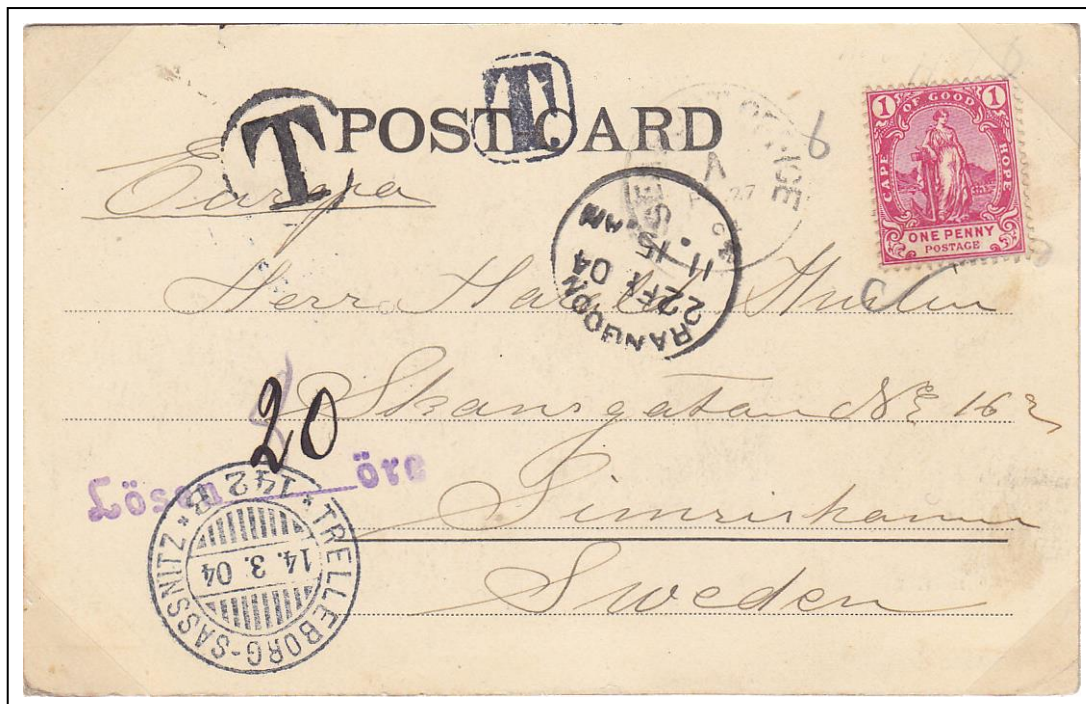
Brevkort från
Burma till Sverige

Rangoon
22/2 1904

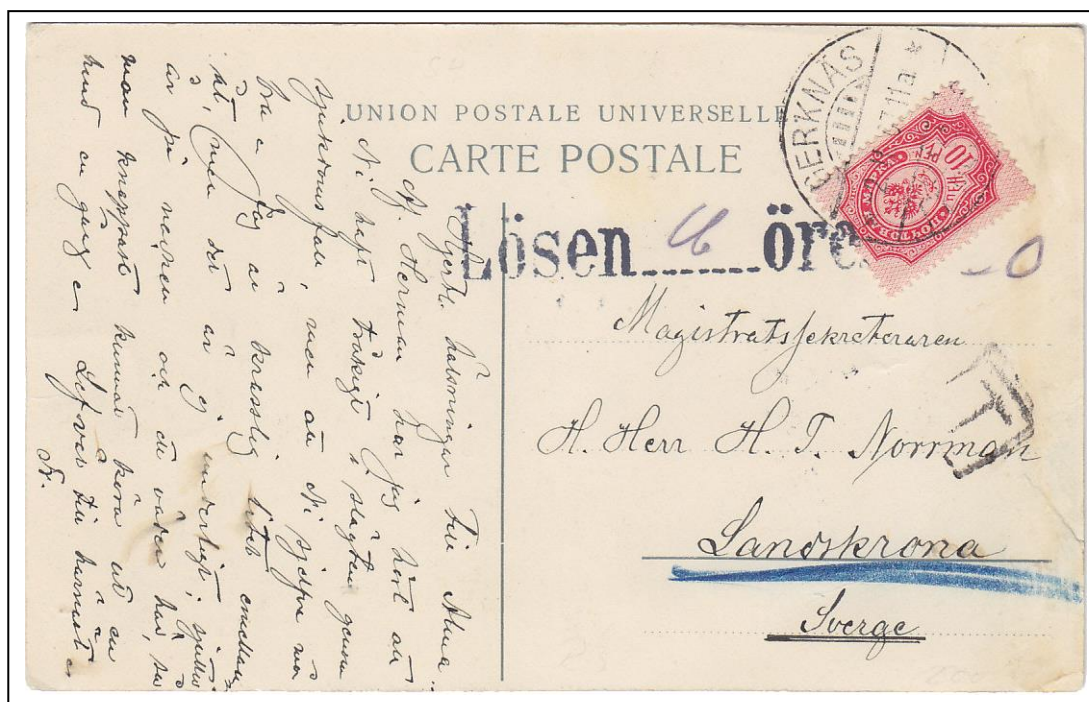
Sea Post Office
(Bombay-Aden)
27/2 1904

Trelleborg-
-Sassnitz
14/3 1904

till Simrishamn

Kortet, gissningsvis skickat av en sjöman, har frankerats med ett frimärke från Kapkolonin, vilket förstås inte godkännts. Posten i Burma (vid denna tid en del av Brittiska Indien) har nollat frimärket och slagit en T-stämpel. Mottagaren i Simrishamn har fått lösa ut kortet med dubbelt utrikes brevkortsporto från Sverige, 20 öre.

Brevkort från
Finland till
Sverige

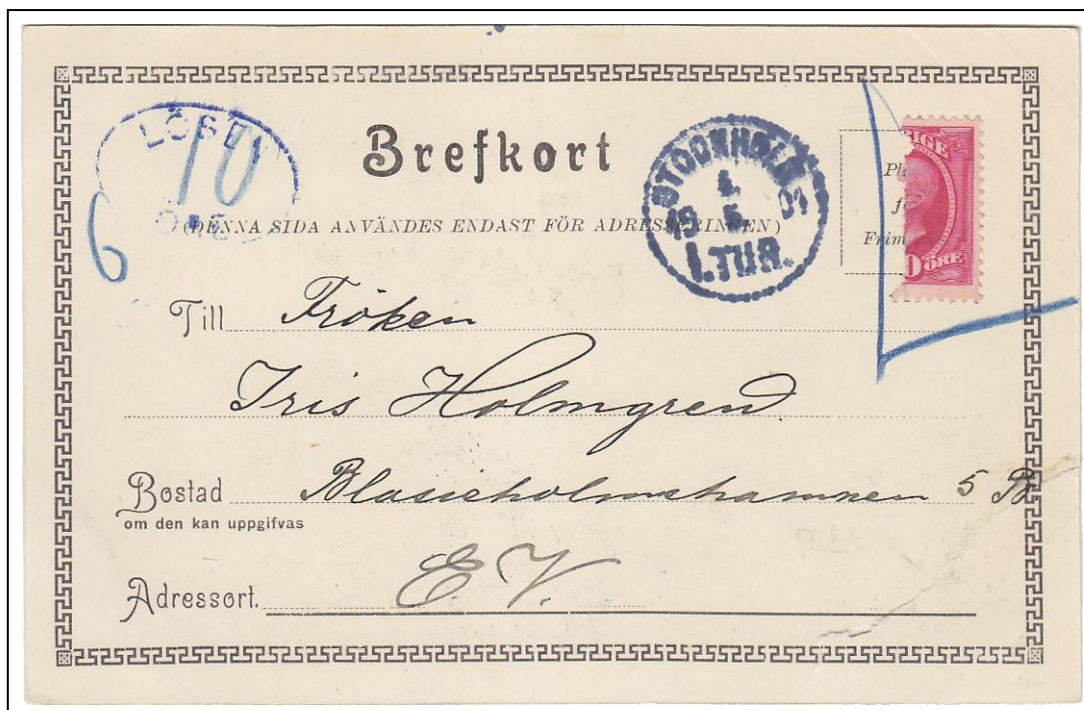
Gerknäs
2/2 1907

till Landskrona

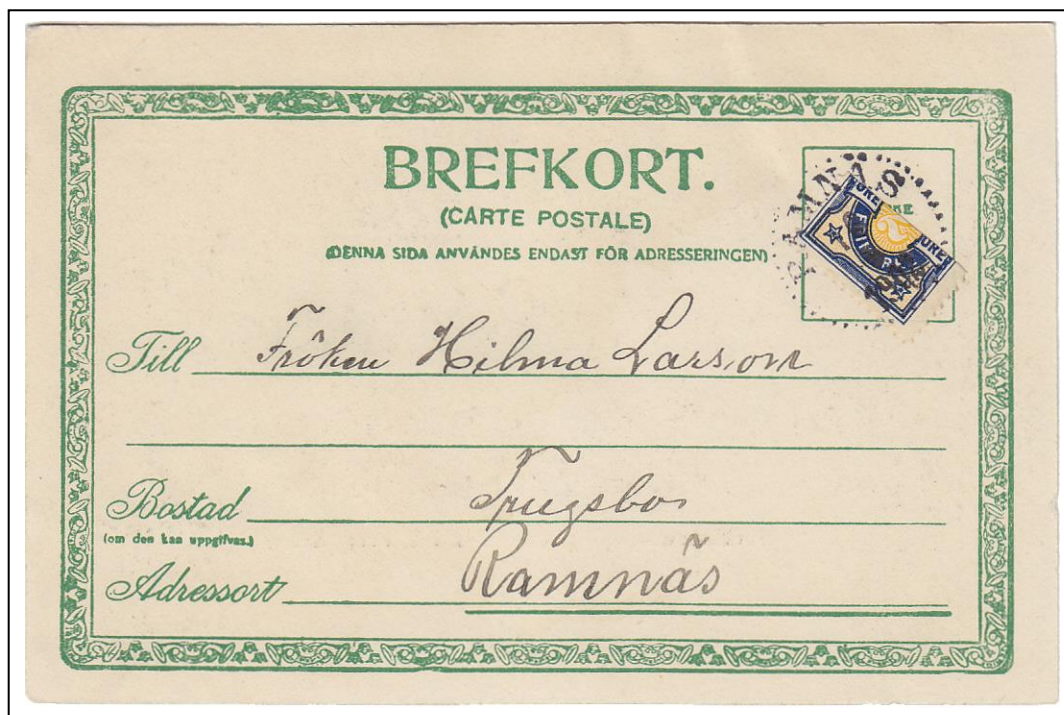
Fram till 1917 var Finland ett ryskt storfurstendöme. Runt 1900 gjorde Ryssland stora ansträngningar att ”förryska” Finland och förryskningen omfattade även frimärkena. Från mitten av augusti 1900 tilläts bara frimärken med valörer i rysk valuta (kopek) på utrikes post, medan frimärken med valörer i penni fortfarande kunde användas inrikes. Detta frimärke, i valören 10 penni, var därför ogiltigt på post till Sverige. Posten i Gerknäs har av misstag stämplat märket, men innan kortet lämnade Finland har frimärket nollats och kortet fått en T-stämpel. Svensk lösen på 16 öre motsvarade dubbelt felande porto.

1.6 Porton • Frankeringar

Trasiga eller delade frimärken var inte heller giltiga. Man ville förstås inte riskera att någon klippte bort stämpeln från ett begagnat frimärke och använde det igen!

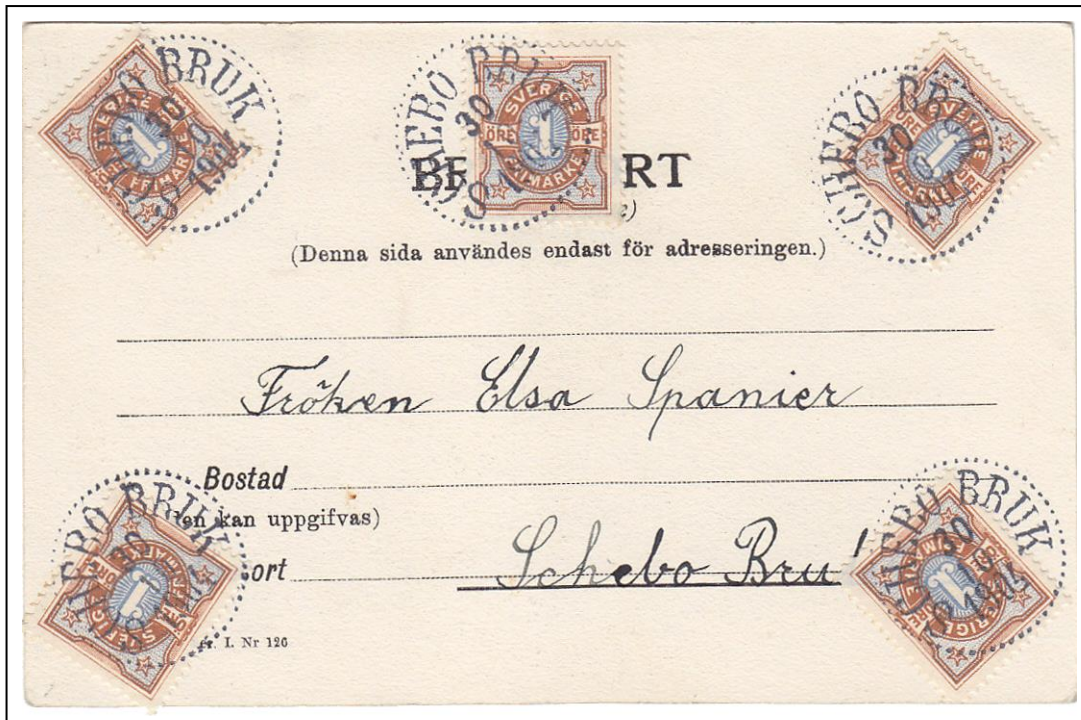
Här har avsändaren rivit ett tioöresmärke i två bitar och försökt använda den ena halvan för att betala 5 öres brevkortsporto. Men posten har markerat att frimärket var ogiltigt (med blåkrita), slagit stämpeln Stockholm 4/5 1901 vid sidan av märket, och tagit ut 10 öre – dubbelt felande porto – i lösen.

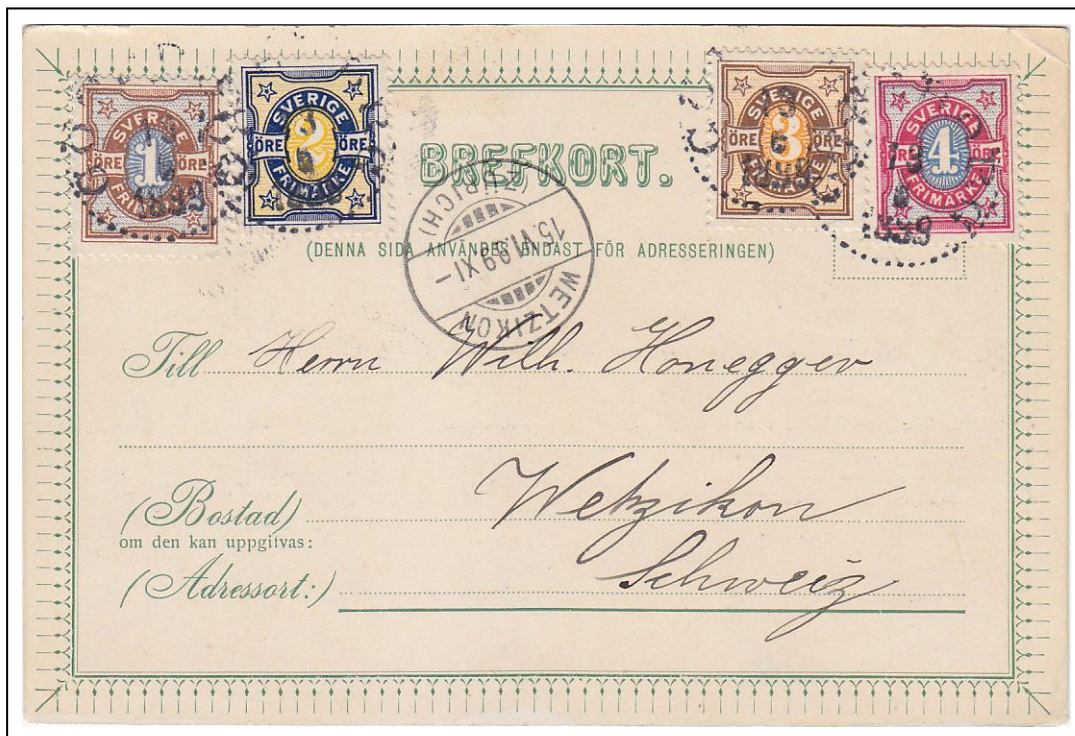
Ett halverat tvåöresmärke borde verkligen inte ha passerat som porto för detta kort, sänt lokalt i Ramnäs 16/5 1902. Men frimärket är stämplat och inget tyder på att mottagaren fått betala lösen. Var det postpersonalen som slarvade? Eller gick kanske avsändaren in på postkontoret, bad för skojs skull att få kortet stämplat, men lämnade sedan över det personligen?

1.6 Porton • Frankeringar

Ibland tyckte avsändaren att det såg trevligt ut med många frimärken på vykortet, och frankerade med lågvalörer av tvåfärgad siffertyp.

Brevkort med fem ettöresmärken, skickat lokalt i Schebo bruk 30/10 1904.

Brevkort till Schweiz med 1-2-3-4 öre:
Göteborg 13/6 1899 – Wetzikon 15/6 1899

Postverket tolererade dessa tidiga ”filatelistiska frankeringar”, men inte med någon större entusiasm. I 1899 års poststadga (§61.11) påpekade man faktiskt att: *Vid frimärkning bör, så vidt ske kan, iakttagas, att lämpliga frimärkesvalörer användas, så att frimärkenas antal må kunna begränsas till det minsta möjliga.*

1.6 Porton • Frankeringar

En variant var att använda frimärken för att täcka över ordet "Brefkort" och därigenom kunna skicka kortet för trycksaksporto.

Stockholm Nord. Postmötet 29/8 1903 – Stockholm 2 afg.
Två ettöresmärken täcker ordet Brefkort och utgör lokalt trycksaksporto.
Stämplarna och den knappa adressen tyder på att kortet är skickat av en postanställd till en annan postanställd från det Nordiska postmötet i Stockholm.

Lysekil 6/8 1901 – Trelleborg-Sassnitz 8/8 1901 – Dieppe 9/8 1901
Eftersänt Dieppe – Rouziers 11/9 1901
2 + 3 öre tvåfärgad siffertyp, utrikes trycksaksporto, täcker ordet Brefkort.
Dessutom har avsändaren följt poststadgan till punkt och pricka, och skrivit till ordet *Trycksak* ovanför frimärkena.

1.6 Porton • Frankeringar

Skyddsperforerade frimärken, s.k. ”perfins”, blev tillåtna av postverket 1907. De användes av företag som köpte in stora mängder frimärken för sin post, för att förhindra att anställda stal frimärken. Skyddsperforerade märken användes normalt för affärskorrespondens (övre kortet) och är därför ovanliga på vykort. Det nedre kortet är emellertid ett fotografiskt vykort.

Frimärken skyddsperforerade med initialerna O.H. användes av AB Oskar Hallberg i Örebro åren 1907-1920. Brevkort från Örebro 4/12 1909 till Boda.

Skyddsperforeringen FAXE användes av AB Faxe & Söner samt firma G. C. Faxe i Malmö. Brevkort från Malmö 3/9 1908 till Moheda.

1.6 Porton • Frankeringar

Frimärkena kunde ha olika typer av varianter, ”tryckfel” och liknande.
En del syns lätt med blotta ögat, andra kan kräva förstoringsglas.

Det gröna strecket i frimärkets undre marginal är en lödskarvlinje. Vid tillverkningen av tryckplåtarna för Oscarsmärkena sammanfogades 10x10 blyplattor med inpressade frimärksbilder. Dåligt avslipade kanter på dessa blyplattor orsakade upphöjningar, som vid tryckningen syns som linjer i frimärkenas marginaler.

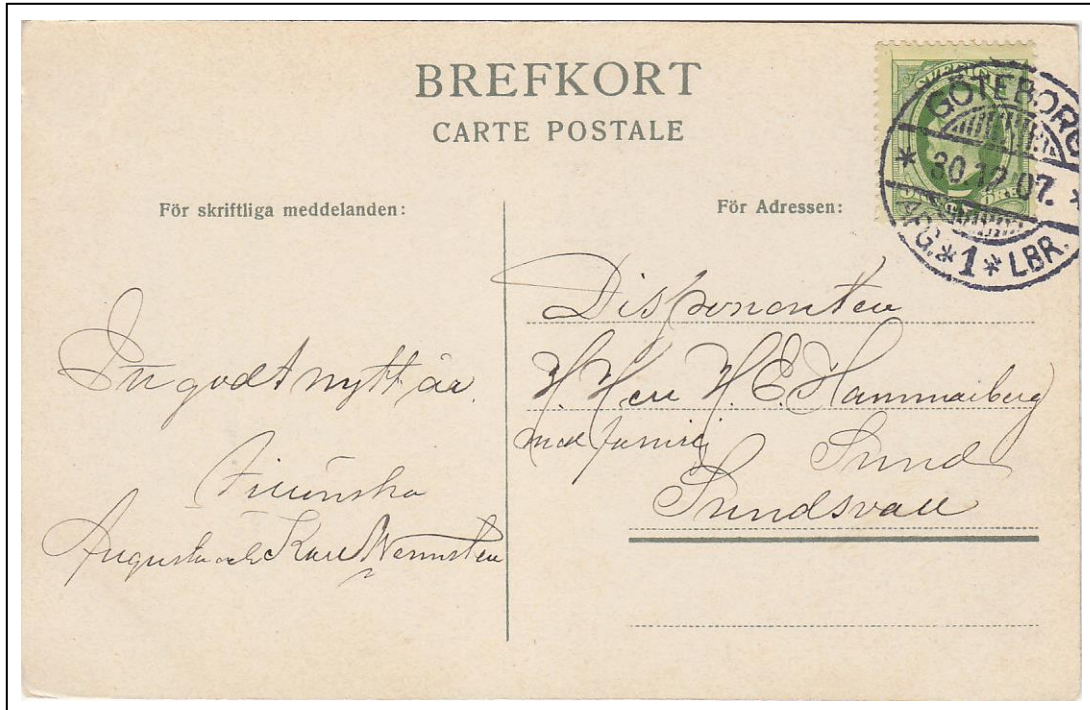

På Oscarsmärkena finns en mängd *plåtfel*, dvs. fel och skador på tryckplåtarna som syns i frimärksbilden. Ett av de mer kända är ”kommatecknet” i nedre högra hörnet (position 13 i tryckplåten) på femöresvalören.

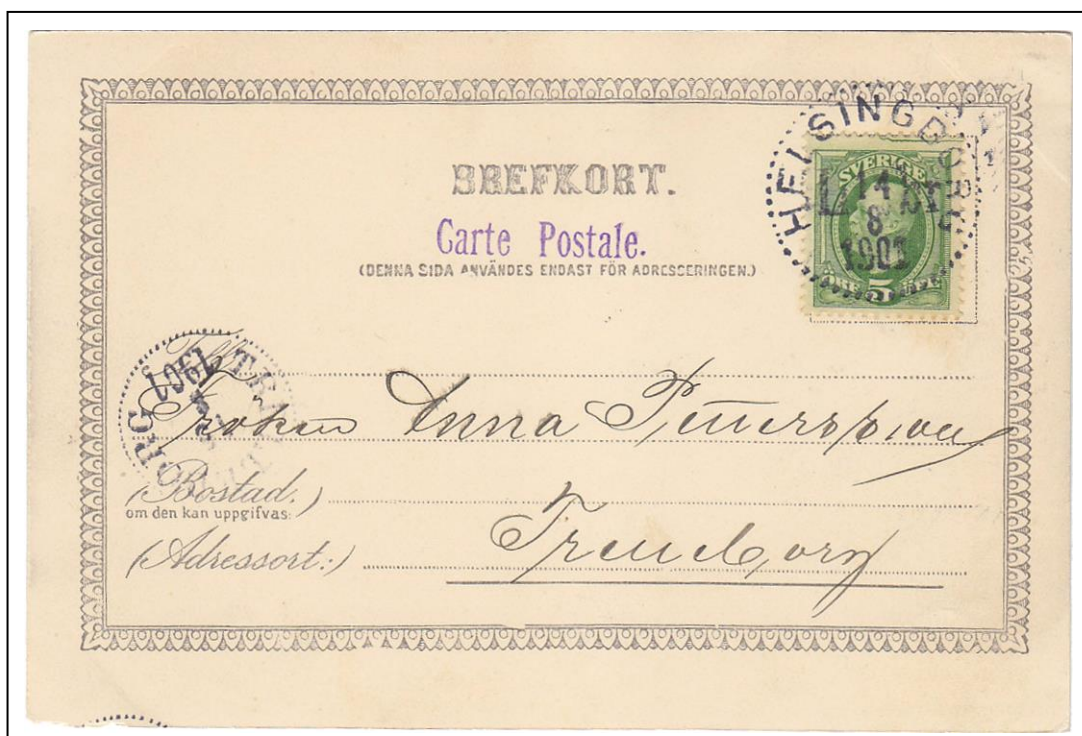

1.6 Porton • Frankeringar

Varianter från denna period är väl kartlagda och roar många frimärkssamlare.
För Oscars-frimärkena finns till och med en särskild varianthandbok!

Från frimärksbildens övre vänstra hörn och uppåt löper en ojämn grön linje. Det är resultatet av en liten *plåtspricka*, där det samlats färg som vid tryckningen förts över till frimärket.

Här syns en ojämn färglinje från en kraftigare *plåtspricka* i frimärkets övre marginal. Sprickan kan eventuellt ha sitt ursprung i en lödskarv.

1.7 Porton • Tilläggstjänster

Utöver själva brevkortsportot förekommer ibland porton för olika tilläggstjänster.
Här visas kort med tilläggsporto för rekommendation och expressutdelning.

Utrikes brevkortsporto: 10 öre, tillägg för rekommendation: 20 öre
Ljungskile 14/6 1902 – St. Petersburg 4/6 och 5/6 1902

Kortet är eftersänt inom St. Petersburg med en särskild etikett för eftersändning.
I Ryssland användes julienska kalendern. Den 4/6 motsvarade den 17/6 i Sverige.

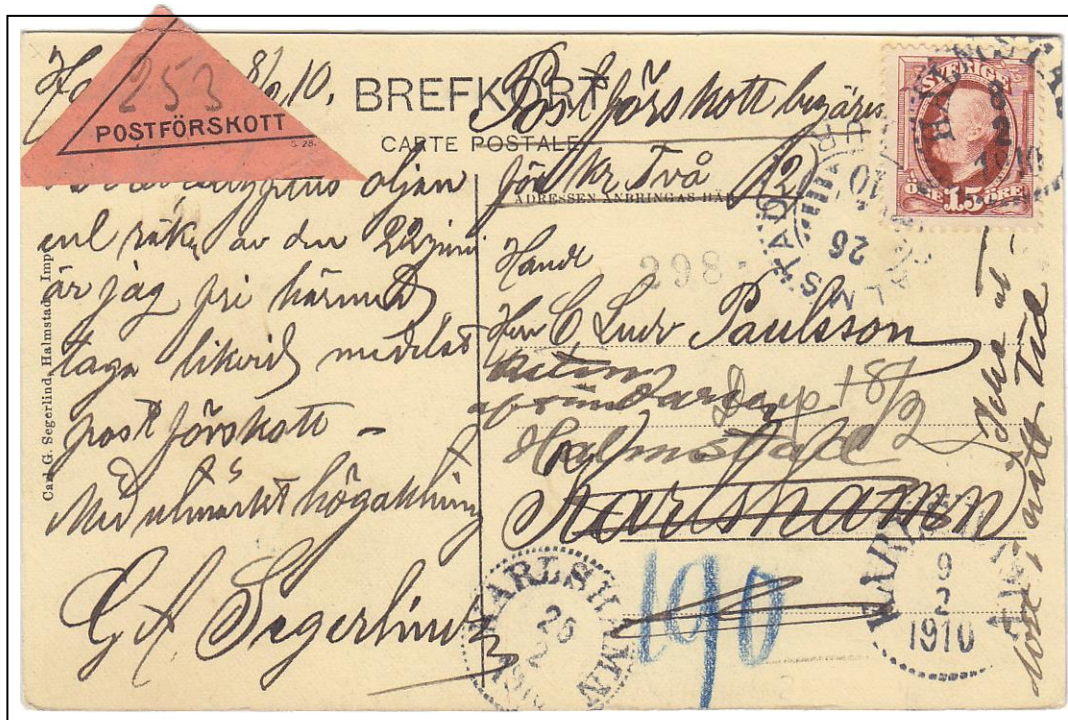

Inrikes brevkortsporto: 5 öre, tillägg för expressutdelning: 20 öre
Helsingborg 17/4 1907 – Stockholm 18/4 1907

Kortet skickades med vanlig post från Helsingborg till Stockholm,
men så snart det kom fram till Stockholm delades det ut av expressbud.

1.7 Porton • Tilläggstjänster

Brevkort kunde också skickas mot postförskott. I sällsynta fall kan man hitta postförskottsbelagda vykort (övre kortet), men för det mesta har kort med postförskott affärskorrespondens på baksidan (nedre kortet).

Brevkortsporto: 5 öre, tillägg för postförskott upp till 5 kronor: 10 öre
 Halmstad 8/2 1910 – Karlshamn 9/2 1910
 Retur: Karlshamn 25/2 1910 – Halmstad 26/2 1910

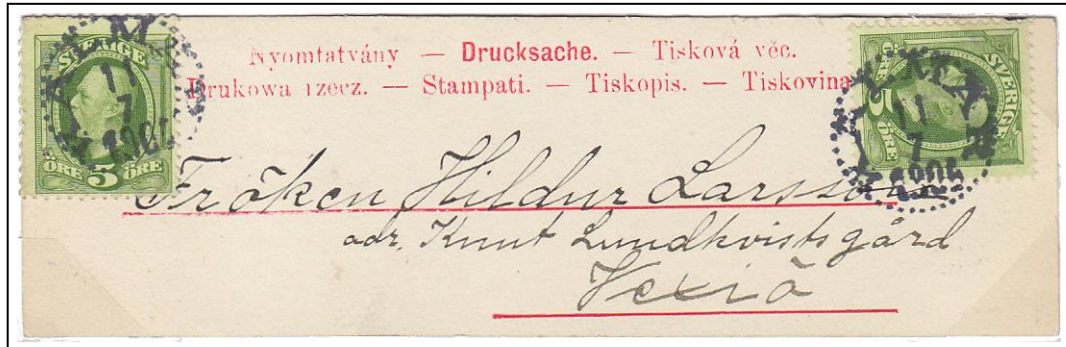
Fabrikör Segerlind i Halmstad försöker få betalt för en gammal faktura, men kortet kommer i retur med noteringen "Icke utlöst i rätt tid".

Brevkortsporto: 5 öre, tillägg för postförskott mellan 25 och 50 kr: 25 öre
 Helsingborg 23/6 1910 – Norrköping 24/6 1910
 Allers Familj-Journal tar betalt för sålda tidningar.

2.1 Format • Storlek och form

Det fanns flera regler för hur brevkort fick se ut. Utgångspunkten var att de skulle ha samma utformning som de kort med påtryckt valör som posten själv gav ut. Dessa hade formatet 14 x 9 cm. Kort i andra format fick inte skickas för brevkortsporto, utan skulle normalt taxeras som brev. Ett undantag var kort som inte hade något skrivet meddelande (eller korta hälsningar om högst fem ord), vilka kunde skickas för trycksaksporto. Ofta tryckte tillverkarna därför texten "Trycksak" istället för "Brevkort" på denna typ av kort, men det var inte alltid användarna kände till reglerna. Här visas tre exempel på kort av bokmärkestyp.

Kalmar 11/7 1904 – Växjö
Korrekt frankerat med inrikes brevkortsporto, 10 öre

Göteborg 17/11 1904 – Stockholm 18/11
Frankerat med brevkortsporto, vilket inte godkänns (pga. för långt meddelande)
Lösenbelagt med 10 öre, dvs. dubbla skillnaden mellan brev- och brevkortsporto

Elfvesta 31/12 1903 – Tannefors
Frankerat med inrikes trycksaksporto, 4 öre
Avsändaren har inte skrivit något annat meddelande än sitt namn
(under "Hälsning från") så kortet har godkänts som trycksak.

2.1 Format • Storlek och form

En annan variant av små vykort, avsedda att skickas för trycksakporto. Båda dessa kort har emellertid mer text än vad som var tillåtet för trycksaker.

Gefle 9/12 (till höger)

PLK 285 C 9/4 1904 (järnvägspost Gävle-Storvik)

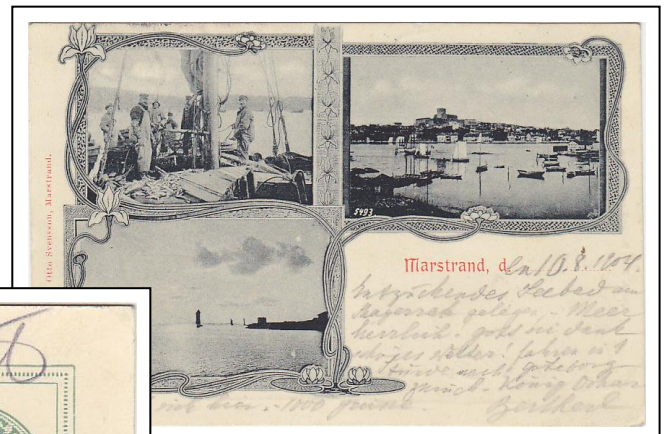
till Mora

Frankerat med brevkortporto men lösenbelagt som brev – ”Lösen 10 öre”.

(till vänster) Hudiksvall 20/4 1901 (lokalt)

Frankerat med 5 öre, vilket motsvarade lokalt brevporto, och därför ingen lösen.

Ett märkligt barnpostkort – dvs. leksakskort för barn som ville ”leka postkontor” – som skickats med den ”riktiga” posten till Österrike.

Marstrand 11/8 1904

till Ischl

Svenska posten har lösenbelagt kortet som underfrankerat brev, eftersom kortets storlek avvek från standardmåtten 14 x 9 cm. Utrikes brevporto var 20 öre och 18 ¾ cts motsvarade 15 öre i felande porto, då valörstämpeln inte hade något postalt värde. Men österrikiska posten har strukit lösenstämpeln och inte tagit ut någon lösen. Man verkar alltså ha accepterat ett leksakskort som en postalt giltig helsak!

Redan år 1900 kom en förfrågan till svenska postverket från en tysk leksakstillverkare om det var tillåtet att importera barnpost-askar med brevkort m.m. som liknade postens kort men i förminskad skala. Postverket svarade att man ansåg det ”minst sagdt olämpligt” eftersom risken fanns att folk av oförstånd skulle försöka skicka korten med posten. Trots det dök det så småningom upp en del topografiska barnpostkort av denna typ i Sverige. I sällsynta fall kan man hitta dem postalt använda.

2.1 Format • Storlek och form

Det förekom också vykort som var betydligt större än det tillåtna formatet. Om de skickades utan meddelande – eller med en hälsning om högst fem ord – kunde de frankeras med trycksaksporto, men annars taxerades de som brev.

”Dubbel-vykort” till Finland, Söderköping 1/11 1903 – Evo 5/11 1903.

Själva kortet väger ungefär 10 gram och hade kunnat sändas för enkelt brevporto, 20 öre. Men denna typ av stora vykort skickades ofta tillsammans med en extra skyddsskiva i kartong, som gjorde att det krävdes porto för två viktklasser. Utrikes porto för andra viktklassens brev var 40 öre och gällde för 16–30 gram.

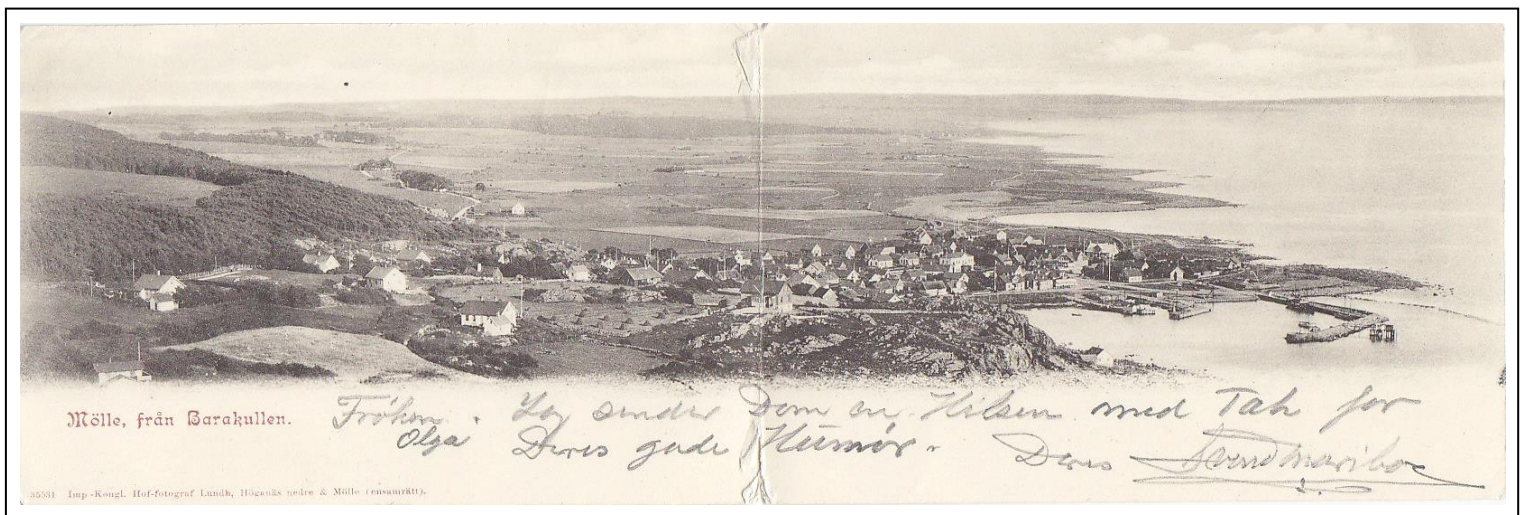
2.1 Format • Storlek och form

En annan variant av (alltför) stora kort var så kallade panoramavykort i dubbelt brevkortsformat. Även dessa krävde brevporto. I vanliga fall kände vykortstillsverkarna till formatreglerna, men på kortet nedan har man märkligt nog tryckt texten "Brefkort", och dessutom stämplat på texten "Carte Postale" för att kortet skulle kunna skickas utomlands.

Panoramavykort till Danmark
Mölle 9/9 1902 – PKXP No 64 D 9/9 1902 (Göteborg-Helsingborg) –
– Humlebæk 9/9 1902

Kortet är frankerat med 5 öres brevkortsporto (inom Skandinavien) men har taxerats som brev och lösenbelagts. Brevportot var 10 öre. Svenska posten har slagit en T-stämpel och noterat felande porto på 5 öre. Danska posten har noterat ett lösenbelopp på 10 öre (dubbelt felande porto) med rödkrita.

2.2 Format • Papperskvalitet

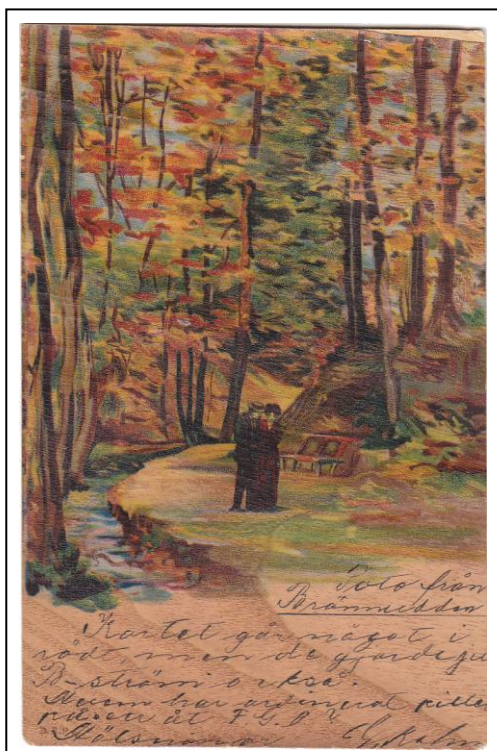
Privat framställda brevkort skulle, enligt poststadgan, vara "tillverkade af styft papper, hvilket i möjligaste mån bör ega enahanda tjocklek som det papper, hvilket användes vid tillverkning af postverkets brevkort..." Kort som inte uppfyllde detta krav fick inte skickas för brevkortsporto utan skulle frankeras som brev.

Punschetikett:
 PKXP No 49A
 (Katrineholm-Linköping)
 2/6 1902
 Göteborg 3/6 1902

Avsändaren har skrivit rubriken "Brevkort", men ändå rankerat med 10 öres inrikes brevporto för att inte riskera lösenbeläggning. Det var förmodligen klokt, eftersom papperskvaliteten i etiketten från Carlshamn's Punsch skiljer sig ganska mycket från postverkets brevkort. (Etiketten avviker också en del från standardformatet för brevkort, 14 x 9 cm).

Kort av träfaner med påklittrad adressida

Stockholm
 19/10 190X (lokalt)

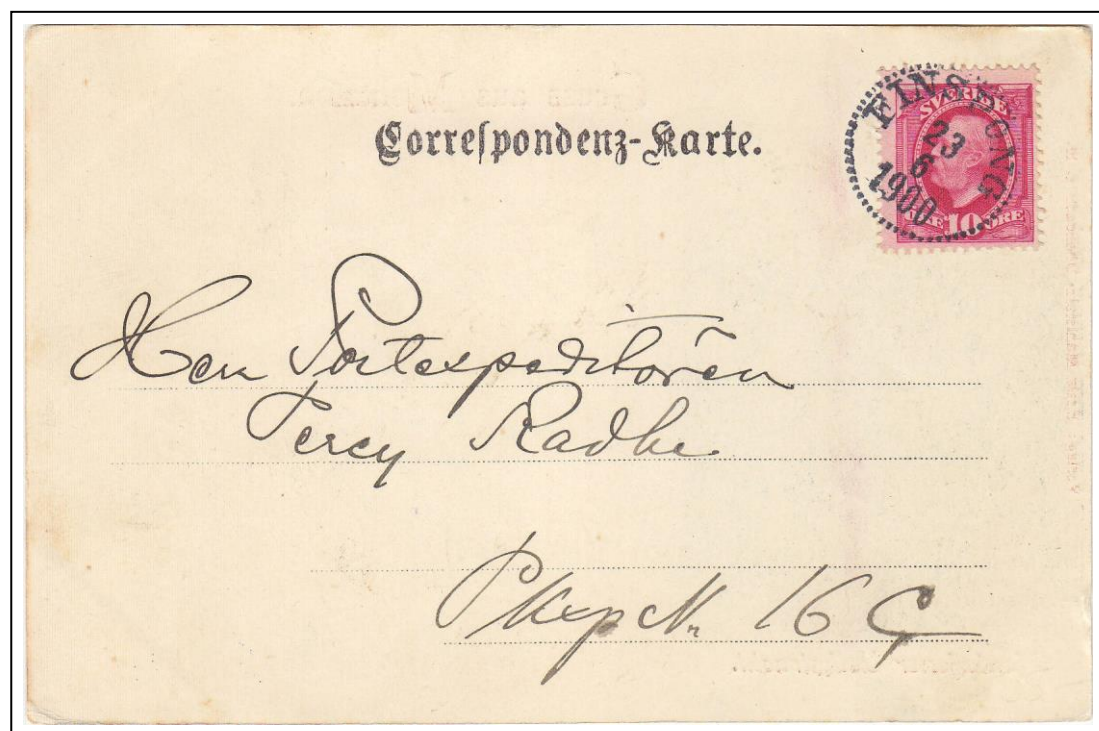
Kortets utformning uppfyllde knappast reglerna i poststadgan, men eftersom det är skickat lokalt har det ändå gått fram för 5 öres lokalt brevporto.

2.3 Format • Rubrik

Enligt postverkets regler skulle inrikes brevkort ha rubriken ”Brevkort” tryckt på framsidan. Kort som saknade denna rubrik kunde taxeras som brev. Det gällde framförallt utländska kort, där texten inte var på svenska.

Franskt kort med texten ”Carte postale” istället för ”Brevkort”
PKXP No 32 (Helsingborg-Hässleholm) 25/11 1901 – Stockholm 26/11 1901
Frankerat med 5 öres inrikes brevkortsporto, men inte godkänt som brevkort
utan taxerat som brev, och därför lösenbelagt med 10 öre

Österrikiskt kort med texten ”Correspondenz-Karte” istället för ”Brevkort”
Landskrona 23/6 1900 – PKXP No. 16 C (Laxå-Göteborg)
Korrekt frankerat med inrikes brevporto, 10 öre, och skickat till en
postexpeditor – då gällde det förstås att följa det postala regelverket!

2.3 Format • Rubrik

Ganska ofta ser man kort som är tryckta i utlandet, men där ordet "Brefkort" stämplats eller tryckts till i efterhand (eller ibland skrivits till för hand) för att uppfylla reglerna för brevkortsporto.

2.3 Format • Rubrik

Enligt Världspostföreningens konvention för internationell postutväxling skulle brevkort som skickades utrikes "så vidt möjligt" ha den franska beteckningen för brevkort, "Carte postale", tryckt på adressidan.

Postverket i Sverige betraktade till en början detta som en rekommendation och inte som en tvingande regel. I poststadgan från 1899 sägs att brevkorts adressida bör vara försedd med rubriken "Carte postale" eller "Brevkort". Men den 1 augusti 1901 ändrades reglerna så att utrikes kort som saknade texten "Carte postale" skulle taxeras som brev.

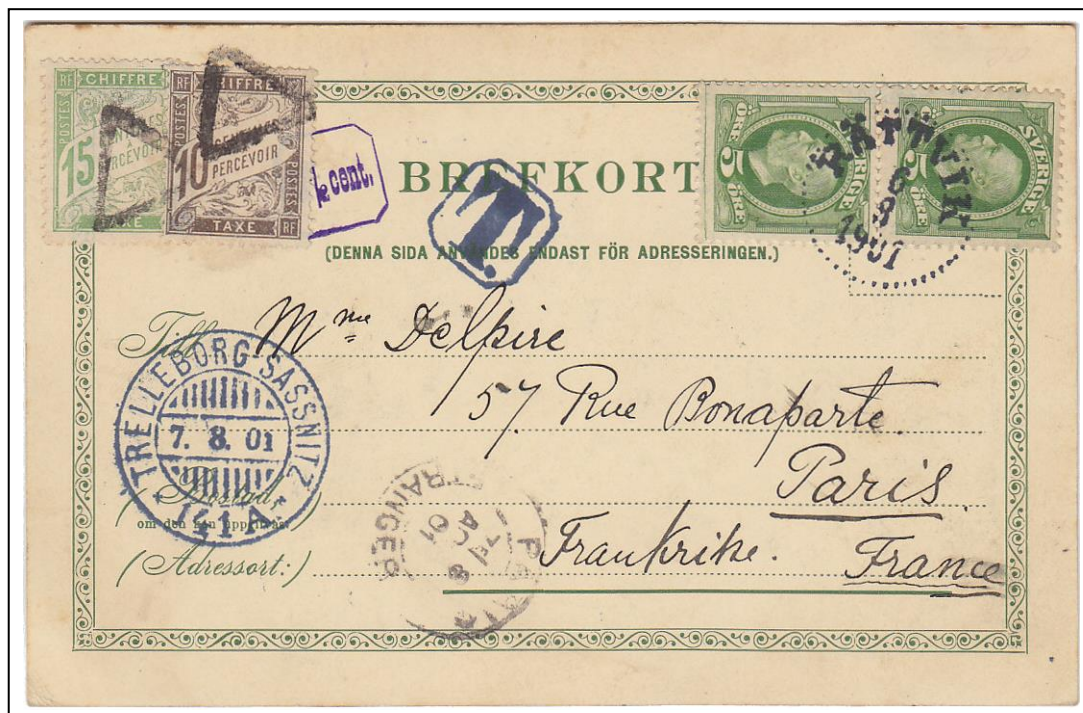
Brevkort (utan texten "Carte postale") till Frankrike

Rättvik
6/8 1901

Trelleborg-
Sassnitz
7/8 1901

Paris
8/8 1901

Frankerat som brevkort (10 öre) men lösenbelagt som brev. Lösen var dubbelt felande porto, 25 centimes.

Brevkort (utan texten "Carte postale") till Österrike

PKXP No 81C
5/8 1901

Trelleborg-
Sassnitz 6/8 1901

Klagenfurt
8/8 1901

Frankerat som brevkort (10 öre) men lösenbelagt som brev. Vid ankomst lösen 25 heller (dubbelt felande porto).

Den svenska postens strängare regeltillämpning fick emellertid ett snabbt slut, eftersom andra länders postförvaltningar protesterade mot de lösenbelagda korten. I ett postcirkulär från den 29 augusti 1901 meddelades att brevkort fick skickas utrikes för brevkortsporto även om de saknade texten "Carte postale". Lösenbeläggning av denna anledning förekom alltså bara under en knapp månad!

2.3 Format • Rubrik

Ibland ser man kort där den svenska rubriken "Brefkort" i efterhand – genom stämpel eller handskrift – har kompletterats med "Carte postale".

Brevkort med påstämplad rubrik "Carte Postale" till Holland
Helsingborg 16/8 1901 – Trelleborg-Sassnitz 17/8 1901 – s'Gravenhage 18/8 1901
Utan stämpeln "Carte Postale" hade kortet med stor sannolikhet blivit lösenbelagt.

Brevkort utan tryckt rubrik "Carte postale" till Tyskland
Jönköping 28/8 1901 – Trelleborg-Sassnitz 29/8 1901 – Hamburg 30/8 1901

Kortet är skickat dagen före det cirkulär som upphävde kravet på "Carte postale" och avsändaren har "helgarderat", med både brevporto och handskrivet "Carte postale". Troligen hade mottagaren tidigare fått betala lösen för ett liknande kort. Avsändaren skriver i kanten av bildsidan: *Detta hoppas jag du slipper kosta på någonting.*

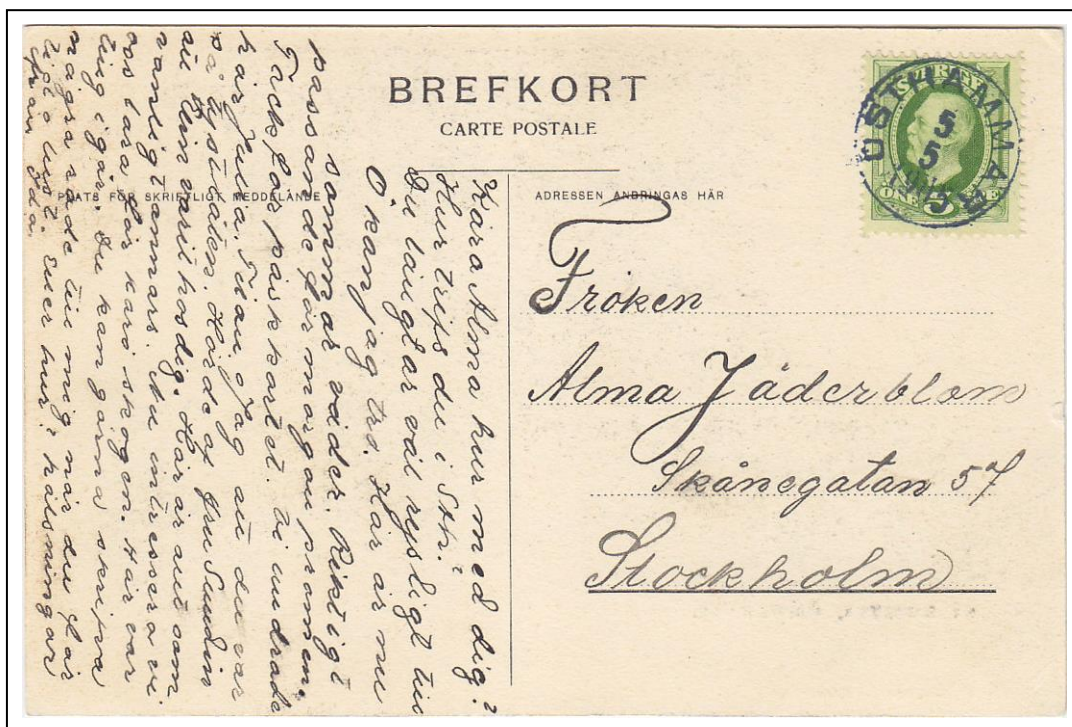
2.4 Format • Delad adressida

Tidiga brevkort fick inte ha några personliga meddelanden på adressidan, utan bara adressuppgifter. Men redan 1902 infördes i Storbritannien brevkort med delad adressida, där vänsterdelen fick användas för privat korrespondens. Det tog ett tag innan sådana kort godkändes i andra länder. I Sverige blev kort med delad adressida godkända för inrikes användning den 1 april 1905. För utrikes användning varierade reglerna beroende på vilket land man skickade kortet till, innan världspostunionen från och med oktober 1907 godkände delade kort i all internationell postutväxling.

Inrikes brevkort
med delad
adressida

Östhammar
5/5 1905

till Stockholm

Delat kort, med meddelande på adressidan, skickat en dryg månad efter att delade kort blivit tillåtna i Sverige. Delade kort från april-maj 1905 är relativt ovanliga. Troligen hade vykortsförlag och handlare gamla lager av odelade kort som de först ville sälja slut på.

Inrikes brevkort
med meddelande
på adressidan

Åmot
7/8 1904

PKXP 19
(Charlottenberg-
Kristinehamn)
7/8 1904

Stockholm
8/8 1904

Taxerat som brev
och lösenbelagt
med dubbelt
felande porto,
10 öre

Innan kort med delad adressida infördes var privat korrespondens på adressidan inte tillåten. Här har avsändaren skrivit en kort hälsning upp till på kortet. Posten upptäckte detta och taxerade kortet som brev.

2.4 Format • Delad adressida

Världspostföreningen tillät inte internationell användning av delade kort förrän i oktober 1907. Men efter att Sverige tillåtit delade kort försökte man komma överens, bilateralt, med andra länder om att tillåta korten, för brevkortsporto, i sin postutväxling. Sådana överenskommelser träffades med olika länder vid olika tidpunkter.

Bilateral överens-
kommelse med
Tyskland:
1/4 1905

Stockholm
18/9 1905

Muenchen
20/9 1905

Bilateral överens-
kommelse med
Italien: 1/7 1905

Stockholm
21/7 1905

Pinerolo
24/7 1905

Bilateral överens-
kommelse med
Storbritannien:
23/11 1905

PLK 160
(Landskrona-
Billeberga)
21/1 1906

till Methil

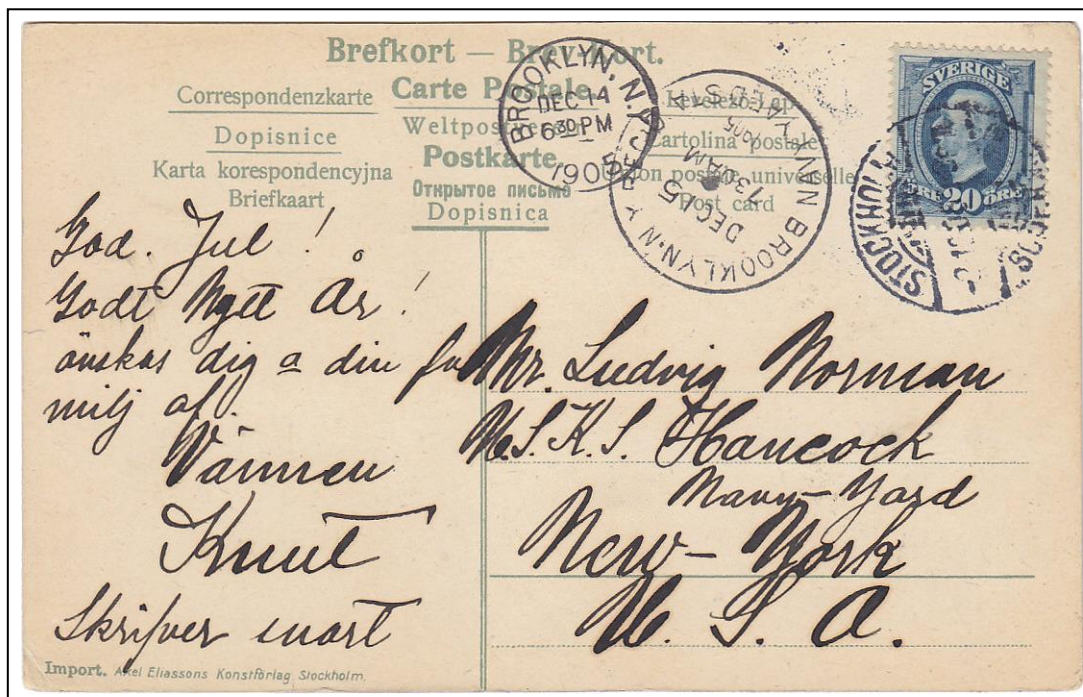
2.4 Format • Delad adressida

När delade brevkort skickades till länder utan bilaterala överenskommelser skulle de enligt postens regler frankeras som brev. Men kort med brevporto är sällsynta. De vykorts-skrivare som kände till reglerna skrev för det allra mesta sina meddelanden på bildsidan hellre än att betala det högre brevportot.

Delat brevkort till Portugal: Visby 18/12 1905 – Porto 23/12 1905

I postutväxlingen mellan Sverige och Portugal blev delade kort tillåtna först i mars 1906. Kortet är därför korrekt frankerat med utrikes brevporto, 20 öre.

Delat brevkort till USA:

Stockholm 2/12 1905 – Brooklyn 14/12 1905 – Brooklyn Navy Yard 15/12 1905

Mellan USA och Sverige fanns aldrig någon bilateral överenskommelse. Delade kort till USA krävde därför brevporto fram till slutet av juni 1906, då ensidiga beslut i de båda länderna gjorde att delade kort kunde skickas för brevkortsporto.

2.4 Format • Delad adressida

Om det saknades en bilateral överenskommelse om utväxling av delade brevkort och avsändaren bara frankerat med brevkortsporto fick mottagaren betala lösen.

Delat brevkort till Holland:

Södertelje 25/7 1905 – Trelleborg-Sassnitz 26/7 1905 – Koog Zaandijk 27/7 1905

En bilateral överenskommelse med Holland trädde i kraft först i november 1905. Kortet är därför lösenbelagt med 12½ holländska cent (dubbelt felande porto).

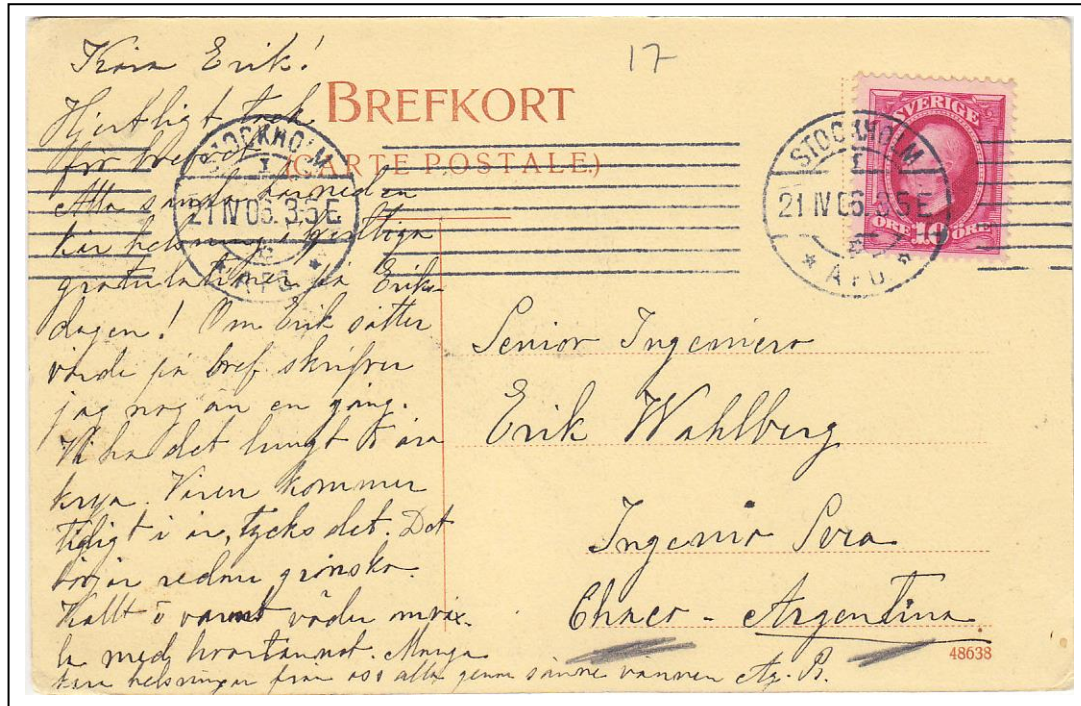
Delat brevkort till USA:

Motala 27/9 1905 – New York 7/10 1905 – Kewanee 9/10 1905

USA och Sverige gjorde aldrig någon bilateral överenskommelse. Kortet har därför taxerats som brev och lösenbelagts med 5 cents (dubbelt felande porto). Den svenska lösenstämpeln 12½ cent. anger enkelt felande porto i franska centimes.

2.4 Format • Delad adressida

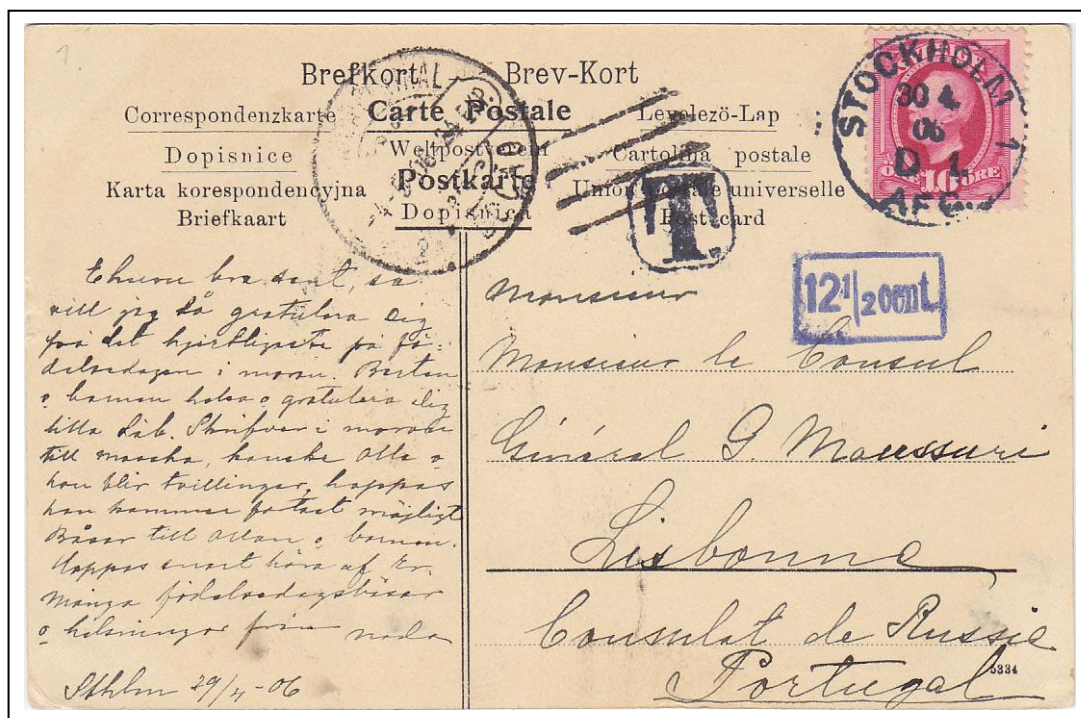
De olika bilaterala överenskommelserna var förstås lite röriga att hålla reda på, inte bara för allmänheten utan också för posten. Ibland släppte man igenom kort som borde ha lösenbelagts; ibland slog man lösenstämplar på kort som faktiskt borde fått passera för brevkortsporto.

Delat brevkort till Argentina:

Stockholm 21/4 1906 – Resistencia 21/5 1906 – Colonia Benitez 23/5 1906

Kortet har passerat för brevkortsporto trots att det inte fanns någon överenskommelse med Argentina.

Delat brevkort till Portugal: Stockholm 30/4 1906 – Lisboa 4/5 1906

Svenska posten har av misstag slagit lösenstämplar, men posten i Portugal makulerade T-stämpeln och tog inte ut någon lösen eftersom delade kort var tillåtna sedan några veckor tillbaka (bilateral överenskommelse 10/3 1906).

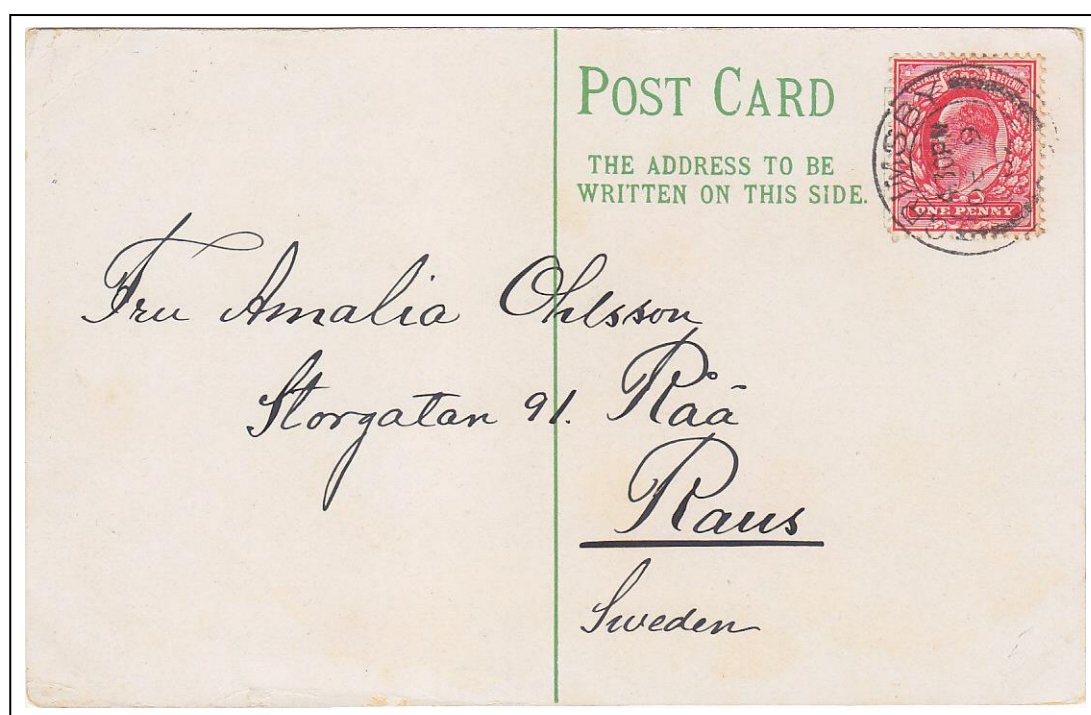
2.4 Format • Delad adressida

Det var inte den delade adressidan i sig som var förbjuden enligt Världspostföreningens regler, utan personliga meddelanden på adressidan. Delade kort kunde därför skickas internationellt så länge avsändaren inte skrev något annat än adressuppgifter på adressidan.

Delat brevkort från Sverige till Nya Zeeland, Stockholm 15/11 1905 – Auckland

En bilateral överenskommelse träffades först den 29/1 1906, men eftersom kortet inte hade något meddelande på adressidan gick det fram för brevkortsporto.

Tidigt delat kort från Storbritannien till Sverige: Grimsby 9/12 1902 – Raus.

Kortet är skickat långt före den bilaterala överenskommelsen från november 1905. Endast adress på adressidan och därför accepterat för 1 penny brevkortsporto.

2.4 Format • Delad adressida

Tidiga delade kort hade ibland tryckta anvisningar om utrikes användning. I andra länder var det vanligt med generella uppmaningar att inte skriva något meddelande på adressidan om man skickade korten utrikes. I Sverige förekom ibland uppräknningar av "tillåtna" länder.

Plats för skriftligt meddelande inom Sverige och till Frankrike, Norge, Ryssland, Tyskland.

Dessa länder blev tillåtna samtidigt som Sverige tillät inrikes användning, den 1/4 1905.

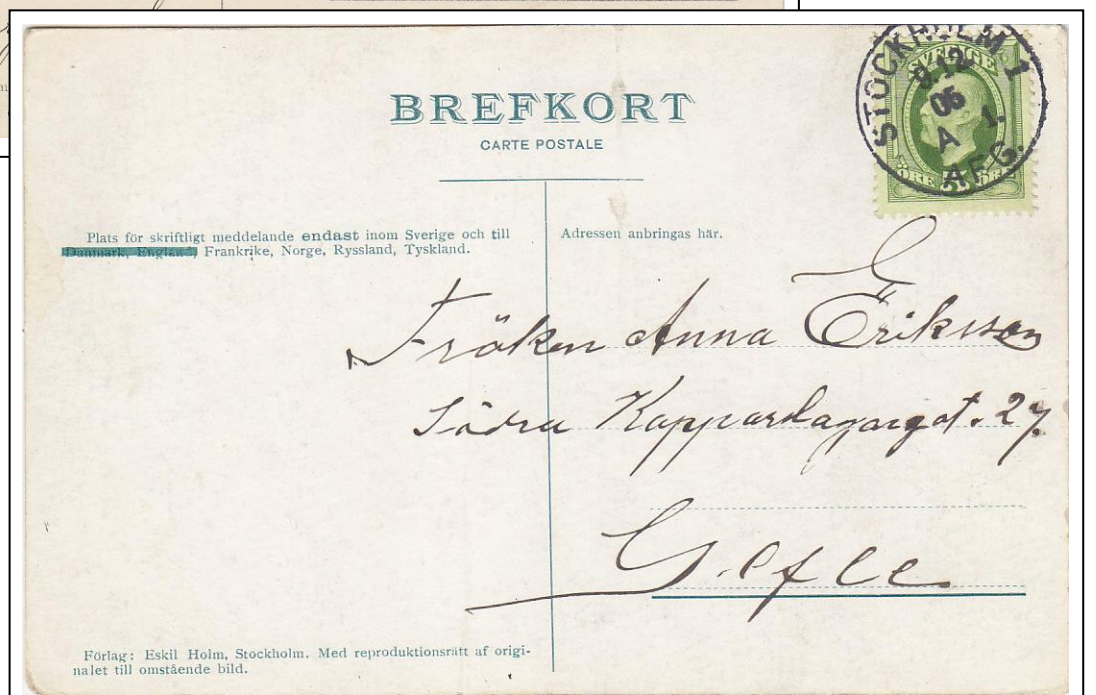

Plats för skriftligt meddelande inom Sverige och till Danmark, Frankrike, Italien, Norge, Ryssland, Tyskland.

Dessa länder var tillåtna i juli 1905.

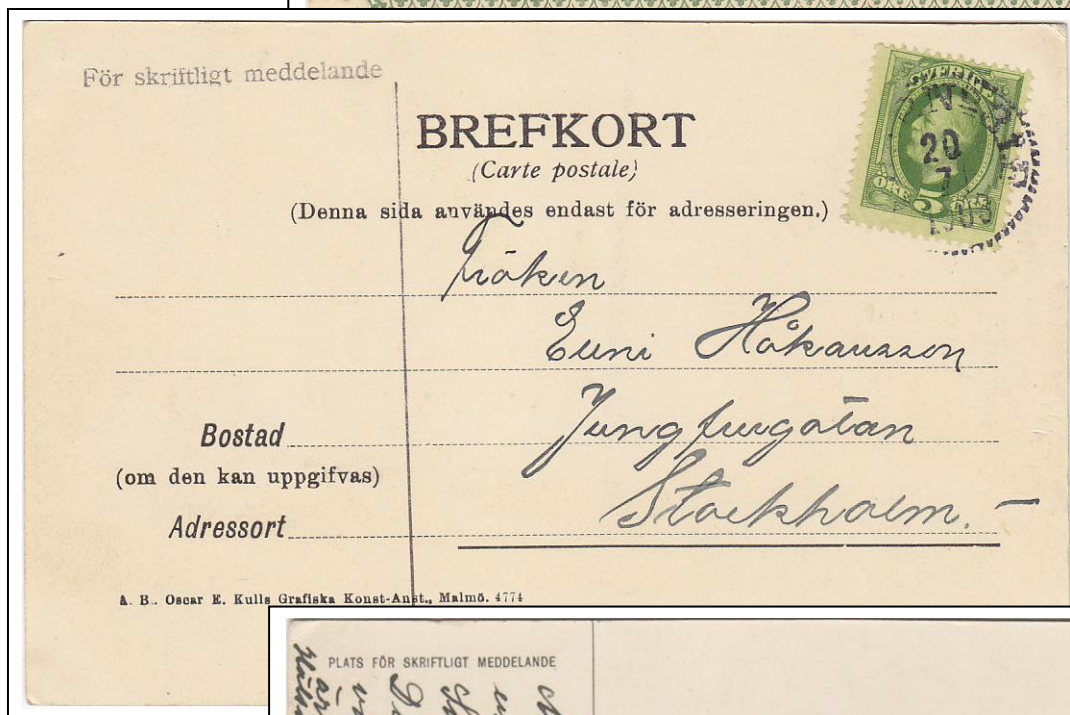
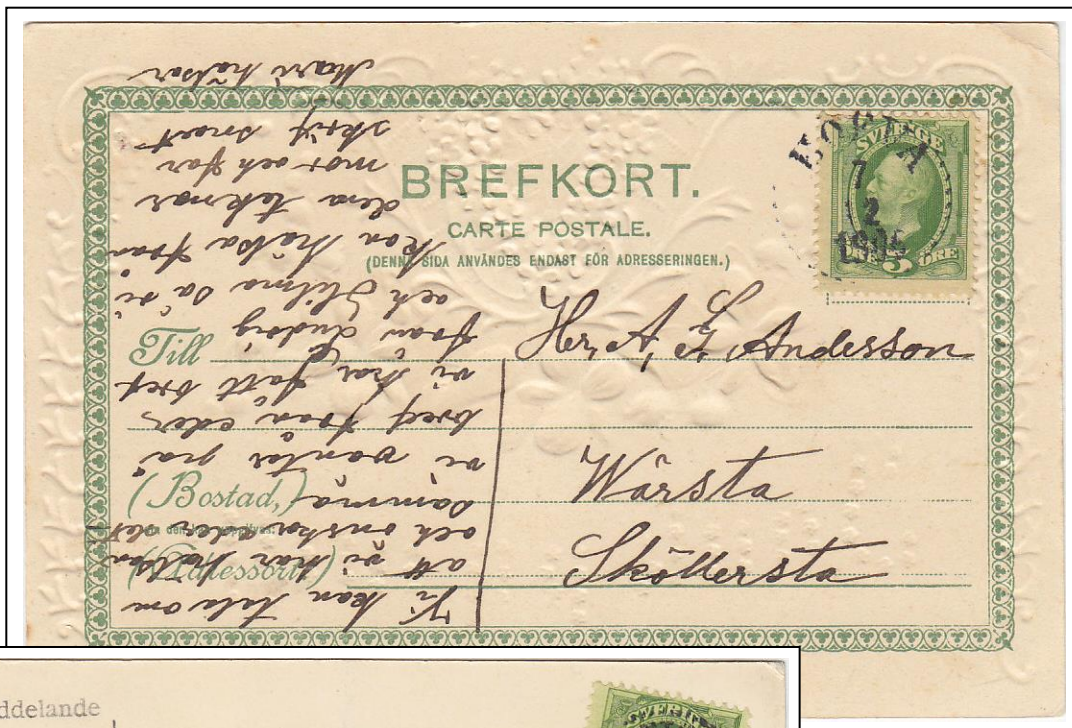
Plats för skriftligt meddelande endast inom Sverige och till Danmark, England, Frankrike, Norge, Ryssland, Tyskland.

Även vykortstillsverkare hade svårt att hålla reda på vilka länder som var tillåtna!

2.4 Format • Delad adressida

Kort med delad adressida blev snabbt populära, eftersom de gav större utrymme för skrivna meddelanden. En och annan vykortsskrivare delade egenhändigt adressidan även på äldre kort.

Vykortstillverkare med stora lager av odelade (och därmed svårsålda) vykort fick också problem...

...som de ibland löste genom "påtryck", där gamla kort fick mer eller mindre provisoriska delningar.

2.5 Format • Vinjetter

Ett undantag från förbudet mot meddelanden på kortets framsida gällde tryckta ”vinjetter och annonser”. Sådana var tillåtna, ”under vilkor att de icke i något afseende förhindra ett tydligt angifvande af adressen eller anbringandet af stämplor och anteckningar, som röra posttjensten.”

Förutom den tryckta adressen har Sporrong & Co. lagt till en vinjett med en kort reklamtext uppe till vänster på kortet.

Örtofta
10/12 1897
till Stockholm

Reklamvinjett från Stora Bryggeriet i Stockholm.
Stockholm
23/10 19XX

Topografiskt vykort med motiv från Stockholm och en diskret reklamvinjett tilltryckt i adressidans nederkant.

Kettilstorp
25/5 1904
till Falköping

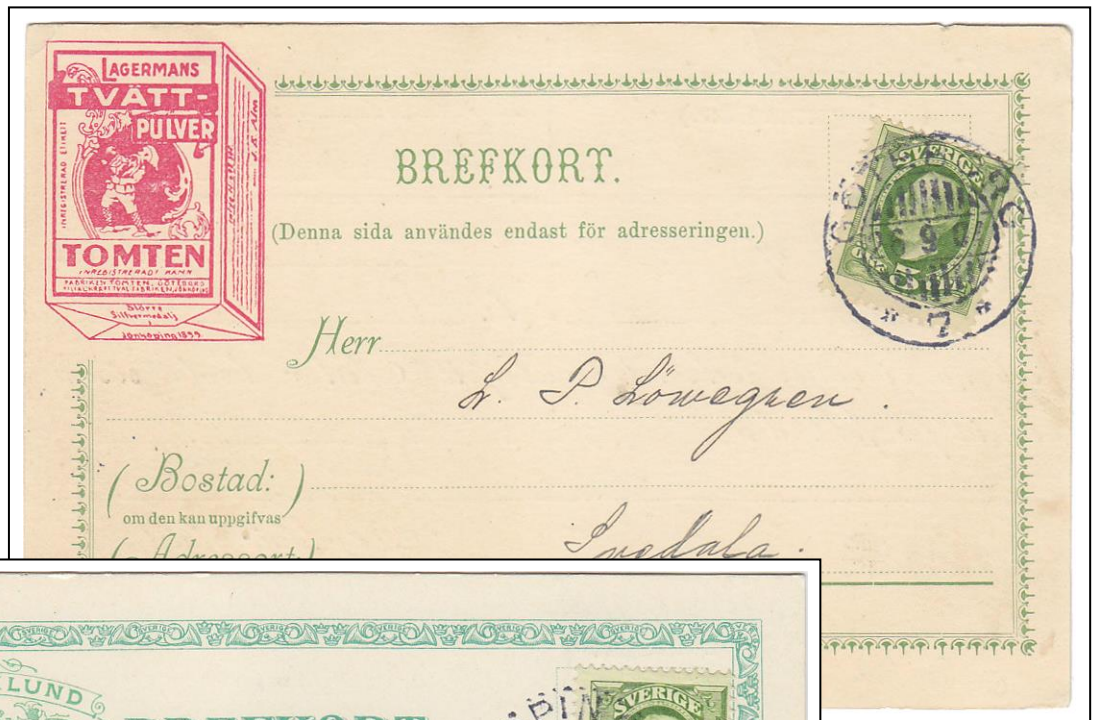

2.5 Format • Vinjetter

Tryckta vinjetter på adressidan var vanligast på brevkort med blank baksida, som användes för företags-korrespondens. Sådana kort lockar i regel inte vykortssamlare – såvida man inte tycker att vinjetten i sig är dekorativ. Och kanske lokalhistoriskt intressant?

Fabriken
Tomten,
Göteborg

Göteborg
26/9 1904
till Svedala

Jon Asklund,
Linköping

Linköping
12/9 1903
till Söderköping

Aktie-Bolaget
Trälist, Gustafs

Gustaf
18/4 1911
till Broaryd

2.5 Format • Vinjetter

I januari 1901 anhöll hovet, via kammarherre Wrangel, i en skrivelse till postverket om tillstånd att sälja brevkort med en särskild vinjett (och dessutom en minnespoststämpel) i samband med kronprinsessan Victorias basar på arvfurstens palats. Posten godkände arrangemanget, och bistod dessutom med särskilt uppsatta brevlådor så att besökarna kunde posta sina kort på plats. Liknande arrangemang gjordes sedan vid flera andra basarer med kunligheter inblandade.

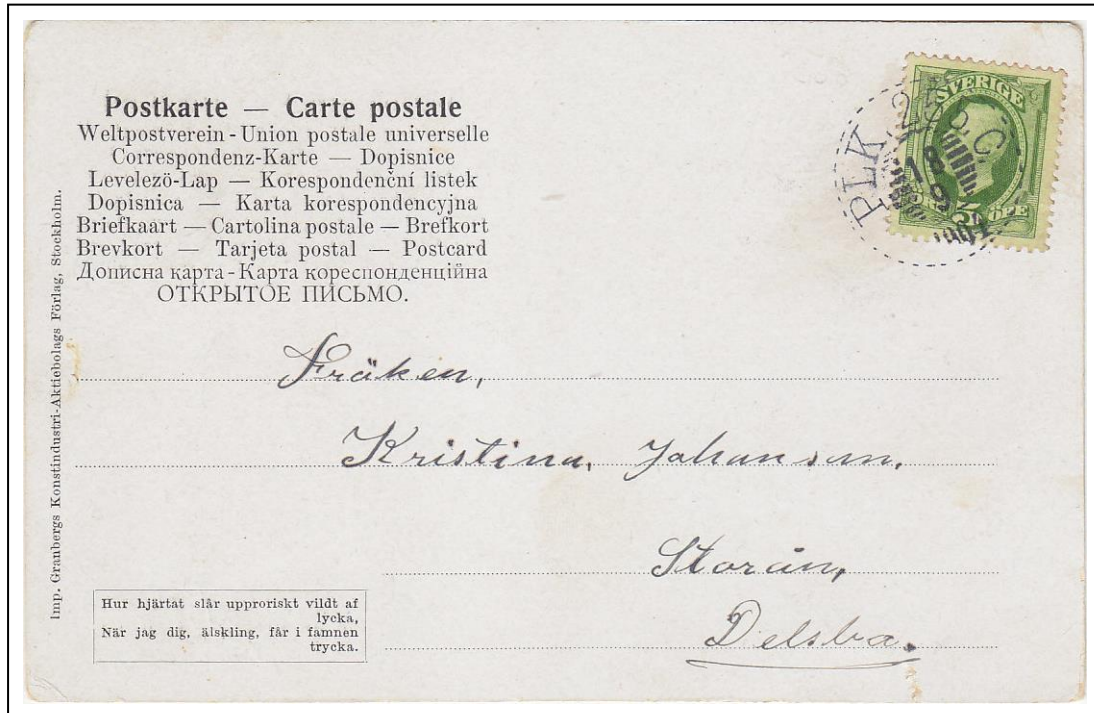
Brevkort med kronprinsessan Victorias porträtt som vinjett och minnesstämpel från Stockholm / Bazaren i Arffurstens palats 24/1 1901 – PKXP No 69B (Stockholm-Katrineholm) 25/1 1901 – Ulricehamn

Brevkort med prinsessan Ingeborgs porträtt som vinjett och sidostämpel I.O.G.T.:s Basar, Stockholm 28-30/10 1904 – Stockholm 29/10 1904 – Söderby Karl

2.5 Format • Vinjetter

En vykortstillverkare, Granbergs Konstindustri AB, frågade i januari 1904 postverket om små tryckta verser på adressidan kunde godkännas inom regeln för ”vinjetter och annonser”. Man skickade också med en tysk förlaga som exempel. Generalpoststyrelsen gav ett positivt svar och lite senare samma år fanns de poetiska vykortet även på den svenska marknaden.

Inrikes kort med poetisk vinjett i nedre vänstra hörnet
PLK 255C (Ljusdal-Hudiksvall) 18/9 1904 – Delsbo

Versen anspelar på kortets romantiska motiv:

Hur hjärtat slår upproriskt vildt af
lycka,
När jag dig, älskling, får i famnen
trycka.

2.6 Format • Reliefkort

Privattillverkade kort skulle ha ungefär samma tjocklek och papperskvalitet som postens brevkort. Kort som bestod av två hoplimmade papper godkändes därför inte som brevkort. Detta gällde bl.a. reliefkort, där ett motiv i relief klistrats på ett slätt brevkort. Här visas två kort med olika varianter av samma motiv från Kungsträdgården i Stockholm, där byggnader och vegetation framträder i relief.

Kort till Norge

Stockholm
12/10 1900

Kristiania
13/10 1900

Korrekt frankerat
med brevporto,
som var 10 öre
inrikes och till
de skandinaviska
länderna.

Inrikes kort

Stockholm
16/10 1901

till Ödåkra

Frankerat med
5 öre inrikes
brevkortsporto,
men taxerat som
brev och lösen-
belagt med 10 öre
(dubbelt felande
porto).

2.7 Format • Illuminationskort

Illuminationskort, eller "hold-to-light cards", dök upp i Sverige mot slutet av 1899. I december fick Generalpoststyrelsen en fråga från en vykortstillverkare om korten var tillåtna att sända som brevkort. Den 10 januari 1900 svarade posten nej, eftersom korten består av två hopklistrade papper. Men beslutet meddelades bara tillverkaren, inte postanstalterna. Och eftersom korten avviker väldigt lite i tjocklek från andra brevkort passerade de i regel som brevkort, både före och efter Generalpoststyrelsens svar.

Inrikes kort

Malmö
8/11 1899

Stockholm
9/11 1899

Wessberg
igatan 16.2 tr. upp
Stockholm

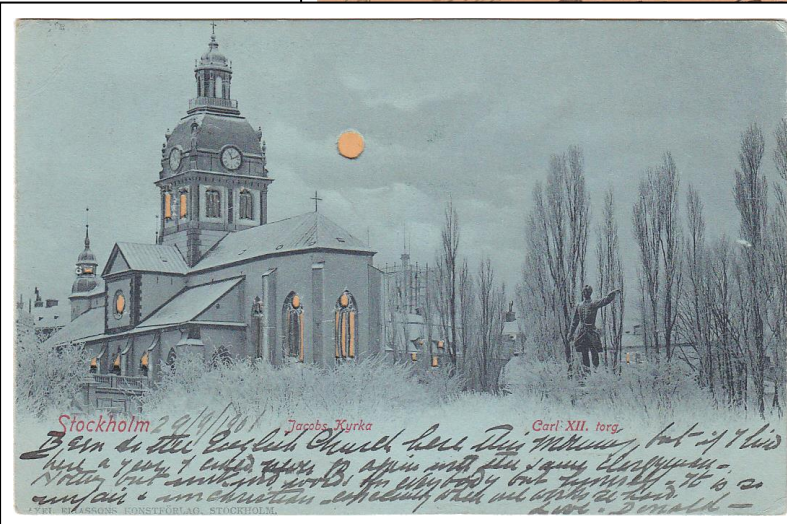
Mycket tidigt illuminationskort, skickat för brevkortsporto innan Generalpoststyrelsen tagit ställning till korten.

Till Storbritannien

PKXP No 17A
(Sth-Katrineholm
-Laxå) 29/9 1901

Trelleborg-Sassnitz
30/9 1901

till Warminster

Till T. i Trelleborg
vide
Trelleborg
Wilt

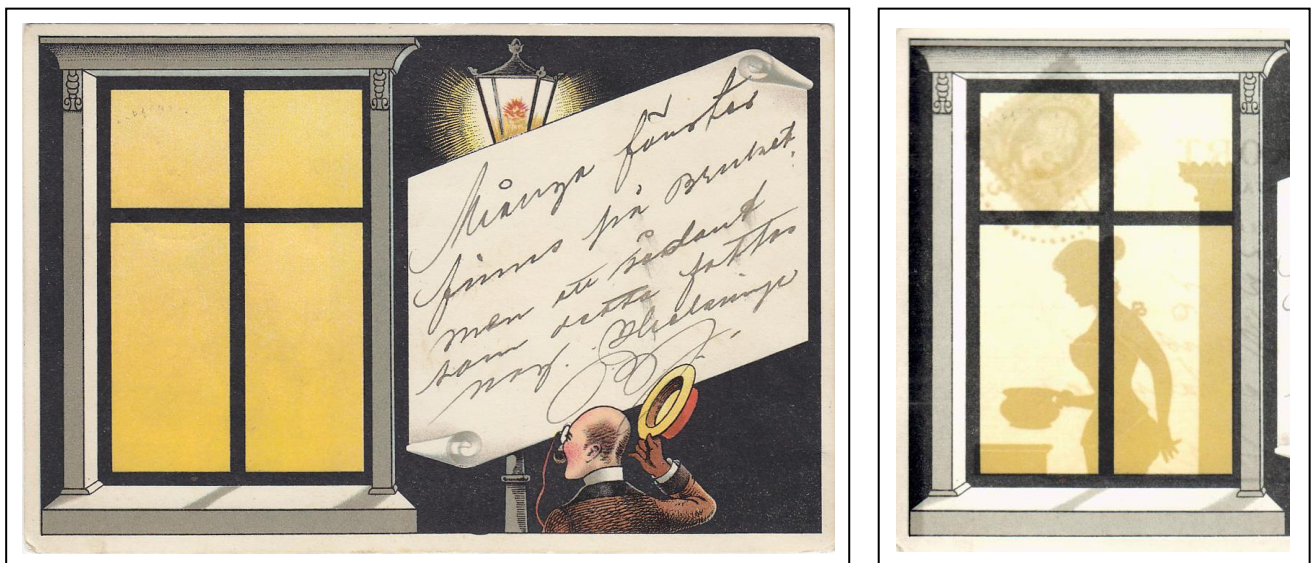
Kortet har accepterats för utrikes brevkortsporto, 10 öre, trots att det är skickat efter Generalpoststyrelsens svar att det inte var tillåtet.

2.7 Format • Illuminationskort

En annan, mer ekivok, typ av "hold-to-light card"...

...såg ut som ett alldagligt vykort tills mottagaren höll upp det mot ljuset.

Inrikes kort: PKXP 33 (Malmö-Ystad) 25/4 1902 – Skivarp

Både till utseende och papperskvalitet ser kortet ut som ett vanligt vykort, och posten har också accepterat det för brevkortsporto. Men det gällde att på något diskret sätt uppmärksamma mottagaren på den dolda innebörden. Avsändaren har skrivit:

Många fönster finns på Bruket, men ett sådant som detta fattas nog. Helsningar ...

2.8 Format • Brevlådekort

Regeln om papperskvalitet gällde, enligt ett postcirkulär från december 1900, kort som bestod av ”två eller flera i ytterkanterna hoplimmade papper, som icke blifvit vid sjelfva papperstillverkningen fast förenade till ett enda papper...”

Inrikes kort från Hedemora 30/12 1905 till Karlstad, frankerat med inrikes brevporto, 10 öre

Kortet ser i förstone ut som ett vanligt brevkort, men i själva verket är kortet dubbelt, med en uppskuren öppning i underkant av brevlådans lock, där avsändaren skulle stoppa i ett meddelande. Mottagaren tömde sedan brevlådan genom att ”något afklippa kortets öfre kant”.

Under frimärket finns en instruktion om att kortet skulle frankeras med brevporto, och kortet har inte heller rubriken ”Brefkort”.

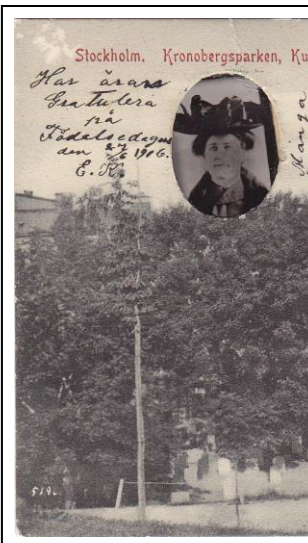

2.9 Format • Infällt fotografi

En lite speciell form av "hoplimmade papper": Varje kort har ett utskuret hål med ett inmonterat porträttfoto. Därefter har man klistrat på ett tunt papper, som fungerar som ny adressida. Detta uppfyllde inte reglerna för brevkort, och på den nya adressidan har man därför tryckt texten "Frankeras som brev".

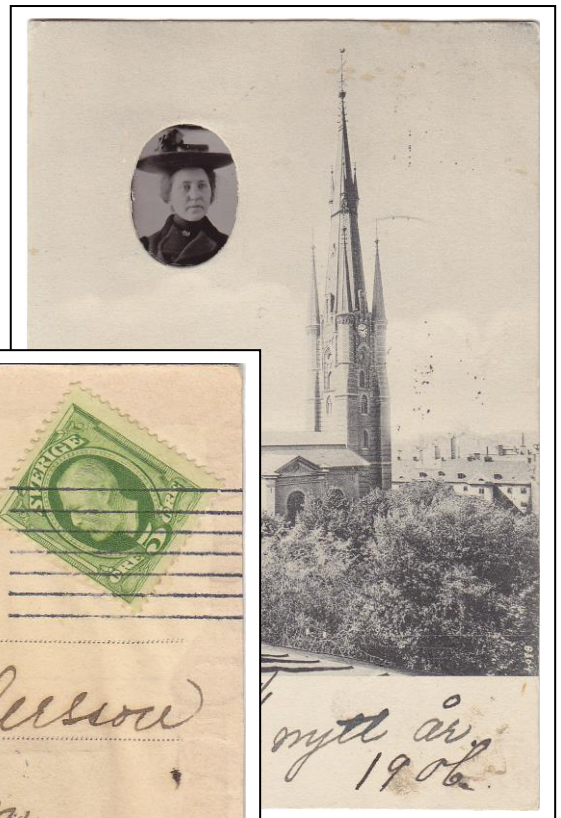
Kort från Göteborg
26/6 1906 till
Lidköping

Korrekt frankerat
med 10 öres inrikes
brevporto

Kort från Göteborg 2/1 1906 till Dingle 4/1 1906

Frankerat med 5 öres inrikes brevkortsporto
Lösenbelagt med dubbla skillnaden mellan inrikes
brev- och brevkortsporto, 10 öre.

2.10 Format • Kassaskåpskort

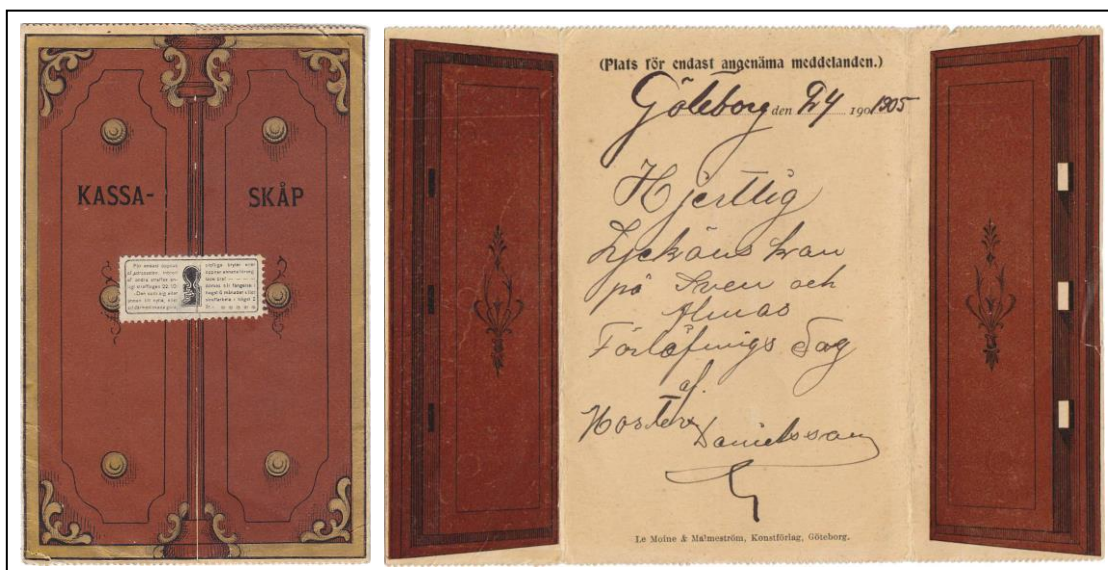
Denna typ av kort, utformade som kassaskåp, skickades med förseglade ”dörrar” som mottagaren fick öppna för att läsa sitt meddelande. Det var närmast en typ av (kort)brev, men användarna uppfattade dem ibland som brevkort och frankerade med brevkortporto.

Kassaskåpskort skickat inrikes, från Göteborg 28/12 1905 till Norsesund 29/12 1905. Frankerat med 5 öres brevkortporto men lösenbelagt som brev. Lösen var 10 öre (dubbelt felande porto).

Inuti kassaskåpet finns ”Plats för endast angenäma meddelanden”. Etiketten som förseglar dörrarna varnar brevbärare och andra nyfikna:

Får endast öppnas af adressaten. Inbrott af andra straffas enligt strafflagen 22: 10: ”Den som sig eller annan till nytta, eller att därmed skada göra, olofliga bryter eller öppnar annans förseglade bref – – – dömes till fängelse i högst 6 månader eller straffarbete i högst 2 år.”

2.11 Format • Påklustrade föremål

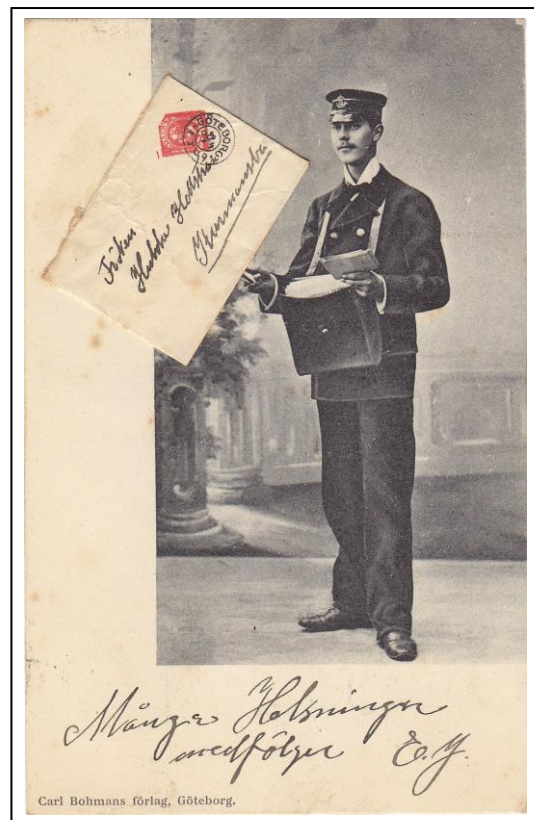
Ännu en regel som gällde brevkortens utformning innebar att det var förbjudet att klistra på lösa pappersbitar, foton, kuvert m.m. på brevkorten. De enda påklustrade saker som tilläts var frimärken, postala etiketter samt mindre adressetiketter. Kort som inte följde denna regel skulle frankeras som brev.

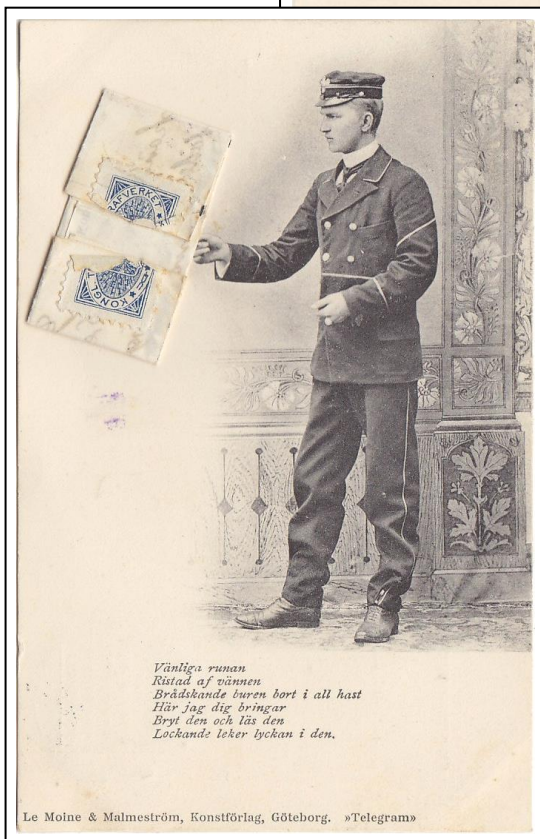
Inrikes kort från Stockholm 31/5 1904 till Karmansbo, frankerat med inrikes brevporto, 10 öre

Anledningen till brevportot är att den stilige brevbäraren på kortet håller ett påklustrat kuvert i handen, med ett meddelande till kortets adressat. Avsändaren har till och med skrivit adress på kuvertet!

Kort med påklustrade kuvert var ganska vanliga, men besvärliga för posten att hantera och därför krävde man fullt brevporto. Kortets tillverkare var uppenbarligen medveten om detta, och har därför *inte* tryckt texten "Brefkort" på adressidan.

2.11 Format • Påklustrade föremål

Inrikes kort där ett telegrambud delar ut ett påklustrat telegram. Göteborg 2/3 1904 – Bäck. Tillverkaren har avstått från rubriken "Brefkort" men avsändaren har ändå frankerat med brevkortsporto. Kortet är därför lösenbelagt med 10 öre (dubbelt felande porto).

Kort till Tyskland, där brevbäraren har en påklustrad postväska hängande över axeln. Förmodligen har väskan innehållit ett litet brev. Från Landskrona 2/12 1904 till Barth 3/12 1904, med korrekt utrikes brevporto, 20 öre.

2.11 Format • Påklistrade föremål

En lite extra lyxig typ av brevkort, tillverkat i kraftig färgad kartong, med relieftryck och ett foto klistrat i en ram på bildsidan.

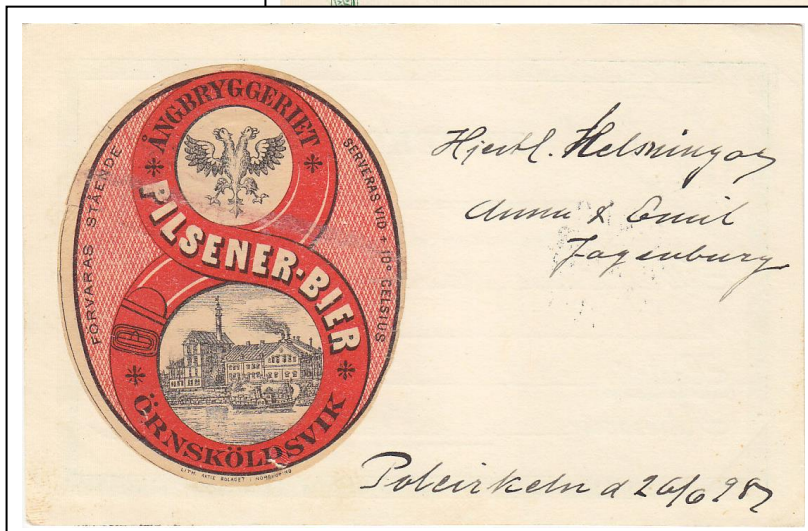
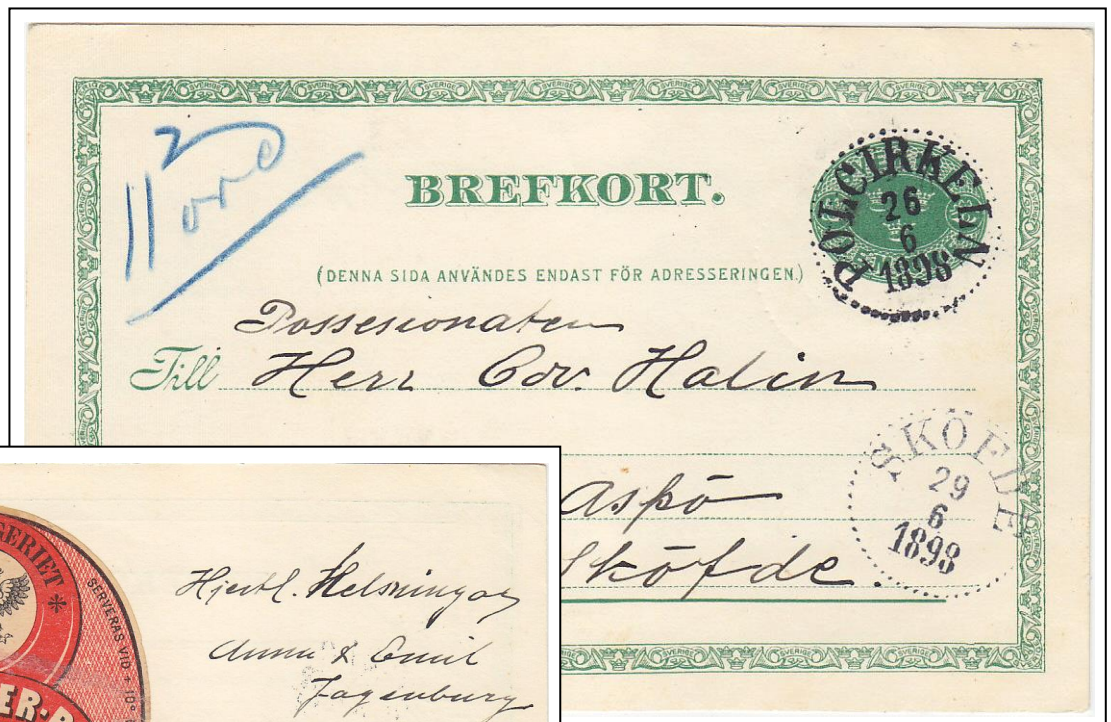

Kort med påklistrat fotografi till USA:
Hernösand 9/8 1902 – Trelleborg-
Sassnitz 11/8 1902 – Meniminee

Korrekt frankerat med 20 öres
utrikes brevporto.

Man kunde göra egna vykort genom att klistra på bilder på helsakskort.

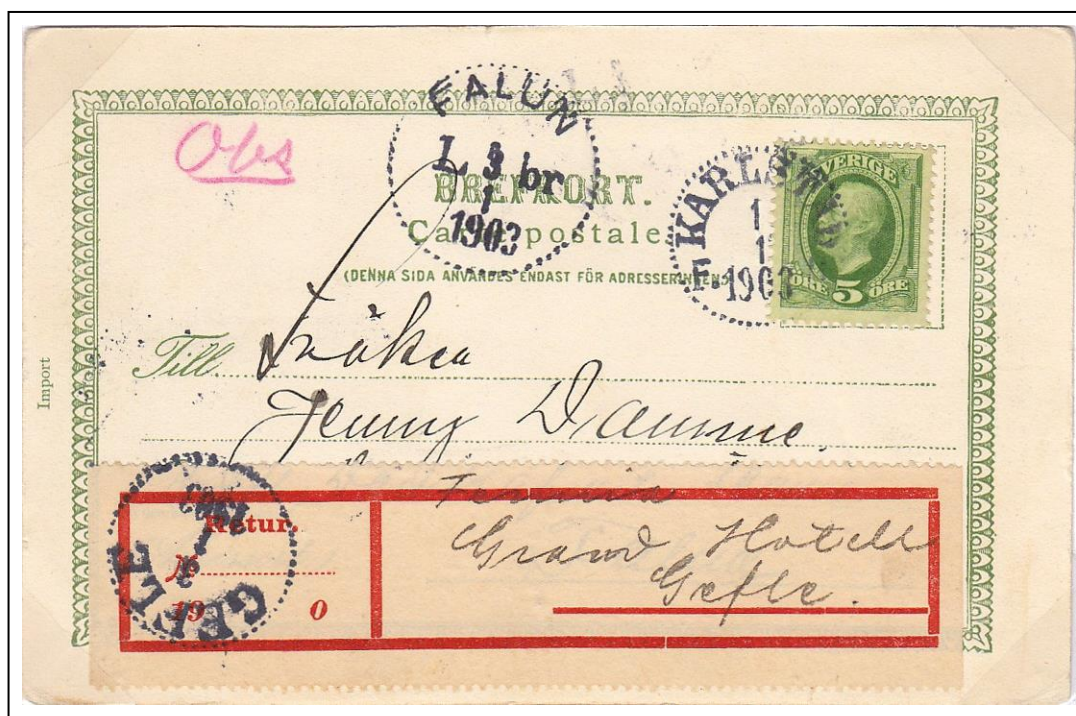
Polcirkeln
26/6 1898
till Skövde

Inrikes 5-öres helsakskort med påklistrad öletikett på baksidan. Taxerat som brev och lösenbelagt med 11 öre (5 öre felande porto + 6 öre aviseringsavgift, enligt lösenregler före oktober 1899).

2.12 Format • Adressetiketter

De enda föremål som avsändaren enligt Världspostföreningens regler fick klistra på, utöver frimärken och eventuella postala etiketter, var adressetiketter. Enligt reglerna fick dessa vara högst 5 x 2 cm, men i praktiken tilläts även större etiketter.

Inrikes brevkort, Karlstad 1/1 1903 – Falun
Eftersänt Falun 3/1 1903 – Gefle 3/1 1903

Den tryckta returetiketten är avsedd för eftersändning, och har accepterats av posten trots att den är betydligt längre än 5 cm.

En mycket udda form av adressetikett. På detta kort, sänt lokalt i Uppsala 25/4 1907, har avsändaren kompletterat den handskrivna adressen med en urklippt bild av en klocka. En titt i adelskalendern löser rebusen: I Uppsala bodde vid denna tid Robert af Uhr!

2.13 Format • Tygblommor

Grundregeln var att kort med påklistrade föremål taxerades som brev. Om de bara var frankerade med brevkortsporto fick mottagaren betala lösen.

Inrikes brevkort med blomstermotiv och två påklistrade tygblommor, PKXP No ? A 28/4 1904. Frankerat med 5 öres brevkortsporto men taxerat som brev och lösenbelagt med 10 öre, dubbla skillnaden mellan brev- och brevkortsporto.

Men den 10 juni 1905 meddelade posten att kort med "afbildningar af blommor, framställda på sådant sätt, att vid själfva tillverkningen af kortet därvid fastpressats tunna tygbitar..." var tillåtna för vanligt brevkortsporto.

På grund av den specialregeln har detta inrikes kort, Söderhvidinge 5/11 1905, passerat för 5 öres porto trots en påklistrad blomma.

2.14 Format • Brevmärken

Ett annat undantag från det generella förbudet mot påklitrade föremål gällde vissa brevmärken. När posten julen 1904 började sälja välgörenhetsmärken till förmån för Nationalföreningen mot tuberkulos blev dessa märken, genom en särskild bestämmelse, tillåtna på inrikes brevkort. I postcirkuläret som annonserade märkena sägs också att ”Välgörenhetsmärke behöfver icke afstämplas, men det är vederbörande postfunktionär obetaget att, *därest sådant kan ske utan hinder för posttjänsten*, med postanstalts datumstämpel afstämpla dylikt märke...”

Inrikes brevkort med tuberkulosmärke. Strömstad 20/9 1906 – Fiskebäckskil.
På posten i Strömstad hann man uppenbarligen med att stämpla även välgörenhetsmärket, utan att det hindrade posttjänsten.

I Brunnby, 25/1 1905, hann postfunktionären bara stämpla frimärket, men i postiljonkupé nr 158 på tåget Höganäs-Kattarp/Åstorp hade man, senare samma dag, tid att slå en stämpel även på välgörenhetsmärket.

2.14 Format • Brevmärken

När tuberkulosmärkena började säljas omfattades de av Världspostföreningens förbud mot påklitrade föremål på brevkort. Utrikes kort med brevmärken taxerades därför som brev. Denna regel ändrades först i oktober 1907.

I sällsynta fall var avsändarna medvetna om att brevkortsportot inte räckte till om man satte på ett brevmärke. Detta kort är skickat från Stockholm 6/6 1907 till Soest i Tyskland, och korrekt frankerat med 20 öres utrikes brevpporto.

Men ganska ofta trodde avsändarna att det var fritt fram att skicka kort med tuberkulosmärkena även utrikes. Detta kort är skickat till Schweiz med 10 öres brevkortsporto, Filipstad 21/12 1904 – Trelleborg-Sassnitz 22/12 1904 – Lausanne 24/12 1904. På grund av välgörenhetsmärket är kortet lösenbelagt. 12½ cent. är skillnaden mellan svenskt brev- och brevkortsporto i franska centimes. I Schweiz är kortet lösenbelagt med dubbelt felande portot, 25 centimes.

2.14 Format • Brevmärken

Under tuberkulosmärkenas första år tycks ganska många utrikes kort med brev-
märken ha blivit lösenbelagda. Här visas ett par mindre vanliga exempel.

Inrikes brevkort med 5 öres porto, Göteborg 25/12 1904 – Svenljunga 25/12 1904.
Eftersänt till USA: Svenljunga 27/12 1904 – New York 7/1 1905 – Brooklyn 8/1
1905. Vid eftersändning uppfrankerat till 10 öres utrikes brevkortsporto, men
lösenbelagt som brev. T och 12½ anger lösen och felande porto i centimes.
Lösenbelagt med enkelt (inte dubbelt) felande porto, avrundat till 3 cents, eftersom
det eftersända kortet var korrekt frankerat för den ursprungliga destinationen.

Andra brevmärken förekom i sällsynta fall på brevkort. Här ett brevmärke från
Norrköpingsutställningen 1906 på kort från Norrköping 3/6 1906 via New York
13/6 1906 till Philadelphia. Lösenbelagt med dubbelt felande porto, 5 cents.

2.14 Format • Brevmärken

Vid världspostkongressen i Rom 1906 beslöts att ”vignetter eller fotografier å mycket tunt papper” skulle tillåtas på brevkort fr.o.m. 1/10 1907 – en regel som kom även att tillämpas på brevmärken. Men i ett par fall hade Sverige gjort tidigare bilaterala överenskommelser om att tillåta tuberkulosmärkena på utrikes kort. En annan tillåten utrikes användning var att skicka korten som trycksaker.

Den 30/12 1904 meddelades att en överenskommelse träffats med Norge och Danmark, så att tuberkulosmärkena kunde användas på brevkort till dessa länder. Detta kort är sänt dagen efter, den 31/12 1904, till Köpenhamn för 5 öres brevkortsporto.

Ett sätt att använda välgörenhetsmärken på vykort till utlandet var att skicka dem som trycksaker. På detta kort från PKXP 29B 11/7 1905 till Altona har avsändaren strukit över ”Brefkort / Carte Postale” och skrivit dit ”Drucksache / Trycksage”. Då accepterade posten kortet, med välgörenhetsmärke, för 5 öres trycksaksporto.

2.14 Format • Brevmärken

Till att börja med var det bara de brevmärken som gavs ut av Nationalföreningen mot tuberkulos, och som såldes på postkontoren, som fick användas på inrikes brevkort. Men från och med oktober 1907 blev alla typer av välgörenhets- och brevmärken tillåtna, enligt Världspostföreningens regel om "vignetter eller fotografier å mycket tunt papper".

Välgörenhetsmärke
till förmån för Odd
Fellows jubileums-
fond

Lysekil 1/1 1910

Mösseberg 2/1 1910

Brevmärke från
Konstindustri-
utställningen i
Stockholm 1909

Stockholm
30/8 1909

Nybro
31/8 1909

Brevmärke från
den internationella
rösträttskongressen
i Stockholm 1911

Stockholm
7/1 1911

till Ramlösa
brunn

2.15 Format • Färg

För brev infördes i 1907 års poststadga en regel att kuverten skulle vara ”af hvit eller åtminstone ljus färg”, för att det skulle vara lätt att läsa adressen och postens stämplor. Däremot hade posten inga regler för färgen på brevkorts adressidor. Lite märkligt, med tanke på hur många andra regler som fanns för hur brevkort fick se ut!

Inrikes kort

Lund 12/7 1901

till Dalby

Till Turkiet

Stockholm

28/6 1909

Trapezunt

6/7 1909

Till Algeriet

Stockholm

9/9 1898

Mustapha

15/9 1898

2.16 Format • Luktkort

De stackars brevbärarna fick stå ut med mycket under det tidiga 1900-talets ”vykortsraseri”. Förutom konstiga format och allehanda påklustrade saker som störde posthanteringen fanns det också luktkort! De var i regel importerade från Tyskland och såldes indränkta med parfym. Om detta fanns inga postala regler, utan brevbärarna fick snällt dela ut de doftande hälsningarna.

Lokalt kort

Stockholm

29/5 1903

Här visas två kort med rosendoft. Båda är tysktillverkade, det övre har också tilltryckt text på svenska. Korten är över hundra år gamla, så blomdofterna kan vara lite svåra att känna. Men om herrar jurymän lägger näsan tätt mot plexiglasen, sluter ögonen och använder en smula fantasi, så kanske...

Lokalt kort

Eslöv 22/7 1902

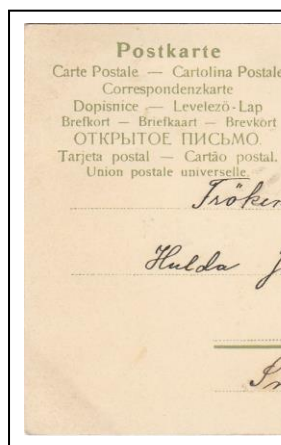
2.17 Format • Frimärken på bildsidan

I vissa länder var det vanligt att sätta frimärkena på kortens bildsida, i andra länder var det förbjudet. I den svenska poststadgan fanns före 1907 en generell rekommendation – som gällde för brev, brevkort och trycksaker – att frimärken ”bör” placeras i adressidans övre högra hörn. ”Bör” tycks i praktiken ha inneburit att man accepterade frankering även på bildsidan av brevkort, men det var sällan det förekom.

Inrikes kort med frankering på bildsidan, av allt att döma accepterat som brevkort redan före Världspostföreningens beslut

Stockholm
22/12 1905

till Smedjebacken

Brevkort till Tyskland med frankering på bildsidan, efter att Världspostföreningens beslut trätt i kraft

Helsingborg
8/7 1911

till Görlitz

Fr.o.m. oktober 1907 blev frankering på brevkorts bildsida tillåten över hela världen genom ett beslut av Världspostföreningen. Detta meddelades till de svenska postanstalterna i ett cirkulär, men i den offentliga poststadgan sades även i fortsättningen bara att frankering ”såvidt möjligt” skulle ske på adressidans övre högra hörn. Det underlättade förstås posthanteringen om frimärkena och adressen fanns på samma sida av kortet!

2.17 Format • Frimärken på bildsidan

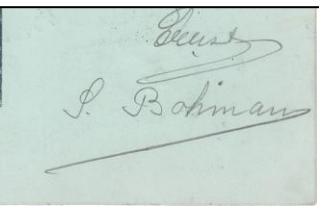
Även om frimärken på bildsidan accepterades av den svenska posten så kunde kort med sådan frankering ändå bli lösenbelagda på utländska postförvaltningars initiativ om de skickades internationellt före 1907.

Kort från Storbritannien med frankering på bildsidan

London
27/2 1903

PKXP No 83B
28/2 1903

Stockholm
2/3 1903

Kort till Belgien med frankering på bildsidan

Örebro
31/10 1904

Mons
3/11 1904

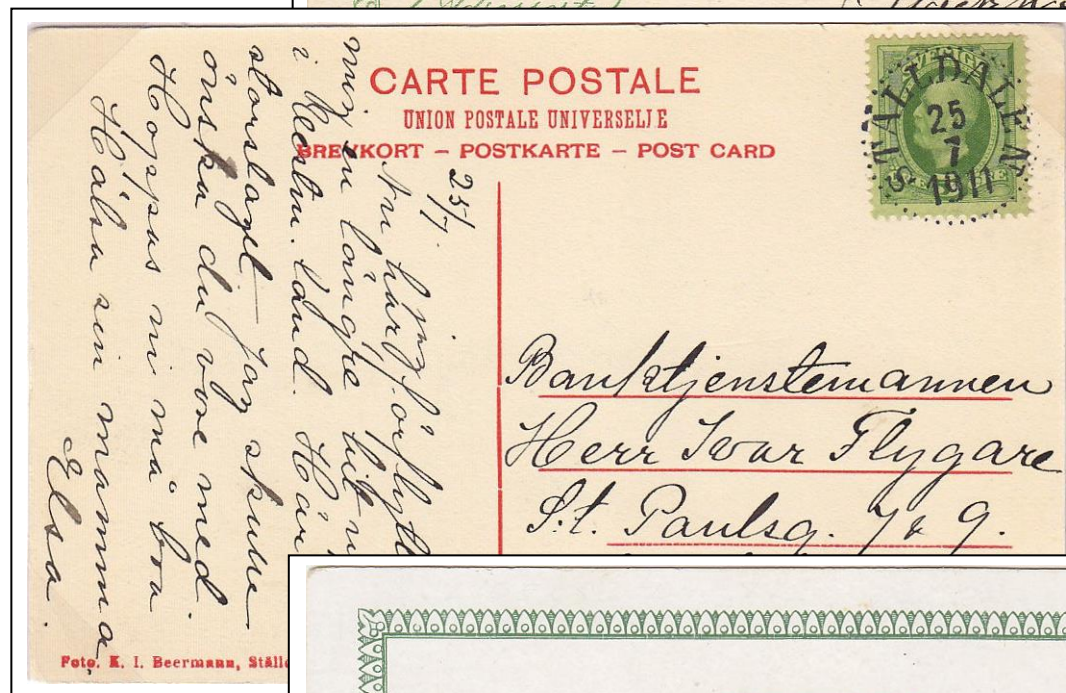
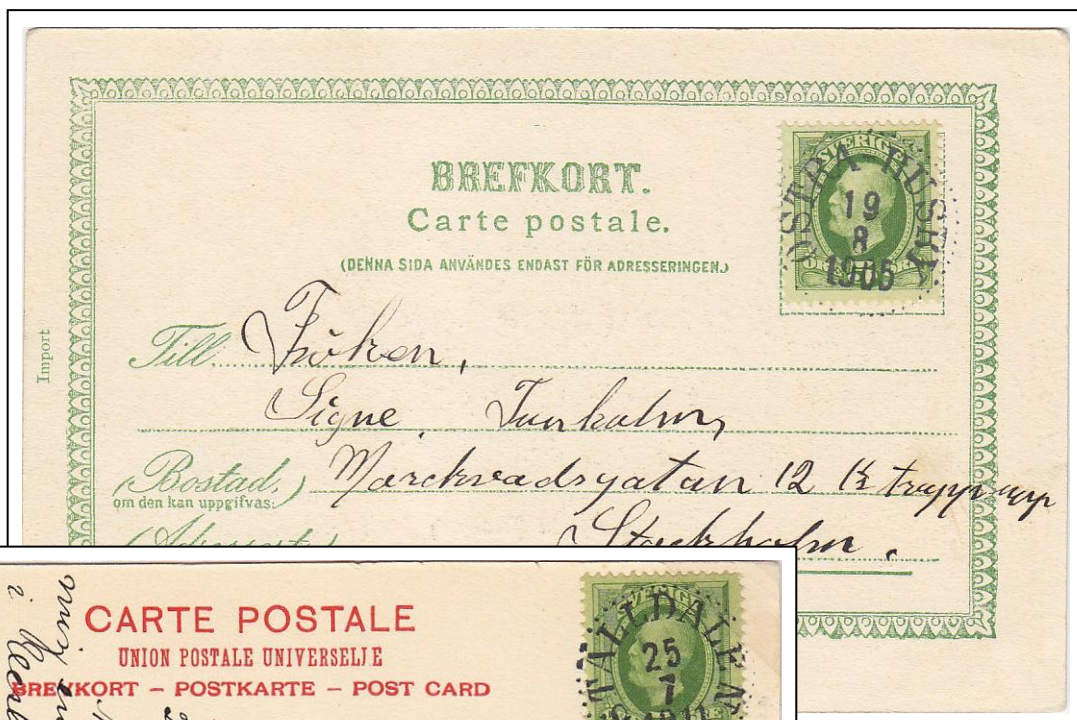
Obourg
3/11 1904

Normalt var det avsändande land som avgjorde om ett kort var korrekt frankerat eller inte. Brittiska posten tillät inte frankering på brevkorts bildsida, utan taxerade det övre kortet som brev. Svenska posten tog därför ut lösen motsvarande dubbelt felande porto, 24 öre. Mindre vanligt förekom att mottagande land tog ut lösen på eget initiativ (nedre kortet). Belgiska posten har vid ankomst ansett att kortet skulle taxeras som brev och tagit ut 30 centimes i lösen, trots att svenska posten accepterat brevkortsporto.

3.1 Poststämplor • Ortstämplor

Poststämplor är förstås en viktig ingång till vykortens posthistoria. Runt sekelskiftet 1900 fanns postanstalter med egna stämplat på mängder av småorter runt om i landet. Att leta vackra ortstämplat på vykort är populärt, inte minst bland hembygdssamlare.

Östra Husby
19/8 1905
till Stockholm

Ställdalen
25/7 1911
till Stockholm

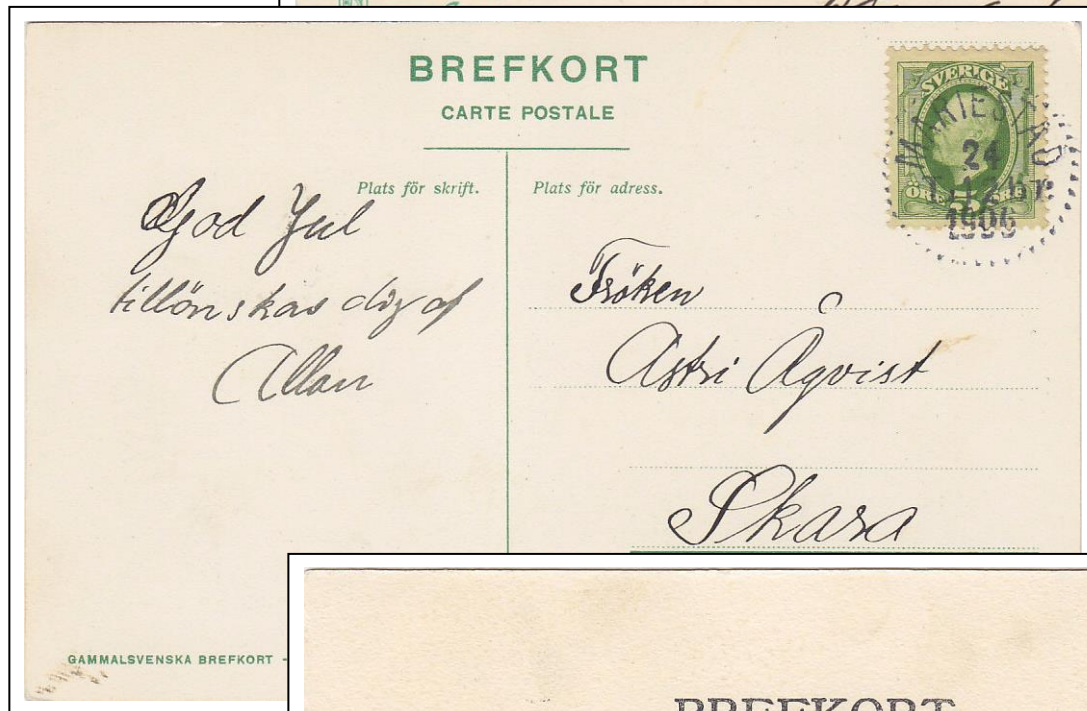
Lidensboda
17/5 1903
lokalt

3.2 Poststämplor • Lådbrevsstämplor

I brevpostreglementet från år 1900 infördes en regel om att brev, kort och korsband som postats i brevlåda skulle märkas så att de kunde skiljas från post som lämnats in direkt på postkontoret. Normalt löste man detta genom att använda särskilda poststämplor med bokstäverna *L br* ("Lådbref").

Vesterås
L br
20/10 1905
till Åtvidaberg

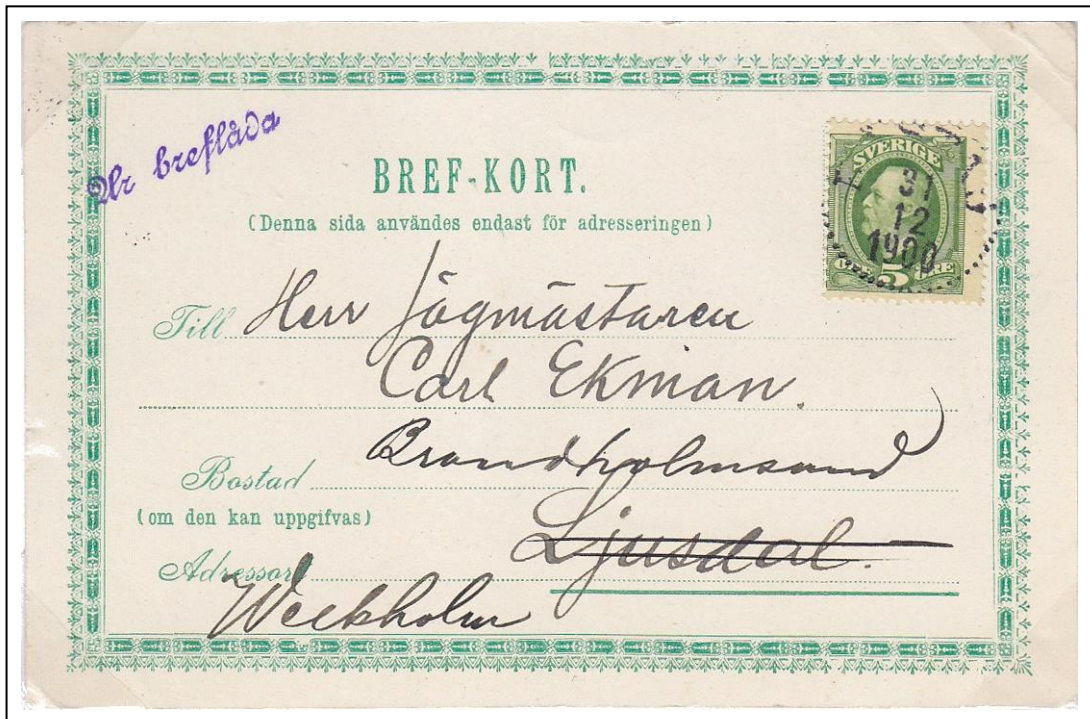
Mariestad
L br
24/12 1906
till Skara

Smedjebacken
L br
22/5 1908
till Långshyttan

3.2 Poststämplar • Lådbrevsstämplor

På några få orter använde man istället, ofta under en ganska kort period, separata stämplat för att ange att korten hämtats *Ur brevlåda*. Möjligen var detta en övergångslösning, i väntan på att stämplat med texten *L br* skulle levereras?

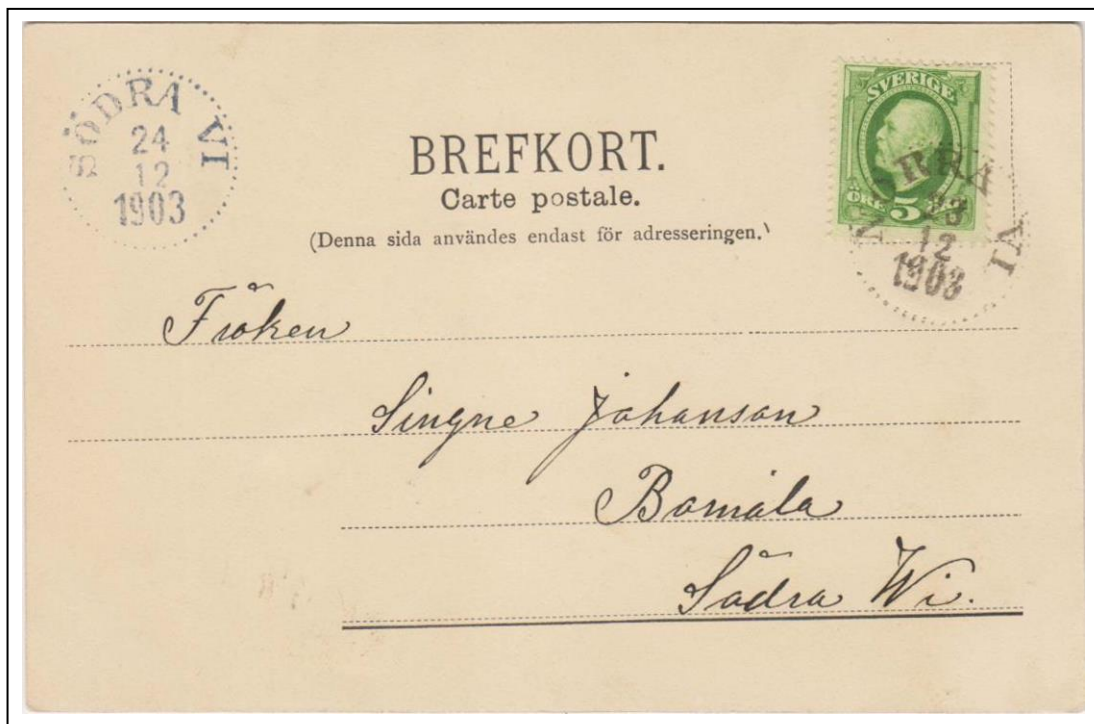
Denna typ av stämplat, med *Ur brevlåda* i kursiv stil, användes på ett antal orter. Här ett exempel från Båstad 31/12 1900, skickat till Ljusdal och därifrån eftersänt via Enköping 4/1 1901 till Weckholm.

Stämplatypen med *UR BREVLÅDA* inom ram, som användes i Stockholm, förekom inte på någon annan ort i landet. Lokalt brevkort från Stockholm 2 (Gamla stan) 28/5 1902 till Kungsholmen.

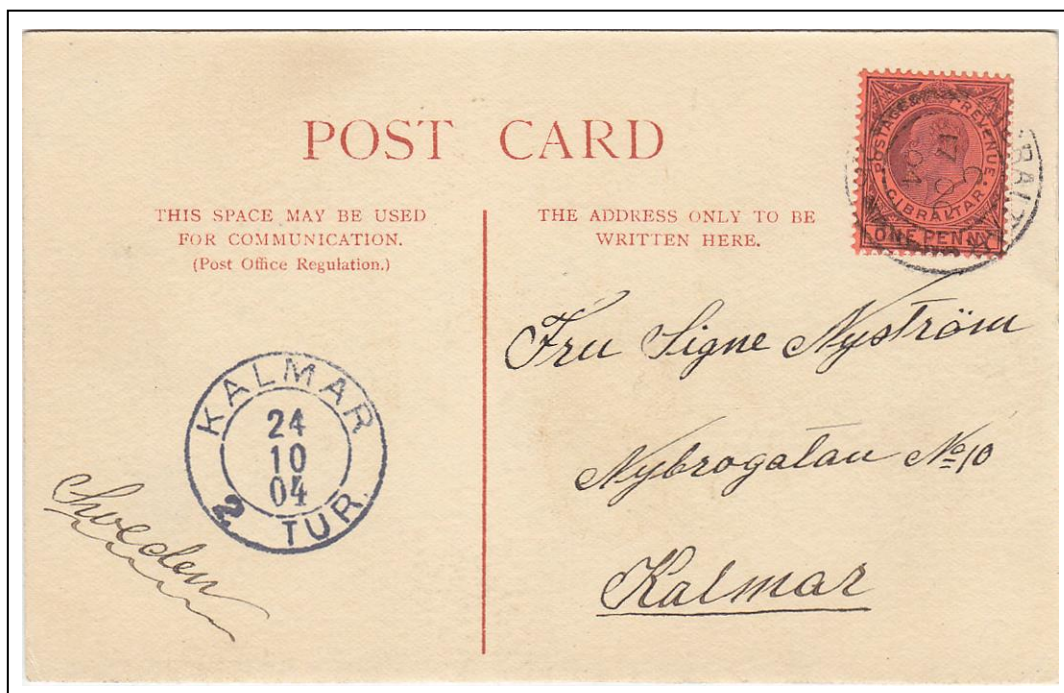
3.3 Poststämplar • Ankomststämplar

Enligt brevpostreglementet skulle brevkort stämplas när de ankom till adresspostanstalten. Men på grund av de snabbt ökande postvolymerna begränsades successivt ankomststämplingen.

Inrikes kort: Norra Vi 23/12 1903 – Södra Vi 24/12 1903

I slutet av 1903 beslöt Generalpoststyrelsen att postkontoren fr.o.m. april 1904 inte längre behövde ankomststämpla inrikes brevkort. Detta kort är reglements-enligt ankomststämplat några månader dessförinnan. Inrikes ankomststämpling förekommer även efter april 1904, men i betydligt mindre omfattning.

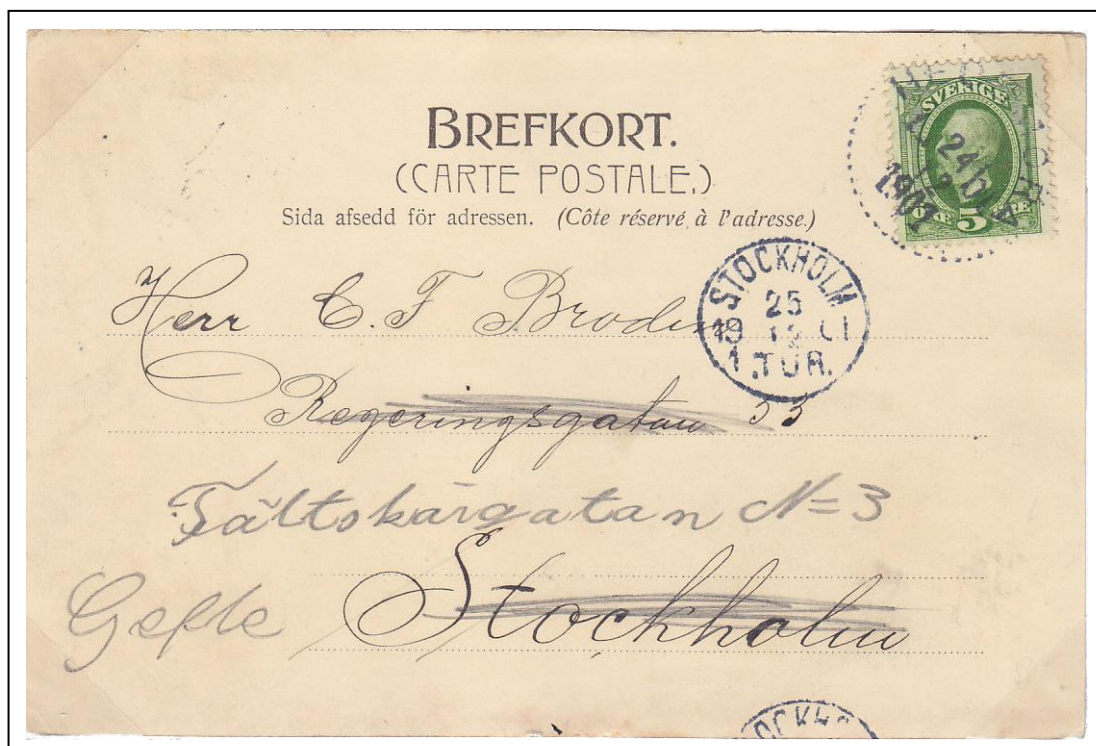

Ankommande kort från Gibraltar: Gibraltar 17/10 1904 – Kalmar 24/10 1904

För kort från utlandet fanns kravet på ankomststämpling kvar även efter april 1904. I juni 1908 bestämdes emellertid att utrikes kort med delad adressida inte längre behövde ankomststämplas.

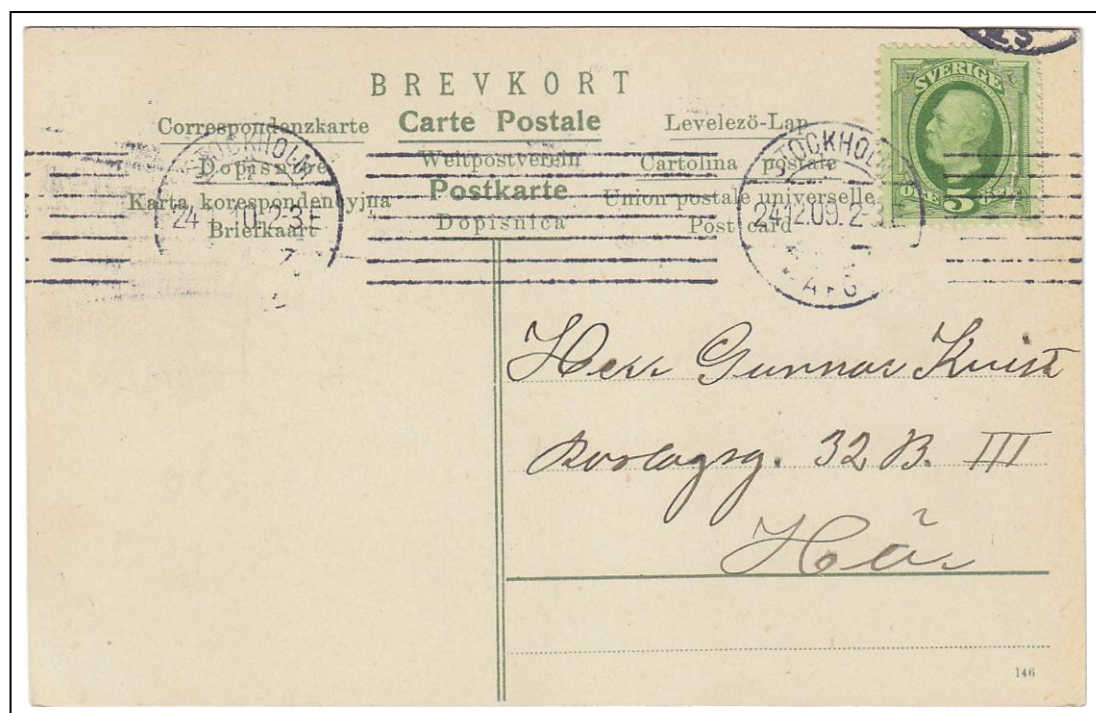
3.4 Poststämplor • Maskinstämplor

Med ökande postmängder runt sekelskiftet 1900 – inte minst alla vykort! – kom också ett behov att rationalisera postverksamheten. Ett uttryck för detta var att man började använda stämplingsmaskiner vid några av de större postkontoren.

De första svenska maskinstämplarna kommer från Stockholm, där en fottrampad stämplingsmaskin, utvecklad av vaktbetjänten Otto Reinhold Lennholm, togs i bruk redan i början av 1890-talet. Den användes bara för ankomststämpling, som på detta kort från Hedemora 24/12 1901 till Stockholm 25/12 1901.

24/1 1910

24/12 1909

Senare maskinstämplor användes däremot främst för att stämpla frimärkena. År 1905 infördes denna typ av maskinstämplor i Stockholm och Malmö. Men här har det blivit lite fel. Om man tittar noga så är den vänstra stämpeln daterad 24/1 1910 och den högra 24/12 1909!

3.4 Poststämplor • Maskinstämplor

Maskinstämplor kunde orsaka en del postala lustigheter.

Malmö
15/2 1910

Den första stämplingen makulerade inte frimärket ordentligt.

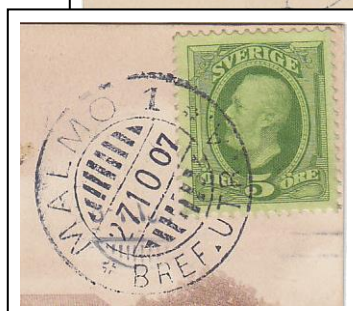
Gör om,
gör rätt!

Malmö
27/10 1907

Maskinstämpel på adressidan, men frimärke på bildsidan.

Här blev lösningen en handstämpel på frimärket.

Stockholm
27/9 1906

Vid den första stämplingen var kortet placerat upp-och-ner.

Gör om,
gör rätt!

3.5 Poststämplor • Turstämplor

Vid lite större postanstalter användes "brevbäringsstämplor" eller turstämplor som angav med vilken brevbringstur posten delades ut.

Stockholm 1
2. Tur
24/12 1908
(lokalt)

På lokalpost användes ofta turstämplor för att makulera frimärkena. Stockholm 1 använde en maskinstämpel med uppgift om tur-nummer.

PKXP No 83C
31/8 1900
Sala 2 Tur
1/9 1900
På post från annan ort användes turstämplarna i regel som ankomststämplor

Östertibble
23/6 1903

St:holm Söder
5. Tur.
23/6 1903

Det kunde gå många turer varje dag – här ett exempel från den 5:e turen.

3.5 Poststämplor • Turstämplor

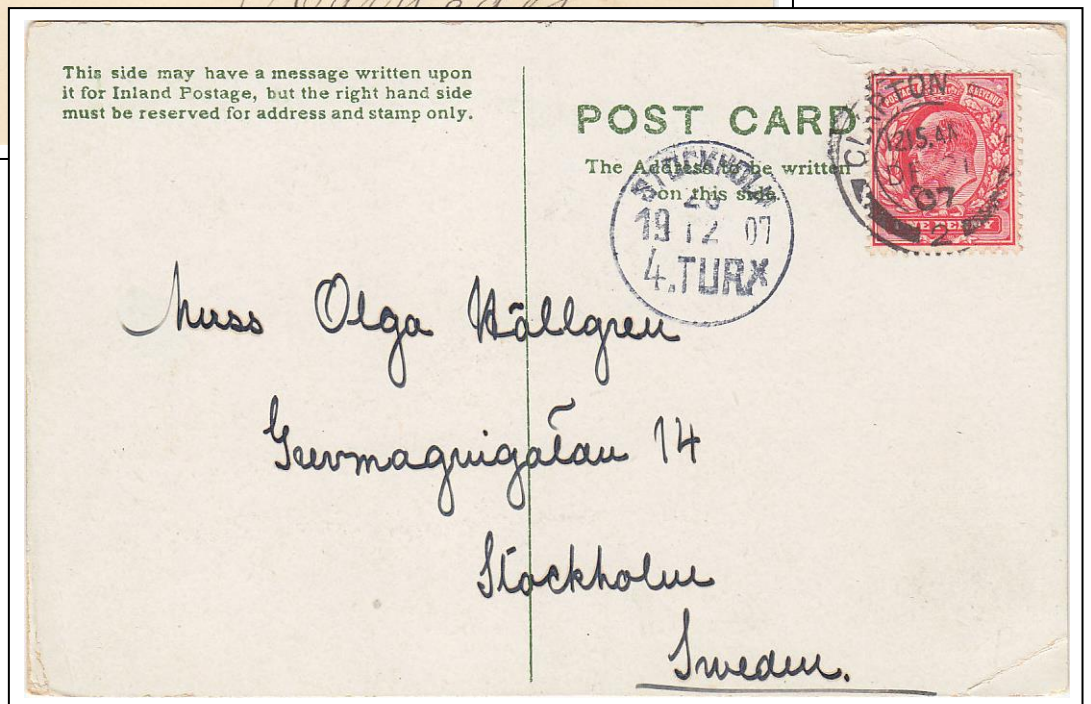
Mellan 1897 och 1915 förekom turstämplor från Stockholm med ett X efter ordet tur. Den allmänna tolkningen är att det rörde sig om "extraturer" för att dela ut nyårspost, eftersom nästa alla kända stämplor av denna typ är använda på nyårsdagen eller (mindre vanligt) den 2 januari.

Stockholm
1/1 1904
1. Tur X

Stockholm
1/1 1903 (?)
2. Tur X

Clapton
21/12 1907
Stockholm
2X/12 1907
4. Tur X

Stämpeln 4. Tur X är endast känd från 1907, då den tycks ha använts för julpost snarare än nyårspost.

3.6 Poststämplor • Järnvägspost

Järnvägen var viktig för postbefordran runt sekelskiftet 1900. Tågen hade egna postavdelningar med brevlådor, och kort som postades där stämplades med särskilda järnvägspoststämplor. En typ av stämplor innehöll uppgift om järnvägssträckan, i mer eller mindre förkortad form.

Kristianst(ad)-Glimåkra 20/2 1900 – Immeln

Stämpeln var i bruk 1899-1900. Kortet transporterades två hållplatser med tåget, från Arkelstorp (enligt datering på baksidan) till Immeln.

S(öder)telje-S(alt)skog 30/3 1905 – Stockholm.

Stämplor där järnvägslinjens ändstationer var angivna ersattes i regel av numrerade stämplor (se följande blad) runt sekelskiftet. Ett undantag är stämpeln S(öder)telje-S(alt)skog, som var i bruk 1904-1910.

3.6 Poststämplarna • Järnvägspost

De flesta järnvägspoststämplarna var numrerade och numret angav då vilken sträcka tåget trafikerade. På de viktigare linjerna fanns postkupéexpeditioner, med förkortningen PKXP i stämplarna.

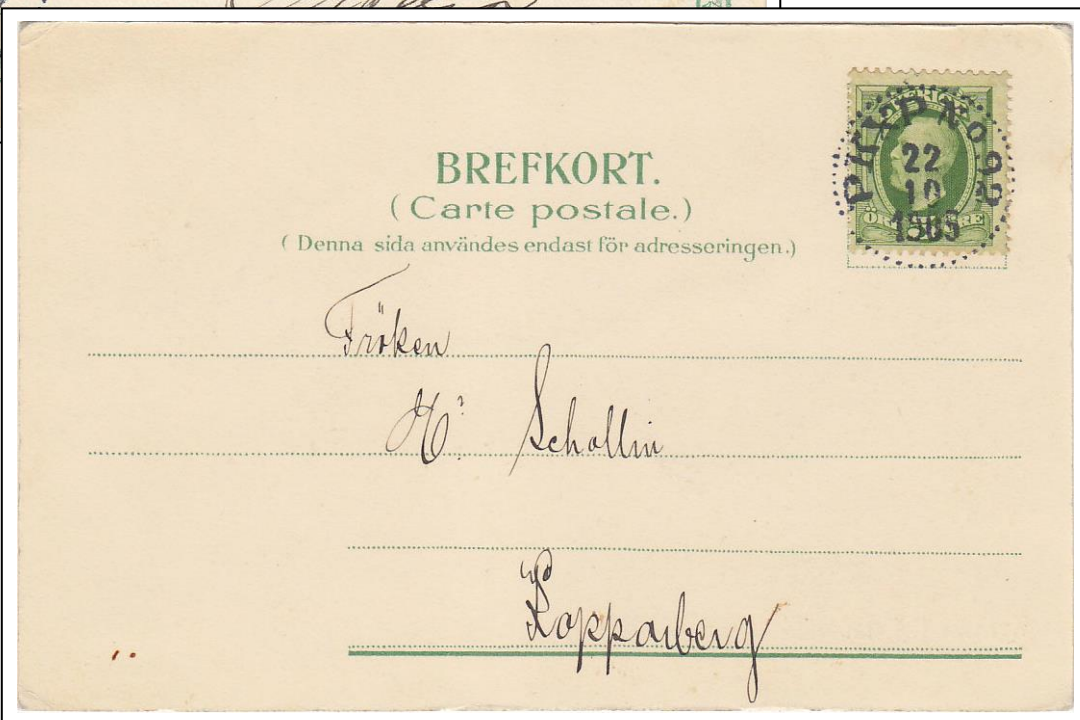
PKXP No 26 B
(Herrljunga-
Borås-Varberg)
8/12 1906
till Gullspång

Gullspång

PKXP No 56 A
(Stockholm-Laxå)
24/6 1902
Örebro
24/6 1902

PKXP No 92
(Orsa-Gävle)
22/10 1905
till Kopparberg

3.6 Poststämplor • Järnvägspost

I slutet av 1899 infördes stämplat med beteckningen PLK för postiljonkupéexpeditioner. Postkupé-expeditionerna (PKXP) hade nummer från 1 till 114; postiljonkupéerna (PLK) hade nummer från 118 till som högst 452.

PLK 189
(Kalmar-Berga)
31/12 1904
till Pataholm

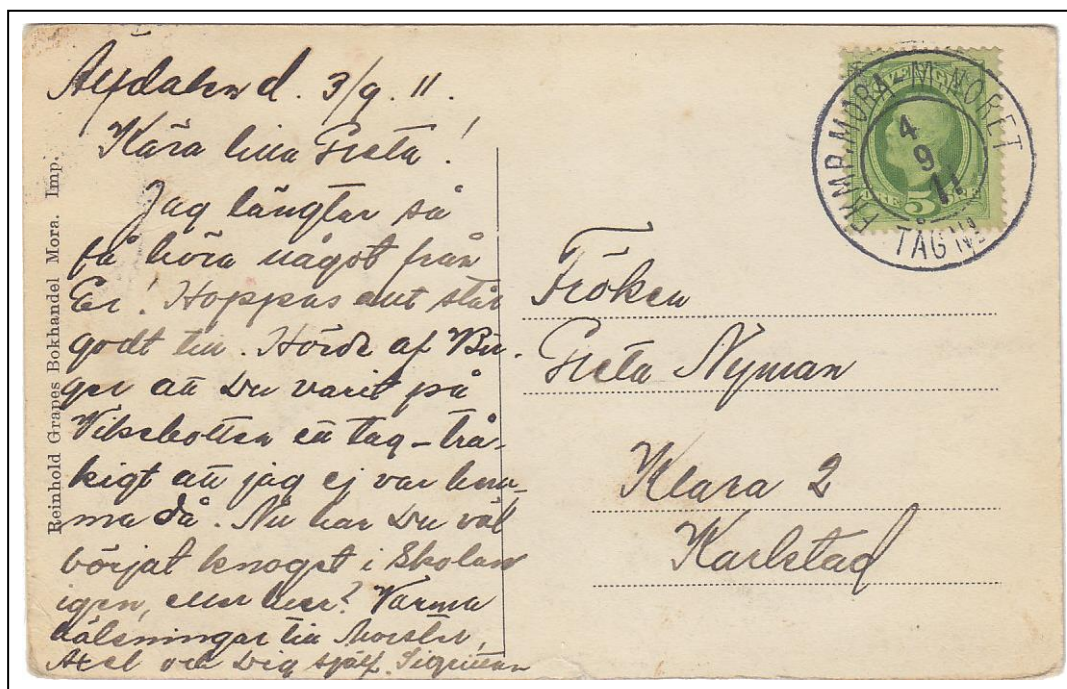
PLK 283 D
(Falun-Gävle)
21/12 1904
till Nyköping

PLK 331 B
(Orsa-Falun)
8/8 1905
till Strängnäs

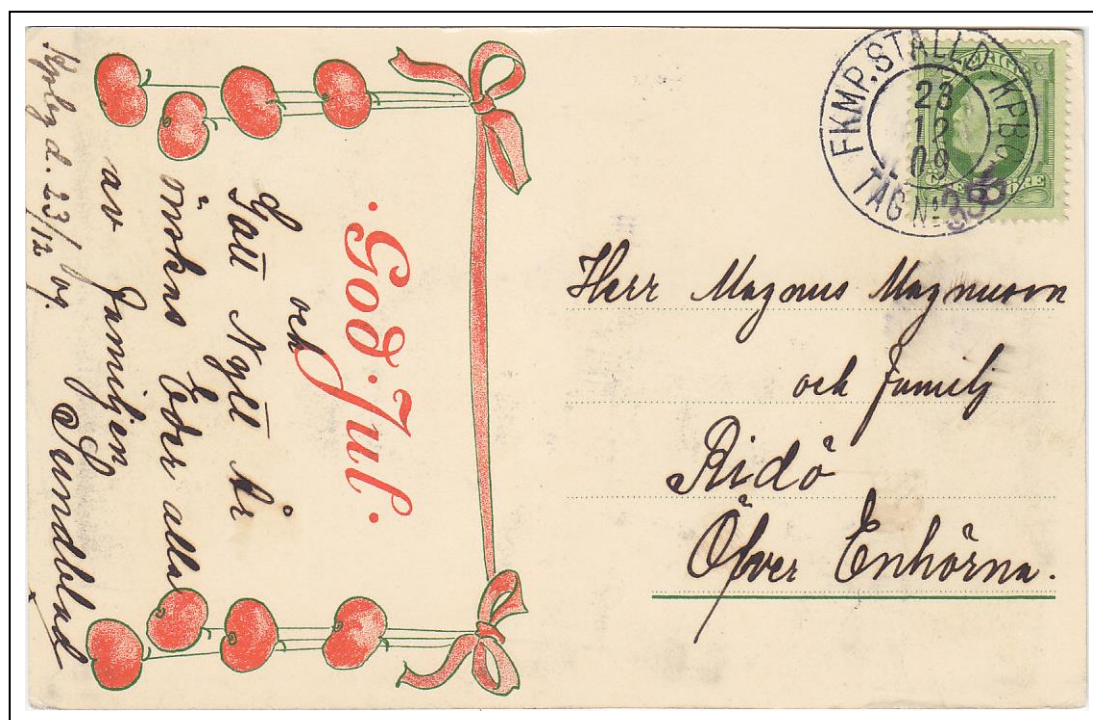
3.6 Poststämplor • Järnvägspost

Ytterligare en typ av järnvägsstämplor användes i postkupéer med bevakade fack. På dessa stämplor anges tåglinjens ändhållplatser och förkortningen FKMP – fack med bevakning av postiljon.

FKMP Mora-M(ora) Noret 4/9 1911 – Karlstad

Nedtill i stämpeln finns utrymme att fylla i TÅG N_o, men det har man inte gjort.

FKMP Ståll(alen)-K(o)p(par)b(er)g 23/12 1909 – Öfverenhörna

I denna stämpel har postiljonen fyllt i ett tågnummer, men numret är oklart/svårläst.

3.7 Poststämplor • Ångbåtspost

Förutom fasta postanstalter och järnvägspostexpeditioner fanns också postexpeditioner på båtar. På sjöar och runt Sveriges kuster fanns åren kring sekelskiftet totalt 188 ångbåtspostexpeditioner med egna poststämplor.

Ångbåts PXP
No 119
7/8 1903

Stockholm-
Fittja-Hamra
(Mälaren-
Albysjön)

Ångbåten
Siren

Ångbåts PXP
No 145
27/7 1907

Leksand-
Rättvik
(Siljan)

Ångbåten
Rättvik

Ångbåts PXP
No 49 och
Selma Lagerlöf
18/7 1905

Fryksta-Sunne-
Torsby
(Frykensäarna)

Några ångbåtspost-
expeditioner i
Värmland använde
sidostämplor med
båtens namn.

3.8 Poststämplor • Lantbrevbäring

Ännu en typ av ambulerande (rörliga) postanstalter var lantbrevbärlinjerna. De flesta lantbrevbärarstämplarna var i bruk under 1890-talet och är därför inte så vanliga på vykort, men några stämplor användes en bit in på 1900-talet. Här visas tre exempel från Värmland.

Gräsmark-
Simonst(orp)
5/10 1904

Sunne
6/10 1904

till Grängesberg

Seffle-
Knöstad
14/4 1906
till Göteborg

N. Fjölle-
S. Gärdsjön
30/5 1901

Edsvalla
31/5 1901

3.9 Poststämplor • Minnespost

I samband med större utställningar och enstaka andra evenemang började man vid denna tid inrätta tillfälliga postanstalter, med särskilda stämplor, till stor del just för att besökarna skulle kunna posta sina vykort direkt på plats. Första gången var på den stora Stockholmsutställningen 1897 – en utställning som i efterhand kommit att betraktas som ett genombrott för användningen av vykort i Sverige.

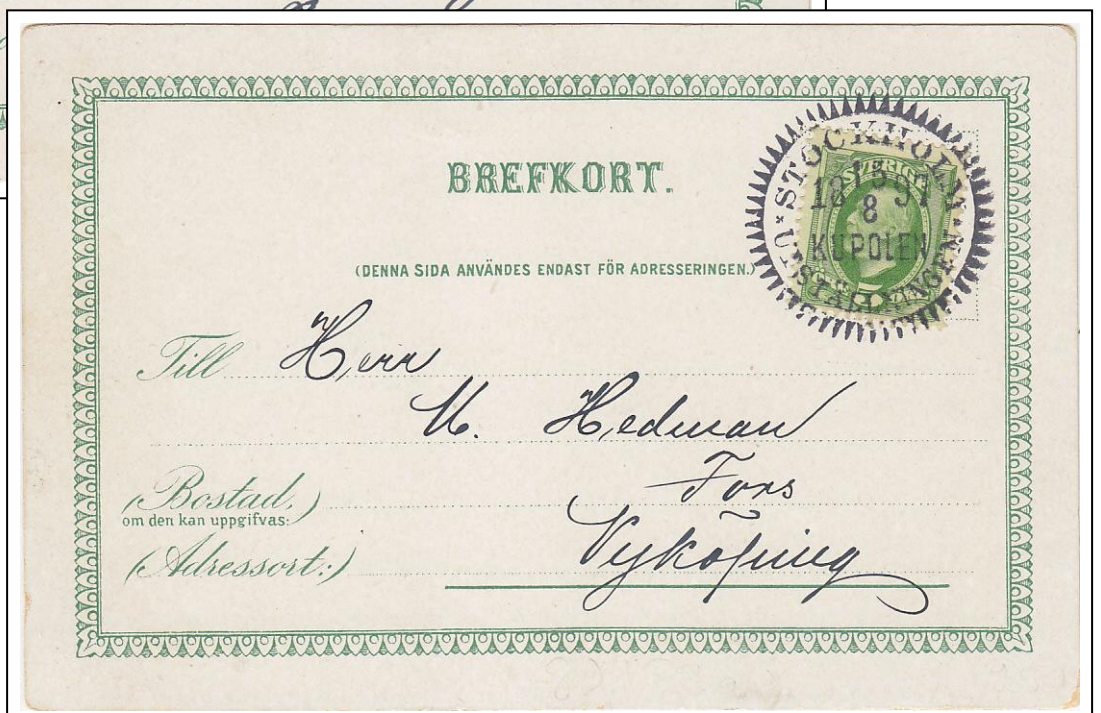
Stockholm Allm.
K. o. Ind. Utst.
26/7 1897

Stockholms-
utställningen
pågick 15/5-3/10
1897 och tre olika
minnespoststämplor
användes.

Stockholm
Utställningen
Gamla Stockholm
20/9 1897

Stockholm
Utställningen
Kupolen
15/8 1897

3.9 Poststämplor • Minnespost

Under 1900-talets första år fortsatte man sedan att öppna tillfälliga postanstalter med minnespoststämplor. Det var dock inte särskilt vanligt. I regel handlade det om ett eller ett par evenemang om året som fick egna postanstalter och stämplor.

Malmö
Trädgårdsutst.
Postanst.
26-30/9 1900

Gefle
Industri Utst.
15/6-15/8 1901

Helsingborg
Utställning
11/6-12/9 1903
(två olika
stämplor)

3.10 Poststämplor • Militärpost

Några olika typer av poststämplor har militär anknytning. Sverige var inte inblandat i några krigiska äventyr vid denna tid, så det handlar mest om tillfälliga postanstalter som anordnades i samband med militära övningar och liknande.

Fältpostkontoret 4. 6/10 1910 – Stockholm

Vid försvarets fältövningar inrättades fältpostkontor med egna poststämplor. 1910 års övning hölls i Stockholms och Uppsala län. Kortet är avsänt från Alsike:

Krigaren befinner sig utmärkt. För närvarande vapenhvila sedan igår kväll...

Kusteskadern ÅBXP No 184 10/6 1909 – Stockholm

Tillfälliga ångbåtspostexpeditioner fanns 1907-1912 på kusteskaderns fartyg i Stockholms skärgård. Kortet är avsänt från pansarbåten *Oscar II* i Hårsfjärden.

3.10 Poststämplor • Militärpost

Tillfälliga postanstalter inrättades också på flera militära mötes- och lägerplatser. De var endast öppna i samband med militära övningar, i regel under sommar och höst.

Sollefteå läger
1/8 1902

till Erikslund

Sollefteå läger
hade postanstalt
mellan 1900 och
1910.

Trossnäs
14/9 1906

till Edane

Trossnäs fält i
Värmland hade
postanstalt mellan
1877 och 1908.

Frösö läger
24/7 1907

till Revsund

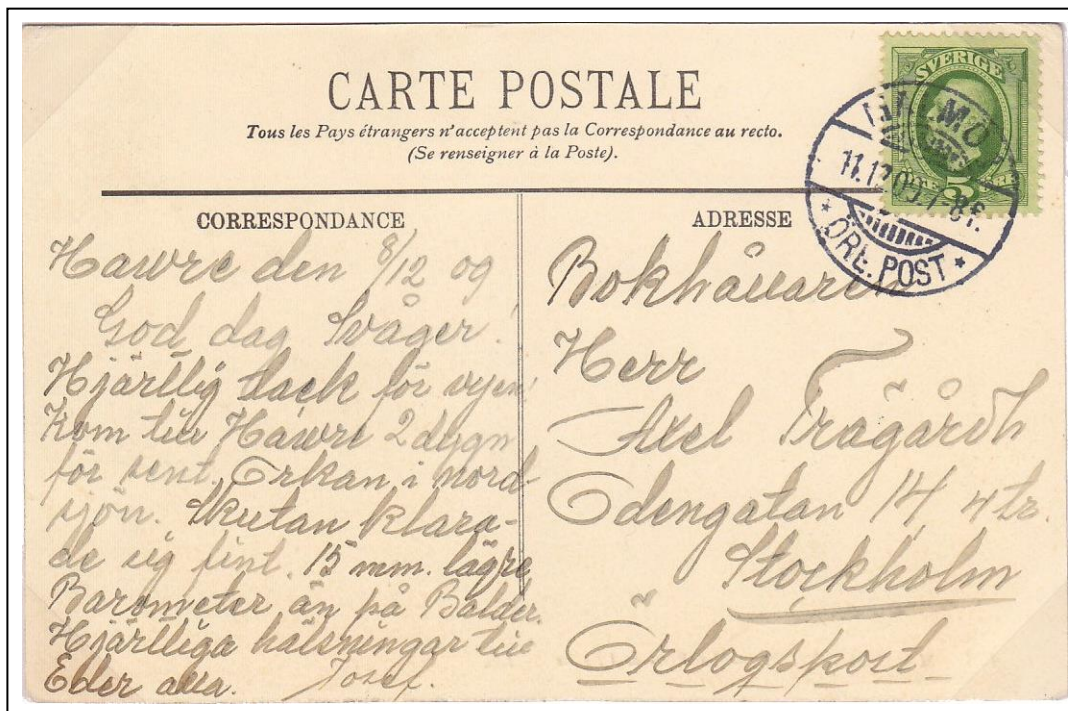
Frösö läger utanför
Östersund hade
postanstalt mellan
1902 och 1910.

Ovanligt nog har en kvinna – syster Elin – skickat vykort från en militär övningsplats. Vad hon gjorde i Frösö läger framgår inte av kortet, förutom att hon varit ute och letat efter hjortron!

3.10 Poststämplor • Militärpost

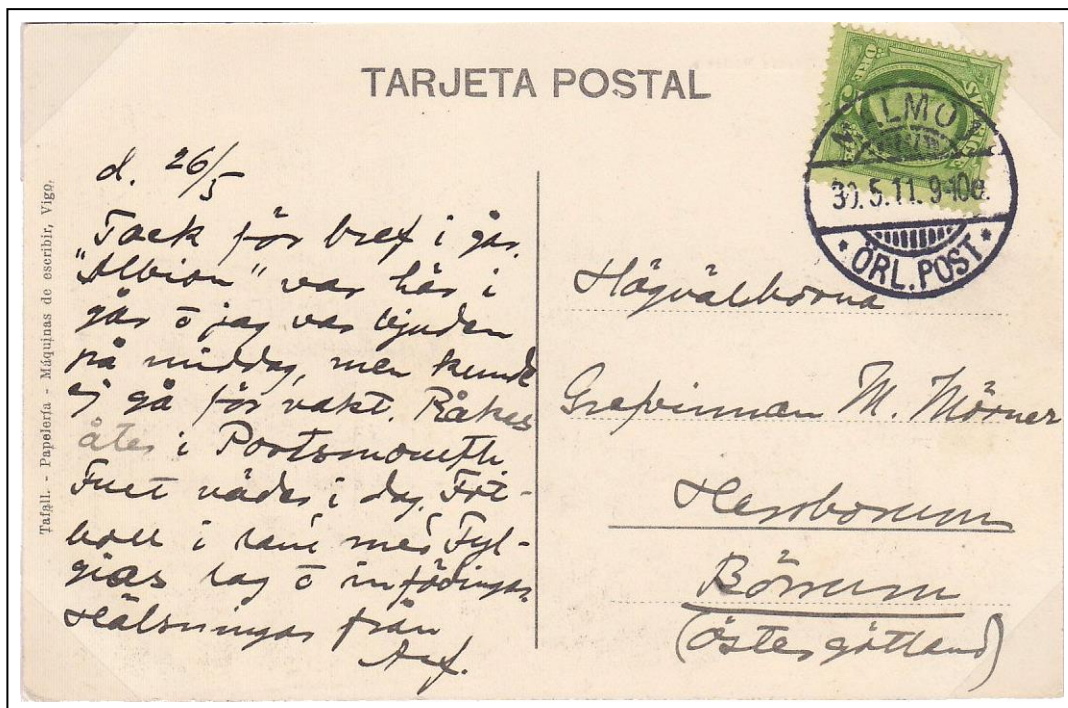
När svenska flottans fartyg var på utlandsresa sändes besättningsmännens post, enligt en särskild internationell överenskommelse, i sluten postsäck till Sverige och postkontoret Malmö 1. Posten frankerades ombord med svenska frimärken och svenskt inrikesporto, stämplades i Malmö med en särskild örlogspoststämpel, och skickades sedan vidare med vanlig post.

Brevkort från pansarskeppet *Oscar II*:s första långresa 1909-1910
Le Havre (Frankrike) 8/12 1909 – Malmö 1 Ör.l.post 11/12 1909 – Stockholm

Avsändaren skriver bland annat:

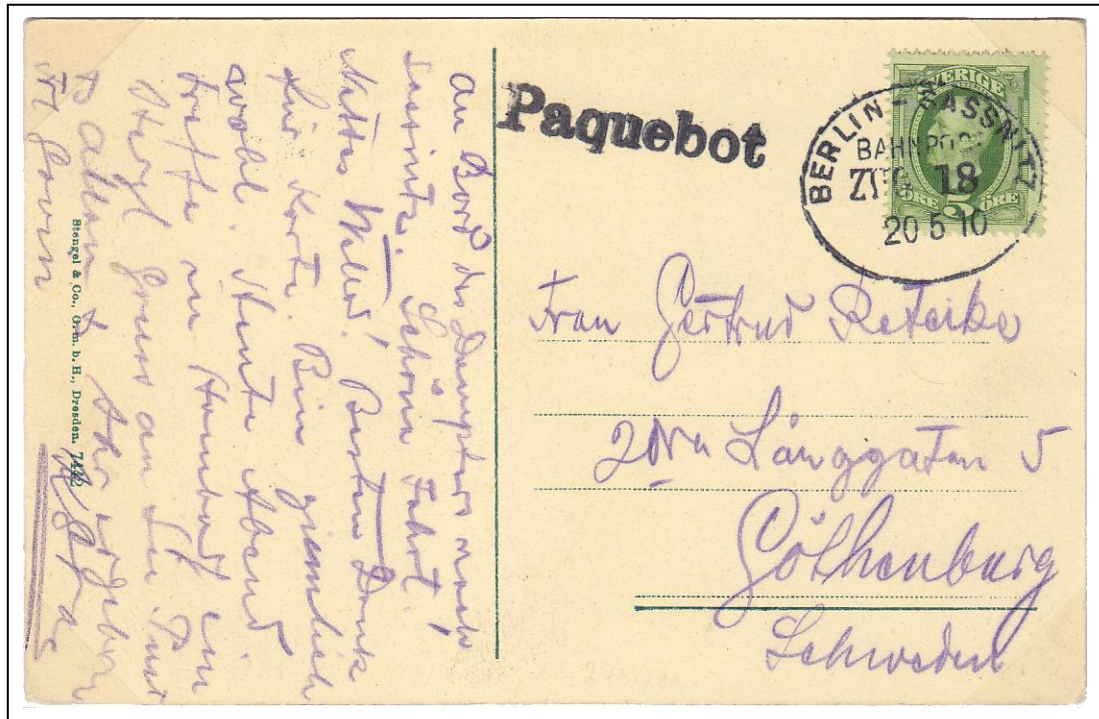
Kom till Havre 2 dygn för sent. Orkan i Nordsjön. Skutan klarade sig fint.

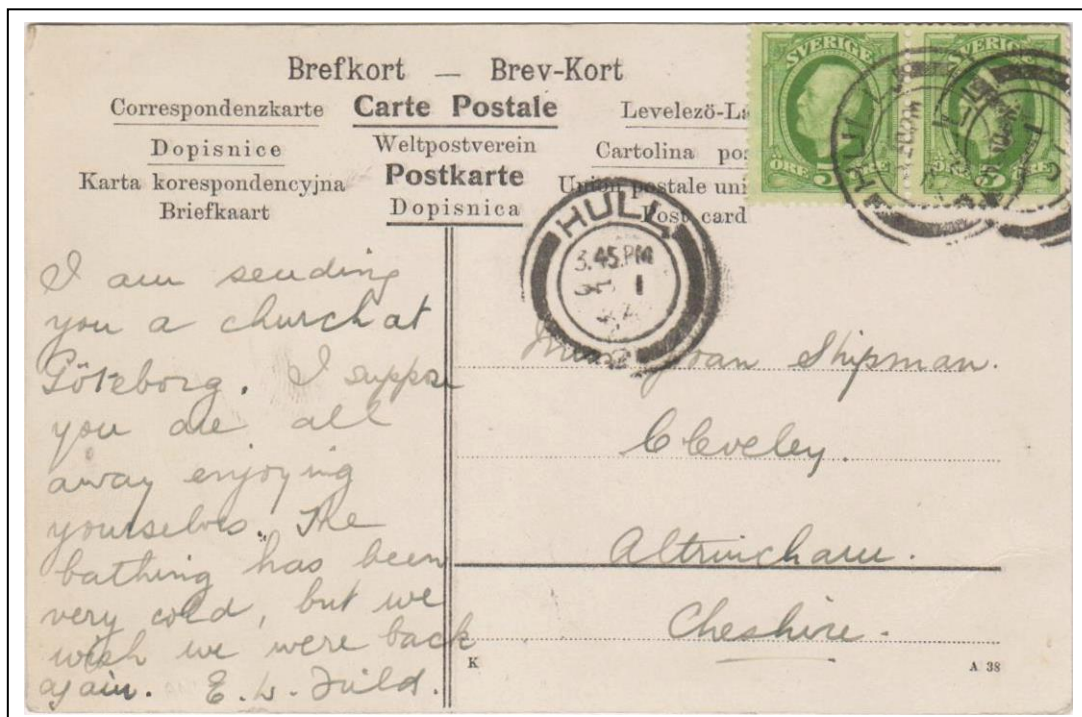
Brevkort från pansarkryssaren *Fylgias* utlandsresa 1911
Vigo (Spanien) 26/5 1911 – Malmö 1 Ör.l.post 30/5 1911 – Börum

3.11 Poststämplor • Utländska stämplor

Ibland ser man utländska poststämplor på svenska frimärken och brevkort. En vanlig anledning är att kortet postats i brevlåda på en båt som förde post till utländsk hamn. Då blev frimärkena inte stämplade i Sverige, utan makulerades istället ombord eller vid ankomst.

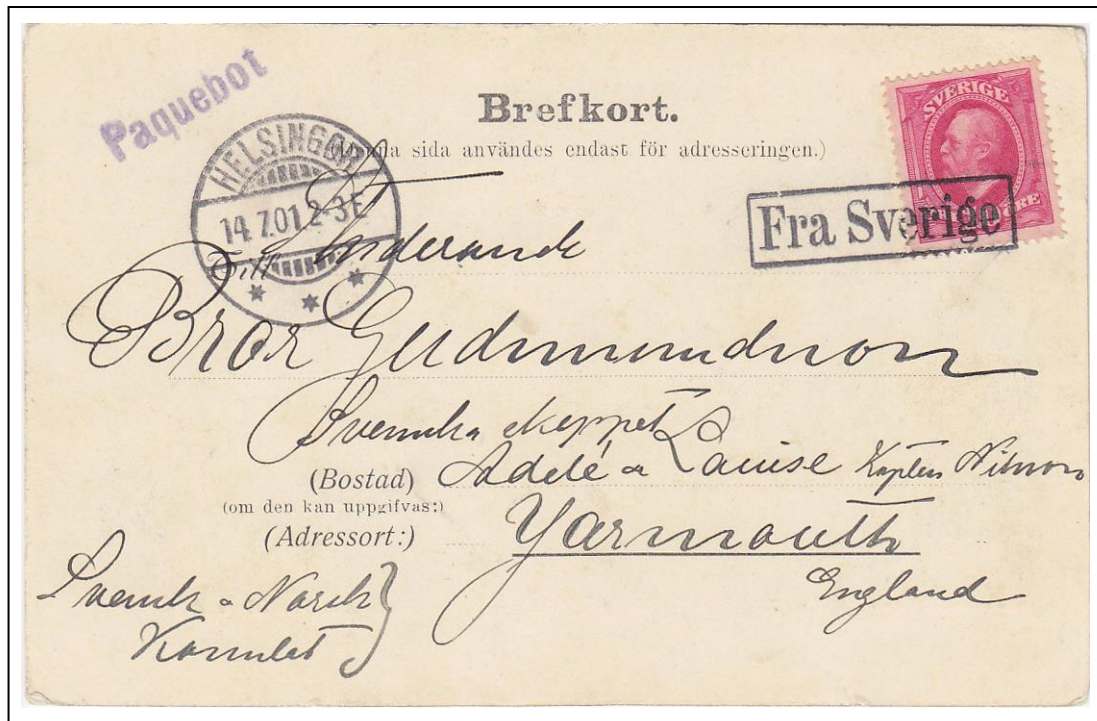
Brevkort till Göteborg, postat på färjan mellan Trelleborg och Sassnitz. Frimärket makulerat med järnvägsstämpel Berlin-Sassnitz 20/5 1910 och kortet har dessutom stämpeln "Paquebot". På turen från Trelleborg till Sassnitz skulle posten frankeras med svenska frimärken och svenskt inrikesporto. När färjan gick i motsatt riktning skulle däremot tyska frimärken användas.

Brevkort från Göteborg till Altrincham i Storbritannien, postat på båten till Hull och med frimärkena makulerade vid ankomst, Hull 1/9 1907.

3.11 Poststämplor • Utländska stämplor

Kort som postats i brevlåda på båt till Danmark stämplades med "Fra Sverige", ibland tillsammans med en Paquebot-stämpel. Efter ett beslut av Världspostföreningen användes ofta, från 1890-talet och framåt, stämplor med texten "Paquebot" på kort som postats ombord på postförande fartyg i internationell trafik.

Brevkort till Storbritannien, postat på båten som gick från Helsingborg till Helsingör. Frimärket makulerat med dansk stämpel "Fra Sverige". Vid ankomst till Helsingör stämplat Helsingør 14/7 1901 och med Helsingørs Paquebot-stämpel.

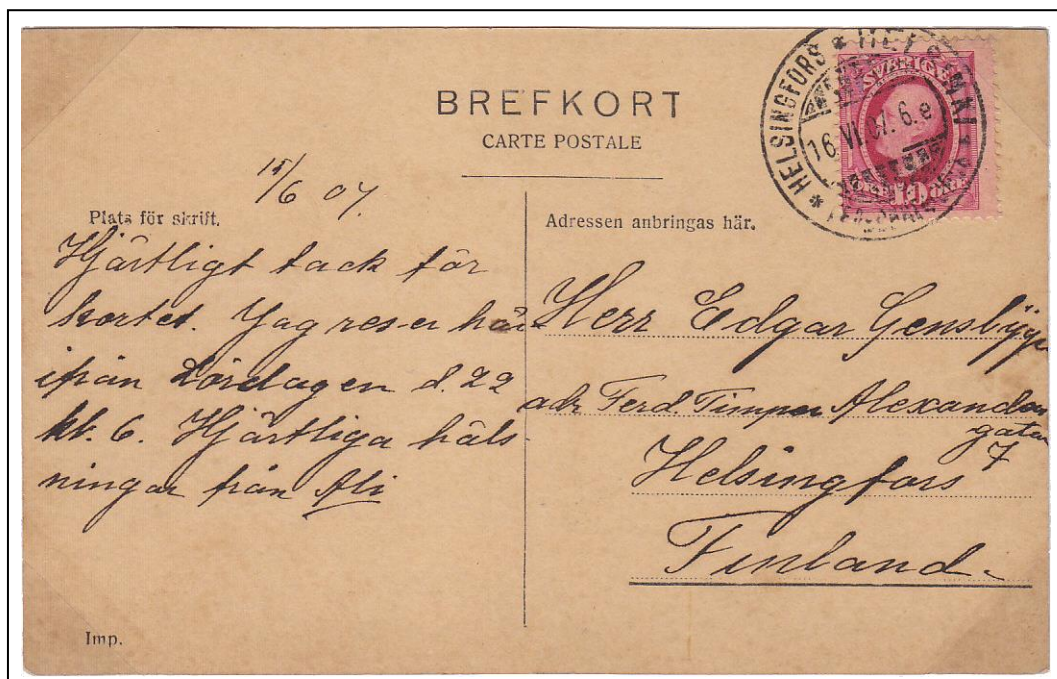
Brevkort till Belgien, postat på båten som gick från Malmö till Köpenhamn. Frimärket makulerat med dansk stämpel "Fra Sverige M" (M för Malmö). Övriga stämplor: Paquebot, Kjøbenhavn 10/11 1900 och Anvers 11/11 1900.

3.11 Poststämplor • Utländska stämplor

Sjöpost till Finland med frimärken som inte makulerats av den svenska posten stämplades vid ankomst till Finland. Ofta användes stämplor med texten FRÅN UTLANDET, men även makulering med finska datumstämplor förekommer.

Brevkort till Finland, daterat Stockholm 22/10 1904, nedlagt i brevlåda på postförande båt. Frimärkena stämplade FRÅN UTLANDET vid ankomst till Hangö, dessutom datumstämplor Hangö 23/10 1904 (kl. 6) och Helsingfors 23/10 1904 (kl. 11 em) dit posten vidarebefordrades med tåg.

Brevkort till Finland, av allt att döma postat ombord på en båt som avgick från Stockholm lördagen den 15/6 1907. Kortet är stämplat vid ankomst Helsingfors 16/6 1907. Normalt gick posten från Stockholm till Hangö, stämplades där, och skickades sedan vidare med tåg. Men av Finska Ångfartygs-Aktiebolagets tidtabell för sommaren 1907 framgår att just lördagsturen från Stockholm inte angjorde Hangö utan gick direkt till Helsingfors.

3.11 Poststämplor • Utländska stämplor

Det fanns flera postvägar mellan Sverige och Norge. I vissa fall fanns överenskommelser om att tillåta båda ländernas frimärken på kort som postats i gränsområdena. Det förekom också att svensk inrikespost befordrades genom Norge och fick norska transitstämplor.

Brevkort stämplat på den norska post- och järnvägsstationen Præstebakke 4/12 1903 och sänt till Ellenö i Dalsland. Brev och kort till Sverige som postades på järnvägen (Sydbanen-Dalslandsbanan) mellan Fredrikshald och riksgränsen fick frankeras med svenska frimärken.

Inrikes brevkort från Fjällnäs 17/7 1902 till Stugsund med transitstämpel Røros 17/7 1902. Inrikes post från högfjällssanatoriet i Fjällnäs skickades via Norge och järnvägen Røros-Kristiania till Sverige. Denna postväg var vanlig fram till c:a 1920, då Härjedalen fick postförbindelser med svensk järnväg.

3.11 Poststämplor • Utländska stämplor

Även svenska posten använde särskilda stämplor för post som ankom med omakulerade frimärken från utlandet. De vanligaste var "FRÅN DANMARK" (detta blad) och "FRÅN FINLAND" (nästa blad). Dessa stämplor användes normalt som sidostämplor, medan frimärkena makulerades med datumstämpel.

Brevkort postat i brevlåda på båten från Köpenhamn till Malmö.

Malmö 14/4 1902

FRÅN DANMARK
(också slagen i Malmö)

Göteborg 15/4 1902

Brevkort postat i brevlåda på båten från Helsingör till Helsingborg.

Helsingborg
28/4 1901

FRÅN DANMARK
(också slagen i Helsingborg)

Brevkort, troligen postat i brevlåda på båten från Köpenhamn till Malmö.

PKXP No. 2
(Malmö-Nässjö)
12/11 1900

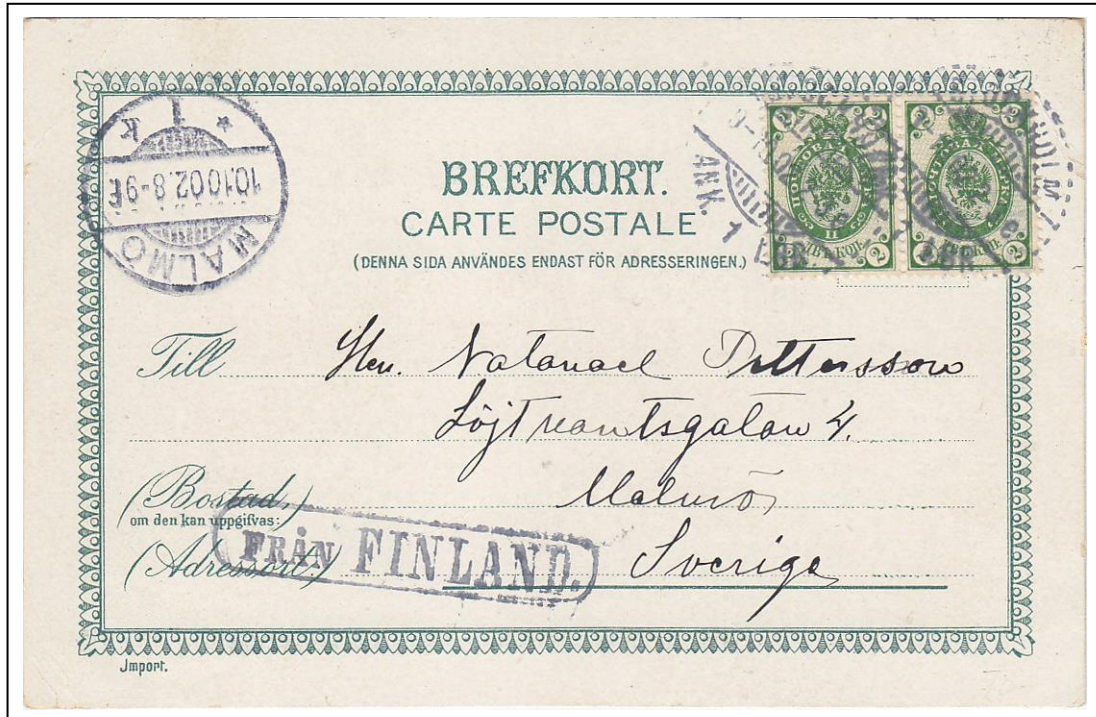
FRÅN DANMARK
(slagen på tåget)

Visby
14/11 1900

3.11 Poststämplor • Utländska stämplor

I Stockholm användes stämpeln Stockholm Ank. 1 Lbr tillsammans med FRÅN FINLAND för ankommande sjöpost, i regel från Åbo, Helsingfors eller Åland.

Brevkort från Finland, nedlagt i brevlåda på postförande båt. Frimärkena stämplade vid ankomst Stockholm 9/10 1902, sidostämpel FRÅN FINLAND (också slagen i Stockholm) och ankomststämpel Malmö 10/10 1902.

Brevkort till Finland (Åland), nedlagt i brevlåda på postförande båt. Frimärkena stämplade vid ankomst Degerby 14/7 1909. Eftersänt till Stockholm där kortet ankomststämplats 15/7 1909. Vid återkomsten till Sverige har kortet dessutom fått stämpeln FRÅN FINLAND – en stämpel som normalt användes på försändelser som postats i brevlåda på båt från Finland och där frimärkena inte makulerats med finsk stämpel.

3.12 Poststämplor • Pennmakuleringar

Normalt skulle frimärken stämplas med postanstaltens stämpel så att det gick att utläsa avsändningsort och datum. Ibland ser man emellertid kort där frimärkena är makulerade med bläck- eller anilinpenna. Sådana makuleringar är som regel gjorda av brevbärare.

Av allt att döma är kortet ovan skickat lokalt i Stockholm. Stämpeldelen till vänster på kortet kommer förmodligen från en maskinstämpel, men av misstag har den inte makulerat frimärket. Brevbäraren har upptäckt missen, och kryssat över frimärket innan han delade ut kortet.

Ett annat fall då frimärken blev makulerade med penna var när brevbärare tog emot post som skulle delas ut på samma brevbäringstur. Brevbärare hade normalt inte stämplor med sig, utan fick då kryssa över frimärket för hand. Det kan vara förklaringen till kortet ovan, skickat lokalt i Gnarp 16/2 1911.

4.1 Postbehandling • Eftersändning

Posten ska fram! Stämplor och anteckningar kan berätta om postens möda att dela ut vykortet, exempelvis om adressaten hade flyttat eller var på resande fot. Eftersändning inom samma portoområde (inrikes eller utrikes) var kostnadsfri.

Inrikes brevkort, Hammerdal 15/8 1904 – Stora Rör
Eftersänt Stora Rör 18/8 1904 – Borgholm

Man kunde antingen anmäla skriftligt till postanstalten att man ville ha sin post eftersänd till annan adress, eller be någon i sitt hushåll att eftersända posten. Vid denna tid användes ofta beteckningen "retur" även för eftersändning.

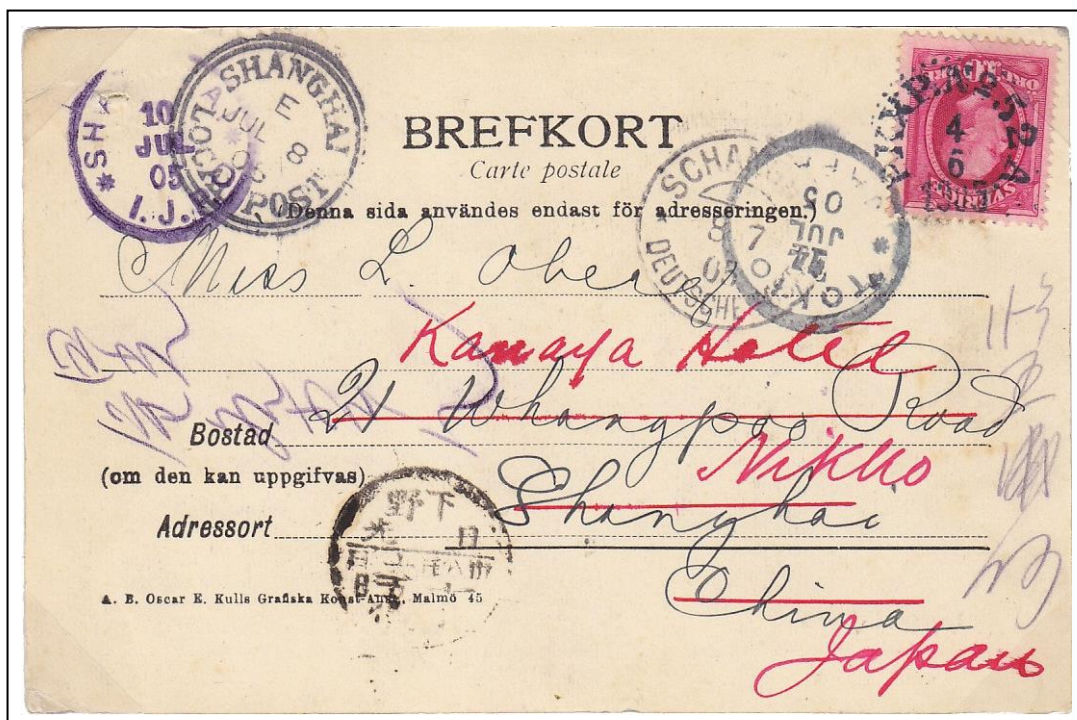
Inrikes brevkort, Stockholm 11/9 1902 – Katrineholm 12/9 1902
Eftersänt Katrineholm 12/9 1902 – Mellösa 12/9 1902
Eftersänt igen Mellösa – Nyköping 13/9 1902

4.1 Postbehandling • Eftersändning

Brevkort kunde eftersändas mellan olika länder utan att det krävdes något extra porto, förutsatt att de från början frankerats med 10 öres utrikesporto.

Brevkort till Mexiko, eftersänt till Chile: Strömsnäs Bruk 9/7 1903 –
– Helsingborg 9/7 1903 – New York X/X 1903 – Mazatlan (Mexiko) 2/8 1903 –
– Antofagasta Chile 15/9 1903 – Tocapilla Chile 19/9 1903

Brevkort till Kina, eftersänt till Japan: PKXP No 52A (Älmhult-Malmö) 4/6 1905 –
– Shanghai Deutsche Post 8/7 1905 – Shanghai Local Post 8/7 1905 –
– Shanghai I.J.P.O. 10/7 1905 – Tokio 14/7 1905 – Nikko

Flera främmande länder, bl.a. Tyskland och Japan, hade postkontor i Kina.
I.J.P.O. står för Imperial Japanese Post Office.

4.1 Postbehandling • Eftersändning

När brevkort eftersändes till ett område med högre porto krävdes uppfrankering. Det inträffade när inrikes kort eftersändes utrikes och när kort som först sänts till eller från Norge eller Danmark eftersändes utanför Skandinavien.

Inrikes brevkort eftersänt till USA:

Malmö 12/11 1903 – Munkaljungby 19/11 – Engelholm 19/11 1903 –
– PKXP No 64B (Göteborg-Helsingborg) 19/11 1903 – New York 20/11 1903

Observera att kortet fått ett extra 5-öresmärke påsatt när det eftersändes från Munkaljungby. Dessutom har ”Fröken” ändrats till ”Miss”!

Brevkort från Danmark till Sverige, eftersänt till Frankrike:

Holte 13/8 1911 – Stockholm 22/8 1911 – Paris 24/8 1911

Uppfrankering från 5 öres porto inom Skandinavien till 10 öres utrikesporto.

4.1 Postbehandling • Eftersändning

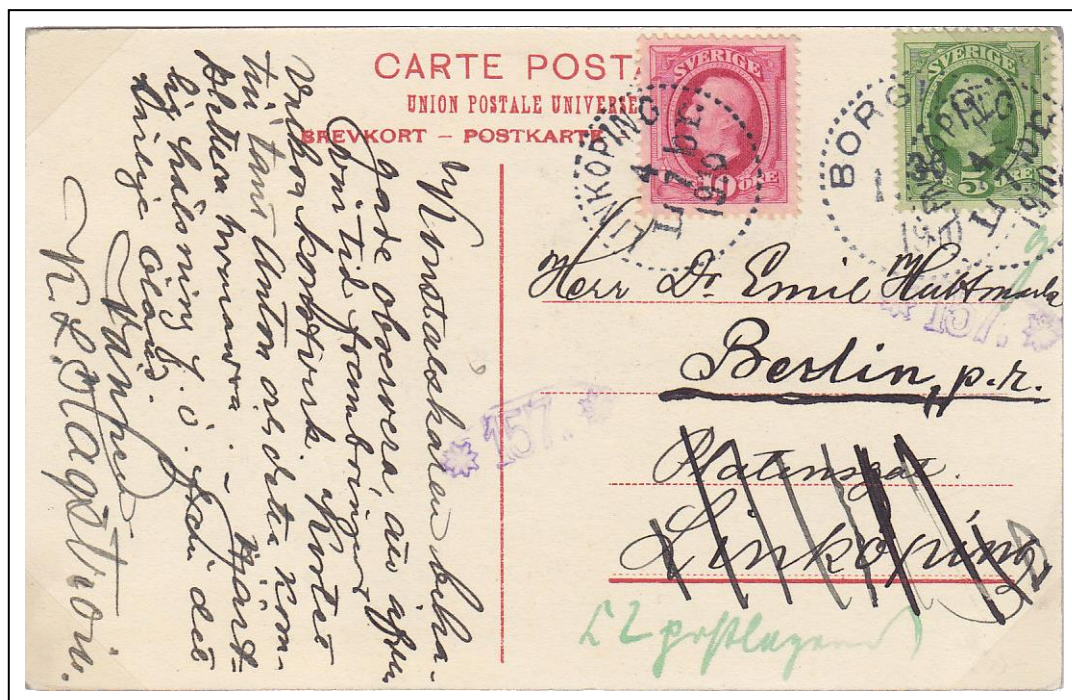
Om den person som eftersände ett kort skrev dit en egen hälsning på kortet räknades kortet som en ”ny” försändelse och då krävdes nytt porto. Det räknades också som en ny försändelse om kortet eftersändes till en ny adressat.

Inrikes brevkort
(porto 5 öre)
eftersänt till
Tyskland
(porto 10 öre)

Borgholm
30/6 1910

Linköping
4/7 1910

till Berlin

På bildsidan finns ett skrivet meddelande från den person som eftersände kortet, daterat den 4/7. Därför räknades det eftersända kortet som en ny försändelse. Då räckte det inte med att frankera upp kortet med 5 öre, utan det krävdes ett nytt utrikes brevkortporto.

Inrikes brevkort,
porto 5 öre

Limhamn
26/1 1903

Malmö
26/1 1903

Kalmar
27/1 1903

Eftersänt till
Göteborg med
nytt 5-öresporto

Kalmar
31/1 1903

Göteborg
1/2 1903

Kortet är adresserat till fröken Hulda Sjö Dahl i Kalmar och eftersänt till fru Hulda Dahlin i Göteborg. Om man letar i tidningar från tiden ser man att fröken Hulda från Kalmar hade gift sig med herr Dahlin och flyttat till Göteborg. Så uppstår den filosofiska frågan: Är kortet eftersänt till samma adressat (vilket man kunde göra utan att betala extra porto) eller till en annan adressat än den ursprungliga (vilket krävde nytt porto)? Den som eftersände kortet tog inga risker utan frankerade med ett nytt femöresmärke!

4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

Kort som posten inte kunde dela ut beskrivs i postreglerna som ”obeställbara”. Om anledningen var att adressen var felaktig eller otydlig skulle kortet, så snart man konstaterat att det var obeställbart, antingen gå i retur till avsändaren eller sändas till Generalpoststyrelsens reklamlationskontor. Ibland noterades för hand att kortet skulle gå i retur, ibland användes stämplat.

Inrikes brevkort, Ufvered 17/3 1902 – Göteborg 17/3 1902
Retur: Göteborg 17/3 1902 – Hjerpås 18/3 1902 – Ufvered 19/3 1902
Noteringar: *Ej Gbg 5* (svart bläck), *Ej känd* och *Retur* (rött bläck)

Inrikes brevkort, Norrhult 10/12 1905 – Linköping
Retur: Linköping 24/1 1906 – Norrhult
Stämpel RETUR och en delvis raderad blyertsanteckning som anger att adressaten inte fanns på den angivna adressen.

4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

Ibland kompletterades en returstämpel med en stämpel som angav att försändelsen var obeställbar eller att adressaten var okänd.

Inrikes brevkort, Malmö 13/3 1902 Stockholm – 14/3 1902

Retur: Stockholm 18/3 1902 – Malmö 19/3 1902

Notering: *Fins ej i 77 Linnég.* och brevbärarsignatur
Stämplat: OBESTÄLLBART. och RETUR som döljer adressorten
Dessa två stämplat förekommer också var för sig.

Inrikes brevkort, Göteborg 23/1 1911 – Norrköping 24/1 1911

Stämplat *Retur afsändaren* och *Okänd af brefb.-exp. i Norrköping.*
Returadress Göteborg 4 har skrivits till i rött bläck.

4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

På returnerade kort från utlandet kan man ibland se etiketter som talade om anledningen till att kortet skickats i retur. Här är två exempel från Schweiz.

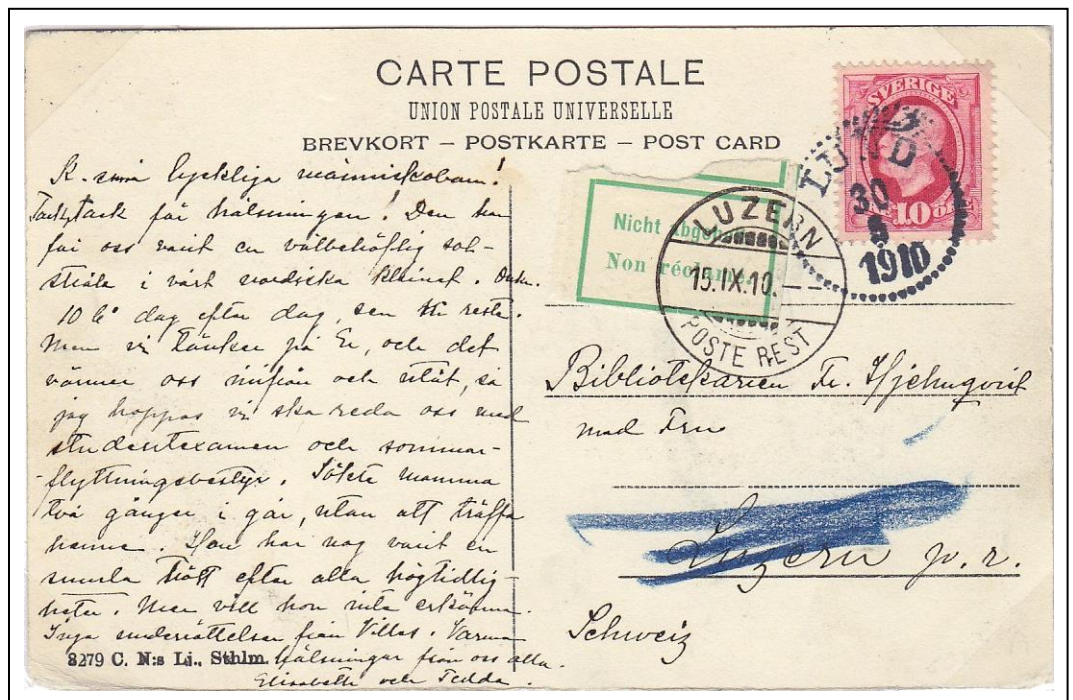
Brevkort
till Schweiz

Lund
30/6 (?) 1910

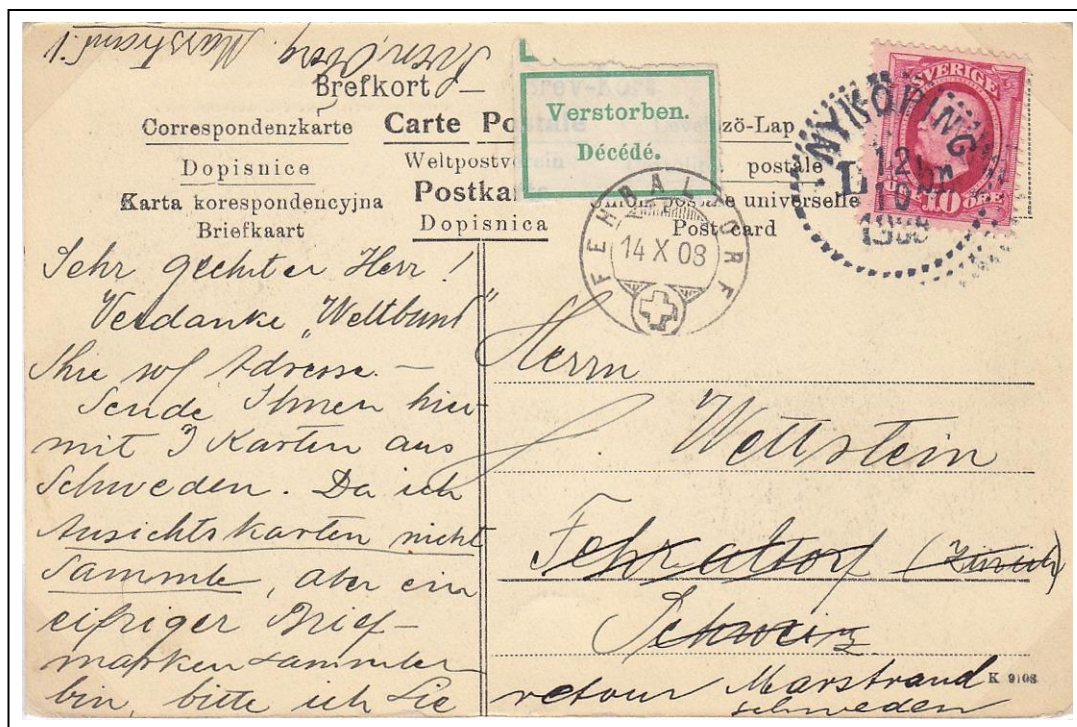
till Luzern

Etikett:
Nicht abgeholt
Non réclamé

Stämplat vid retur:
Luzern
15/9 1910

I Sverige var regeln att brev och kort som skickats "poste restante" (p.r. i adressen ovan) låg kvar för avhämtning på postkontoret till den 28:e i månaden efter att de ankommit. I Luzern tycks man ha väntat betydligt längre än så (även om Lundastämpeln tyvärr är svårläst). Notera också att man hade en särskild stämpel för poste rest(ante).

Brevkort
till Schweiz

Nyköping
12/10 1908

Fehraldorf
14/10 1908

Etikett:
Verstorben
Décédé

Anteckning:
Retour
Marstrand
Schweden

Etiketten – som är ganska ovanlig – anger att brevkortet skulle returneras pga. att adressaten var avliden. I sådana fall skickades kortet omgående i retur till den angivna avsändaradressen.

4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

Etiketter med grön ram, som på två språk (franska plus det lokala språket) angav olika anledningar till retur av internationell post, var en internationell standard. Det fanns emellertid också lokala varianter med annat utseende, bland annat i Österrike.

Brevkort till
Österrike

Stockholm
24/4 1901

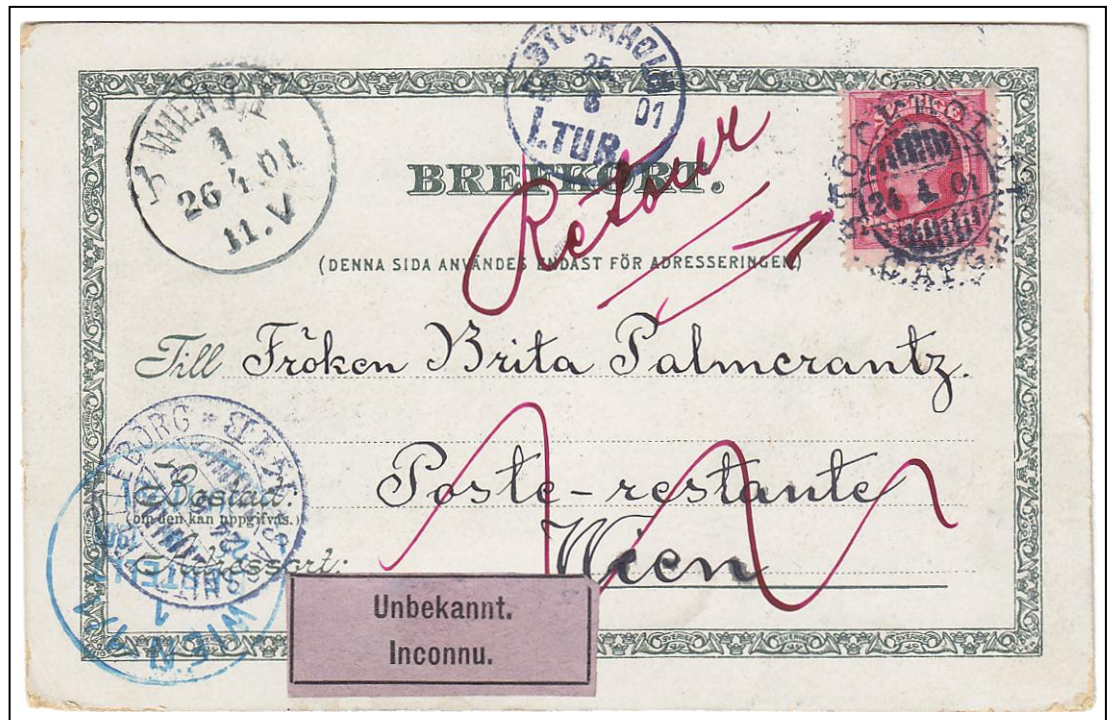
Wien
26/4 1901

Etikett:
*Unbekannt
Inconnu*

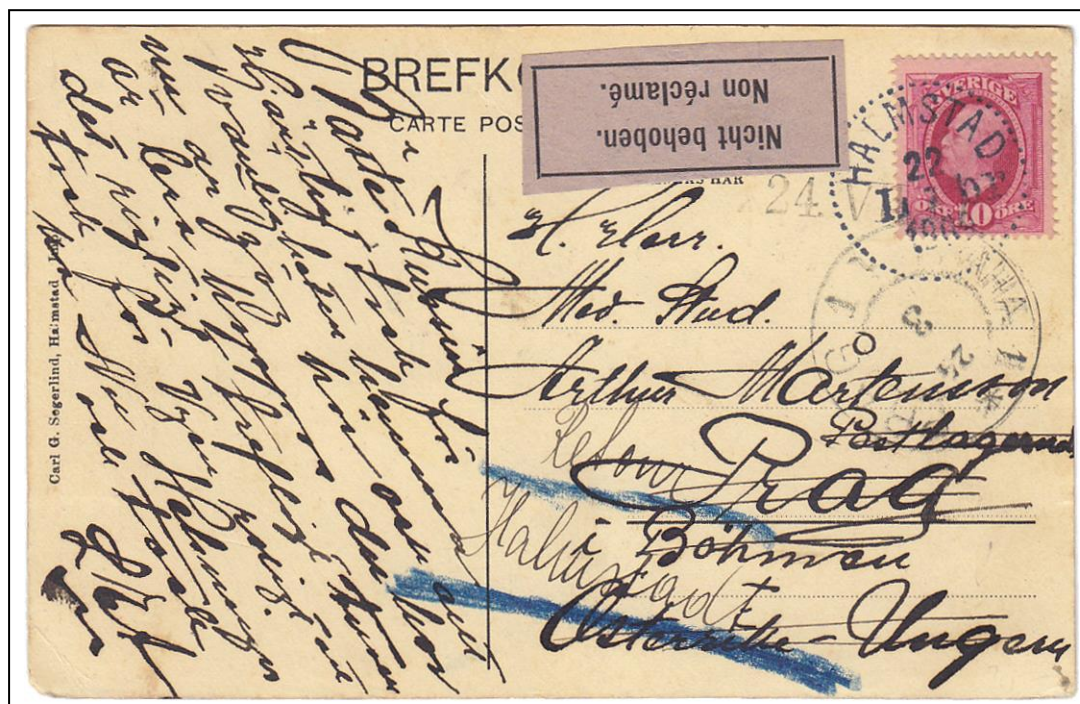
Anteckning
Retur

Sassnitz-
Trelleborg
24/6 1901

Stockholm
25/6 1901

Etiketten anger att adressaten är okänd. Eftersom kortet är adresserat "Poste-restante" har österrikiska posten låtit det ligga i närmare två månader innan det skickades tillbaka till Sverige. En tydlig röd pil mot stämpeln anger retur till Stockholm.

Brevkort
till Österrike

Halmstad
22/2 (?) 1909

till Prag

Etikett:
*Nicht behoben
Non réclamé*

Stämplat vid retur:
Prag
24/3 1909

Etiketten anger att kortet inte är avhämtat av adressaten. Även detta kort har en poste-restante-adress (Postlagernd), men i Prag verkar man ha skickat kortet i retur efter bara en månad. Notera den tyska stavningen av returadressen: *Retour Halmstadt!*

4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

Även i Sverige användes ibland tvåspråkiga etiketter för att ange orsaken till retur. De förekommer i första hand på kort från utlandet, i sällsynta fall på inrikes kort.

Brevkort från Indien till Sverige: Bordhai 17/12 1907 – Stockholm 7/1 1908

Anteckning: Okänd i Nybrog. 68, stämpel: RETUR, etikett: *Inconnu / Okänd*

Retur: Sea Post Office Bombay-Aden ??/2 1908 – D.L.O. Bombay 21/2 1908 –
– D.L.O. Nagpur 24/2 1908 (D.L.O. står för Dead Letter Office)

Inrikes brevkort: Östersund 2/5 1902 – Stockholm 3/5 1902 – Östersund 1/7 1902

Stämpel: RETUR, etikett: *Non réclamé / Ej efterfrågad*

Vid retur verkar någon ha strukit över adressatens namn och adress och ersatt med avsändarens namn och adress.

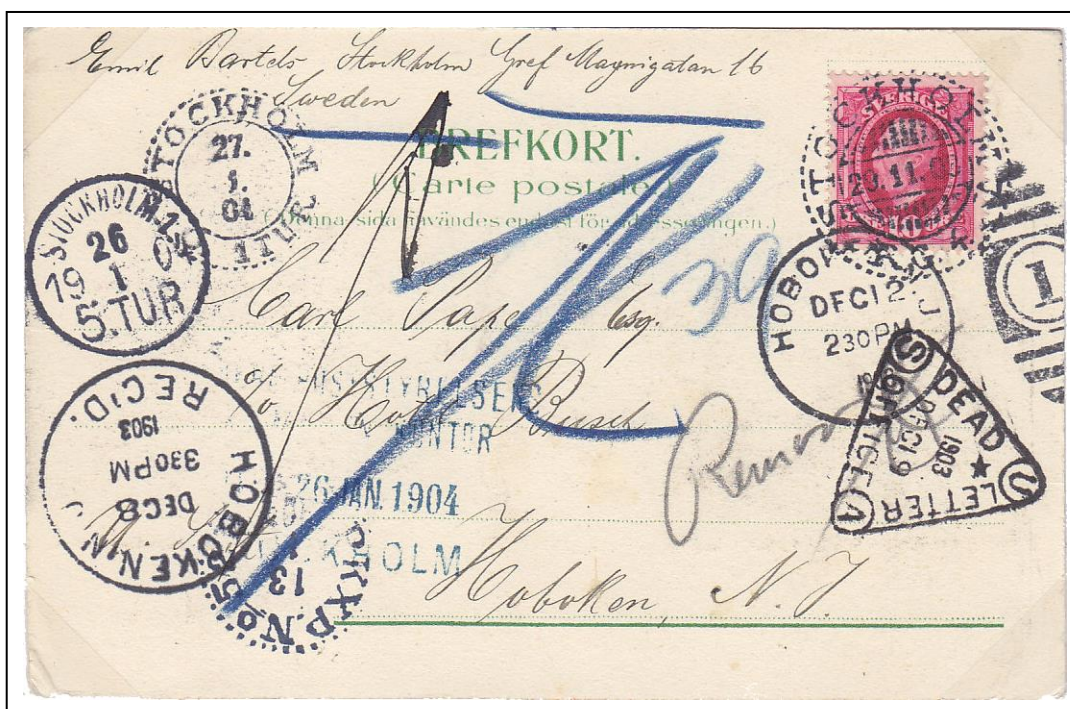
4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

Obeställbara kort med oklar returadress skickades till reklamationskontoret i Stockholm, där man försökte reda ut vart korten skulle returneras.

Brevkort till
Storbritannien
Ölme 21/5 1905
London 24/5 1909
Returned to Post
Office Unclaimed
29/6 1909
Returned L(ette)r
Office London
30/6 1909
Non Réclamé
Not called for
Generalpoststyrel-
sens reklamations-
kontor 13/7 1909
Stockholm

Eftersom kortet inte har någon avsändaradress skickades det till reklamationskontoret i Stockholm. Där läste man vad som stod på kortet, konstaterade att det var undertecknat av Anna och Carl och att texten nämner att det varit konfirmation i kyrkan där Carls läsbar varit med. Man har därför föreslagit returadressen "Anna o Carl, Prestgården, Ölme". Förmodligen en korrekt gissning, då kyrkoherden i Ölme vid denna tid hette Carl Bromander och var gift med Anna.

Brevkort till USA
Stockholm
29/11 1903
Hoboken
8/12 1903
Anteckning:
Removed
(från det hotell
dit kortet skickats)
Stämplat vid retur
Hoboken
12/12 1903
Dead Letter Office
19/12 1903
PKXP No 52
13/1 1904
(järnvägspost
Malmö-Nässjö)
Stockholm
5 TUR 26/1 1904
1 TUR 27/1 1904

Efter retur till Sverige har kortet, trots att det har tydlig avsändaradress på framsidan, skickats till Generalpoststyrelsens reklamationskontor, där det stämplats den 26/1 1904 (blå stämpel). Därefter har det, av allt att döma, skickats till avsändaren på Grev Magnigatan.

4.2 Postbehandling • Obeställbara kort

När en obeställbar och returnerad försändelse skickades igen krävdes nytt porto, även om adressaten var densamma. Ibland kan den dubbla frankeringen vara svår att upptäcka – titta noga på det nedre kortet!

Inrikes brevkort

Kumla

17/5 1911

till Eskiltuna

Noteringar

Okänd i Etuna

och

Retur afs. Kumla

Stämplat vid retur:

Eskilstuna

28/5 1911

Sänt igen till

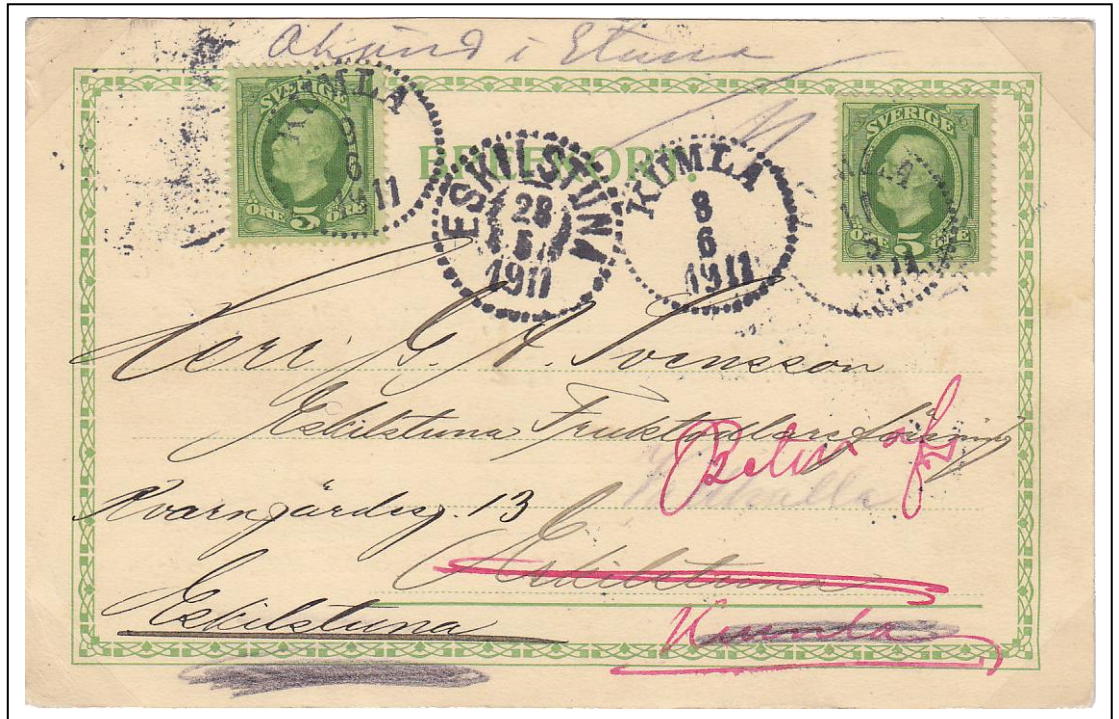
samma person

men denna gång

med gatuadress

Kumla

9/6 1911

När kortet skickades andra gången har det, helt korrekt, frankerats med nytt inrikes brevkortsporto. För säkerhets skull strök man också över returadressen (Kumla) och drog några ordentliga pennstreck under adressorten, Eskilstuna. Och inga anteckningar tyder på något annat än att adressaten, på andra försöket, faktiskt fick sitt kort.

Brevkort till
Storbritannien

Troligen sänt
från Norrköping

Finsbury Park
5/9 1908

London 8/9 1908

Returned L(etter)R
Office London
9/9 1908

Retur med diverse
anteckningar, bl.a.
"No such number"

PKXP No 2A
19/9 1908

Troligen gick kortet i retur till Norrköping, enligt en (delvis raderad) anteckning i blåkrita. Där har avsändaren ändrat adressen från Finsbury Park till Lordship Park och postat det igen, PLK 232 B (Katrineholm-Linköping) 23/9 1908 till London. Nytt porto, två femöresmärken, har satts på så att det högra märket nästan helt täcker den ursprungliga frankeringen, ett tioöresmärke.

4.3 Postbehandling • Olyckspost

Olyckor och missöden av olika slag kan skapa intressant posthistoria. En olyckshändelse från denna tid som är välkänd bland posthistoriker är ångfartyget Bore's förlisning på väg från Åbo till Stockholm på nyårsafton 1899.

Brevkort från Finland med S/S Bore:

Tammerfors – Åbo 29/12 1899 – Stockholm 19/1 1900 – Norrköping

Frimärket har blötts av i vattnet och ersatts av etikett ”Tillhör Ångf. BORES post.”

S/S Bore lämnade Åbo den 30 december 1899, gick via Mariehamn, och var på väg in mot Stockholm på nyårsaftonen, då fartyget i svår dimma gick på grund utanför Kapellskär. Besättning och passagerare räddade sig i livbåtar, men fartyget sjönk dagen därpå. De närmaste veckorna bärgade dykare de flesta postsäckar. Posten fördes till Stockholm där den fick torka. En särskild etikett trycktes upp och sattes på posten innan den sändes vidare.

Olyckor till sjös.
Ångaren Bore sjunken.

Olycksdiger nog har nyårshelgen varit för handelsflottan, i det under densamma flera svåra sjöolyckor inträffat. Och den största af dem alla är att den ståtliga finska ångaren Bore på ingående till Stockholm nyårsaftonen vid 9-tiden på kvällen strandade på ett grund vid Marö mellan Söderarm och Furusund, där den sedermera delat Södra Sveriges öde att glida af grundet och gå till botten. Lyckligtvis hade dessförinnan samtliga ombordvarande blifvit räddade och ha välbehållna ankommit till Stockholm, glada öfver att olyckan icke blifvit af större omfattning. Många af dem ha likväl lidit stora förluster såsom nedan skall omtalas.

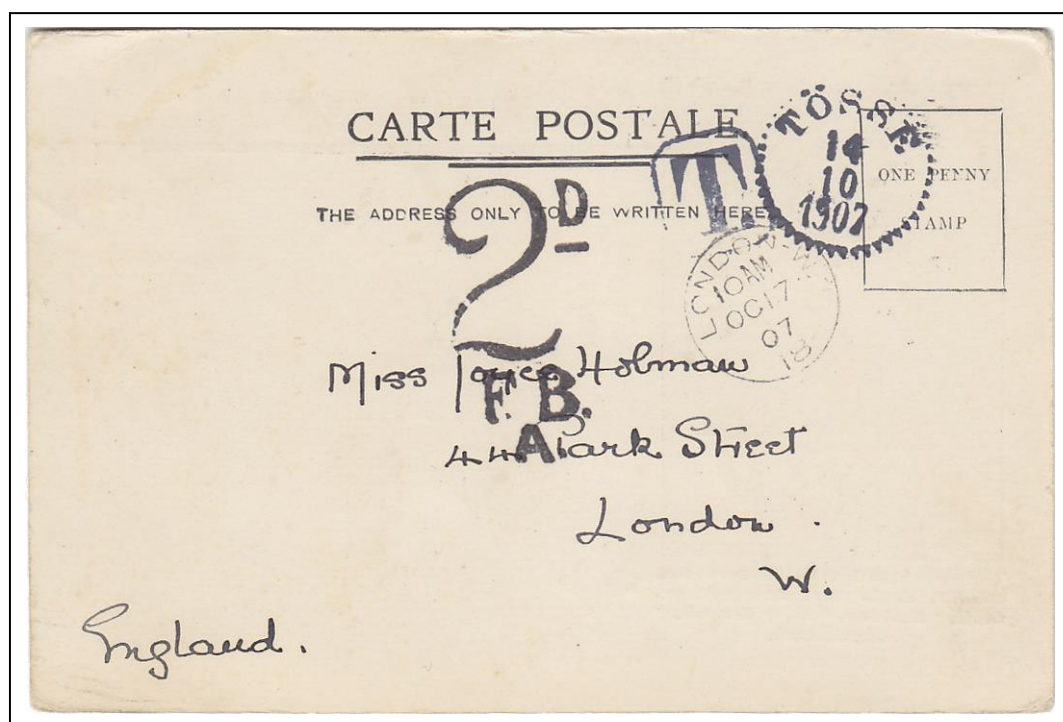
Bärgningen af Bore's post. Bogsérångaren Sandhamn afgick kl. 1 i går middag från Sandhamn och hitkom i går afton, medförande från Bore upptagna 5 koffertar, 1 låda, 1 kolla traktgods, 4 presenningar och 1 segel.

Bore's postsäckar voro till antalet 12. Däraf äro nu 10 upptagna. I de 12 postsäckarne funnos inalles omkring 400 värdeförsändelser, men i de 10 nu bärgade ha endast 24 värdeförsändelser anträffats, hvadan ensamt de 2 ännu återstående säckarne skola innehålla omkring 376 dylika försändelser. Det är för enadt med ett ofantligt arbete att komma åt dessa säckar då en hel del bråte först måste flyttas.

Artiklar (kopior) om S/S Bore's förlisning ur Dagens Nyheter, 2/1 1900 (vänster) och 23/1 1900 (ovan).

4.3 Postbehandling • Olyckspost

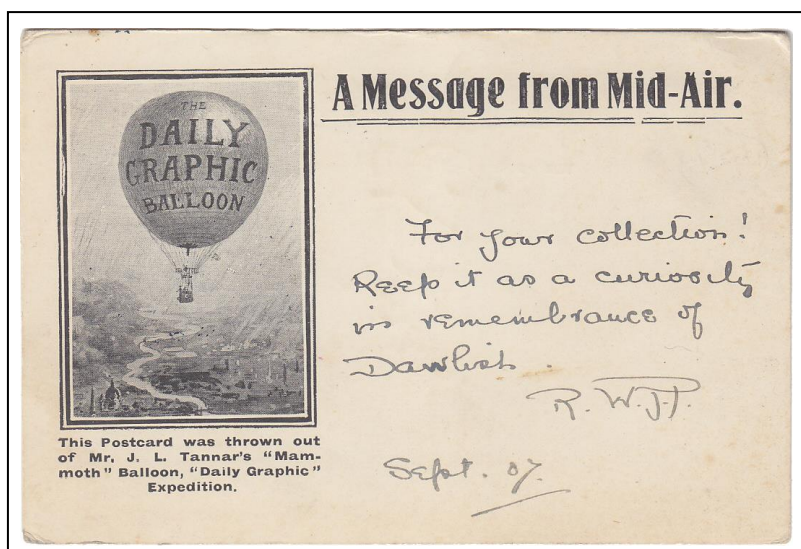
En spektakulär händelse inträffade hösten 1907 då man försökte sätta ett nytt världsrekord i långdistansflygning med bemannad luftballong. Målet var att flyga från England till Ryssland, men resan slutade med en nödlandning i Dalsland.

Brevkort sänt med luftballong från London 12/10 1907 till Sverige 13/10 1907
Återsänt med vanlig post: Tösse 14/10 1907 – London 17/10 1907

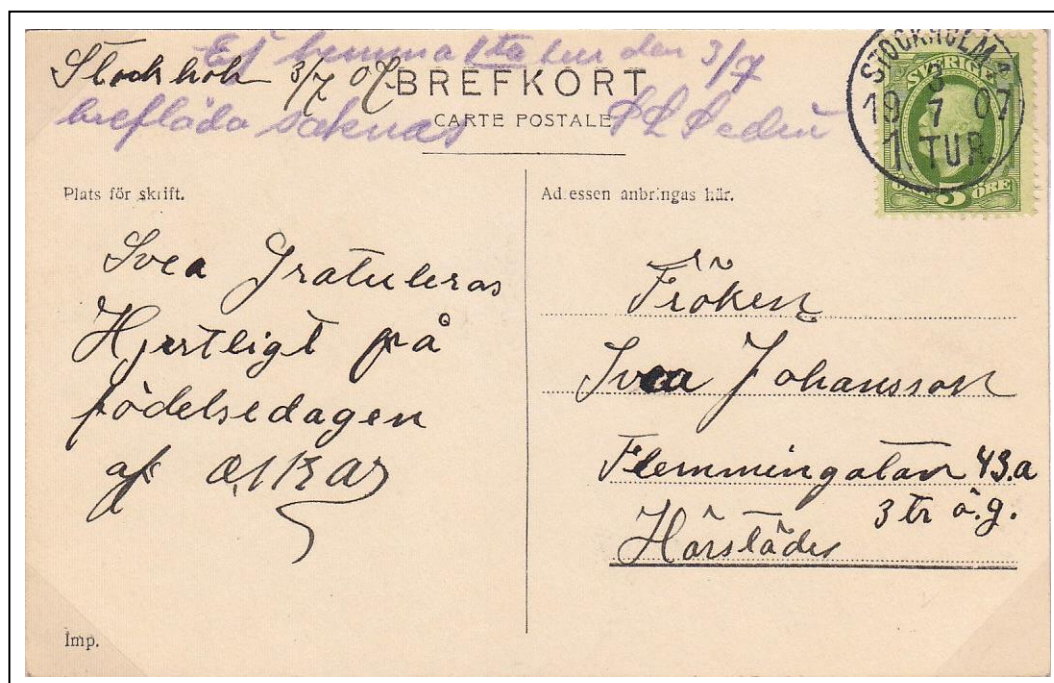
Kortet postades ofrankerat och fick därför en svensk T-stämpel. En brittisk lösenstämpel, 2^d F.B.A., visar att mottagaren fick lösa ut kortet med 2 pence.

Ballongflygningen finansierades av den brittiska tidningen *Daily Graphic*, som också tryckt upp en mängd vykort för luftburna meddelanden som följde med ballongen. Vykorten var tänkta att användas som ballast, och kastas ut om ballongen snabbt behövde vinna höjd. Ballongen startade från London den 12/10 och flög mot nordost. Dagen därpå kom den in över Sverige. Men vindarna var opålitliga, och efter en halsbrytande resa då man flera gånger varit nära att krascha lyckades de tre besättningsmännen till sist hoppa ur ballongen utanför Mellerud. En bit längre norrut, nära Tösse, tog ballongen till slut mark. De vykort som fortfarande låg kvar i passagerarkorgen lämnades in på postkontoret i Tösse.

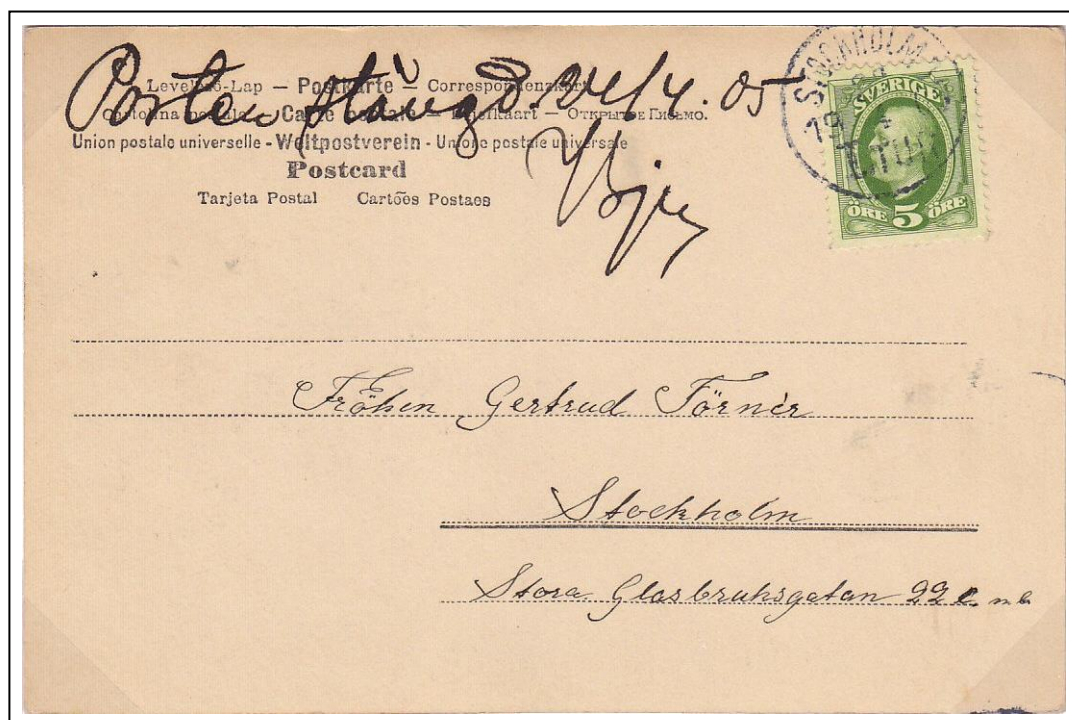

4.4 Postbehandling • Postala anteckningar

Ibland hade brevbärarna svårt att dela ut posten, och om man har tur kan man hitta kort med anteckningar om varför de inte fick tag på adressaten. Om man inte kunde dela ut ett kort på den ordinarie brevbärningsturen skulle man göra ett nytt försök på nästa tur. Om man inte lyckades då heller fick adressaten komma och fråga efter sin post på postkontoret.

Lokalt brevkort, Stockholm 3/7 1907 (adresserat "Härsådes")
Brevbärarnotering: *Ej hemma 1sta tur den 3/7 / breflåda saknas.*

Lokalt brevkort, Stockholm 24/4 1905
Brevbärarnotering: *Porten stängd 24/4 05.*

4.4 Postbehandling • Postala anteckningar

Ännu ett lokalt kort från Stockholm som posten haft svårt att dela ut...

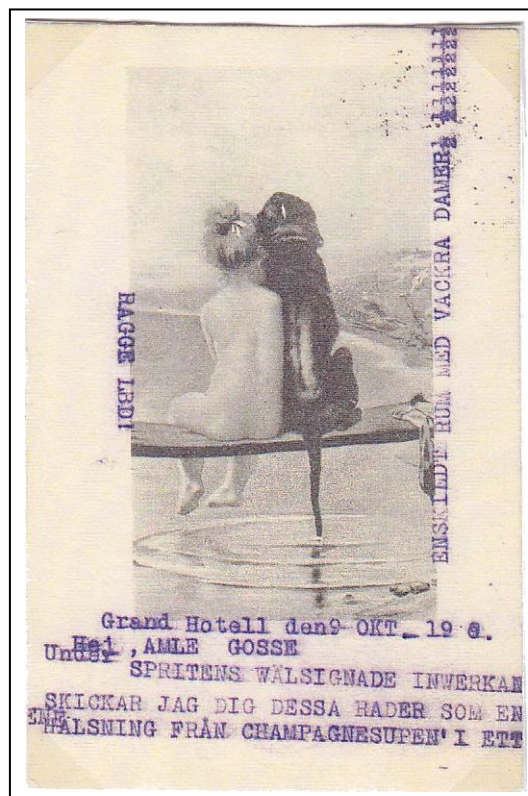

Lokalt brevkort, Stockholm 10/10 1909

Notering *Okänd i 3:dje distr. å Norrtullsgatan*, man har sedan provat en ny adress, *Döbelnsg 46^{II}*, men adressaten var okänd även där. Det framgår inte om kortet till slut kommit fram till redaktören Hedvall.

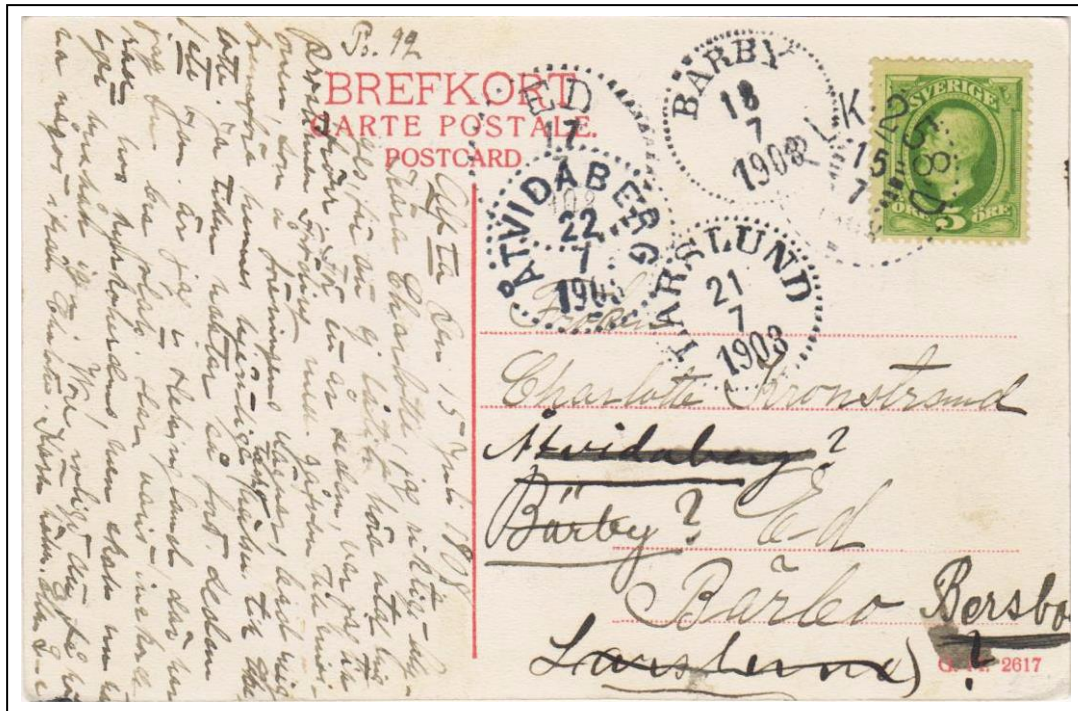
Det maskinskrivna meddelandet, daterat Grand Hotell den 9 oktober, ger kanske en förklaring till att adressen inte blev riktigt rätt:

Hej , AMLE GOSSE
Under SPRITENS WÄLSIGNADE
INWERKAN SKICKAR JAG
DIG DESSA RADER SOM
EN HÄLSNING FRÅN
CHAMPAGNESUPEN'
I ETT ENSKILDT RUM
MED VACKRA DAMER...

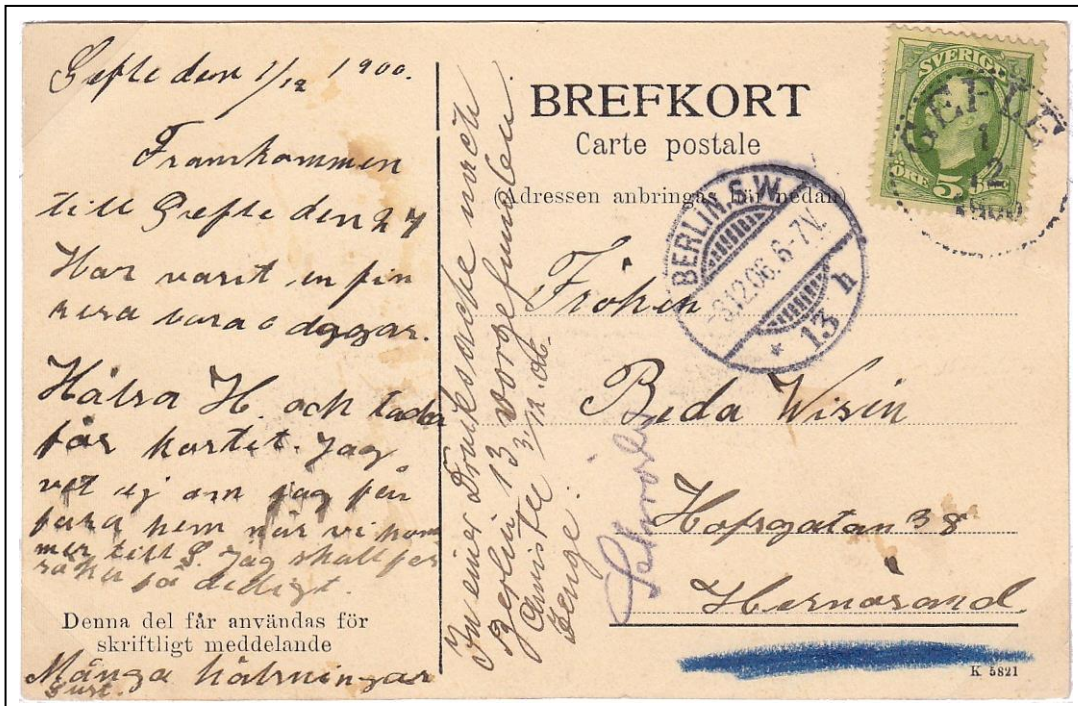
4.5 Postbehandling • Felsändning

Ibland sändes kort av misstag till fel adressort, på grund av sammanblandning av postanstalter, oklara adresser eller andra missöden.

Inrikes brevkort: PLK 258D (Bollnäs-Orsa) 15/7 1908 – Ed 17/7 1908 –
– Bärby 18/7 1908 – Larslund 21/7 1908 – Åtvidaberg 22/7 1908 – Bersbo

Den oklara adressen "Ed, Bärbo" gjorde att posten prövade med Ed (Dalsland), Bärby (Sörmland), Bärbo i Larslund (Sörmland) och Ed i Åtvidaberg (Östergötland), innan man till slut tycks ha hittat rätt med Ed i Bersbo (Östergötland).

Inrikes brevkort: Gefle 1/12 1906 – Berlin 3/12 1906 – Härnösand

Från Berlin finns en förklarande anteckning om att kortet anträffats i en trycksaksförsändelse – förmodligen hade det fastnat innanför en banderoll eller liknande. Rätt adressort, Härnösand, har strukits under med blåkrita och kortet har skickats tillbaka till Sverige.

4.5 Postbehandling • Felsändning

Normalt skrev man först adressatens namn, därefter gatuadress eller den gård eller by där adressaten bodde, och sist postanstalten. Om man blandade ihop de två sista raderna kunde det bli fel.

Inrikes brevkort: Oskarshamn 21/4 1904 – Köping 22/4 1904 – Grändal

På grund av den ”omkastade” adressen har kortet först skickats till Köping i Västmanland istället för till Grändal på Öland. I Köping har man strukit över Köping, strukit under Grändal och skrivit ett stort ”Obs!!” bredvid Öland.

Inrikes brevkort: Krylbo 10/4 1903 – Trekanten 12/4 1903 – Bofors

Ett liknande misstag, där kortet först har skickats till Trekanten i Småland istället för till Bofors i Värmland. Bofors har strukits under och Trekanten strukits över för att kortet skulle komma rätt.

4.5 Postbehandling • Felsändning

Det kunde också vara oklart vilket land kortet skulle till.

Brevkort till Mariehamn på Åland, Finland:

PKXP 53 C 31/3 1907 – Åland 1/4 1907 – Mariehamn 4/4 1907

Av misstag har kortet först skickats till Åland i Uppland, där man strukit över "Åland" i adressen, strukit under "Finland", och skickat vidare till rätt adress.

Brevkort till Björneborg i Finland:

Vesterhiske 1/1 1902 – Vermlands Björneborg 3/1 1902 – Björneborg 6/1 1902

Här var det svårt för posten veta vart kortet skulle. Avsändaren har inte skrivit ut Finland i adressen, och dessutom frankerat med inrikes brevkortsporto. Efter en tur till Värmland skickades kortet till Björneborg i Finland, med en T-stämpel och notering om 6 ¼ centimes felande porto som vid ankomst blev till 12 penni i lösen.

4.5 Postbehandling • Felsändning

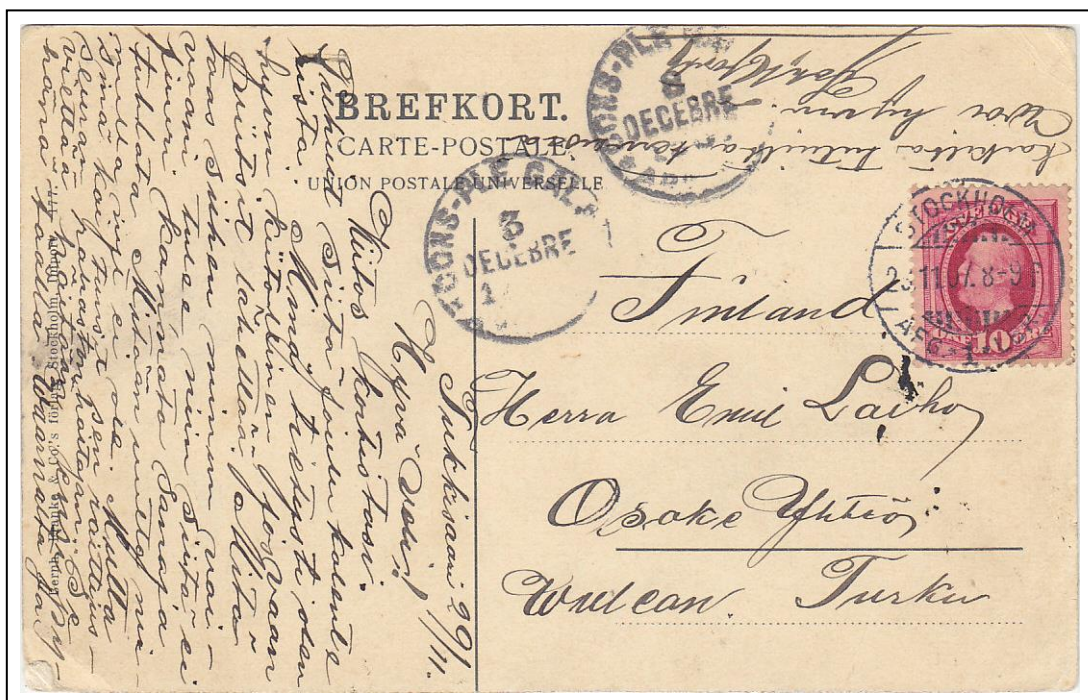
Man kan behöva titta noga för att upptäcka att ett kort varit på villovägar...

Brevkort till La Haye Pesnel i Frankrike:

Ludvigsborg 9/8 1902 – 's-Gravenhage 11/9 1902 – La Haye Pesnel 13/9 1902

Av misstag har kortet först skickats till Haag ('s-Gravenhage) i Holland, där man strukit under "France" (uppe till vänster), och skickat vidare till rätt adress.

Brevkort till Åbo (Turku) i Finland:

Stockholm 29/11 1907 – Cons-ple Galata 3/12 och 8/12 1907 – Åbo

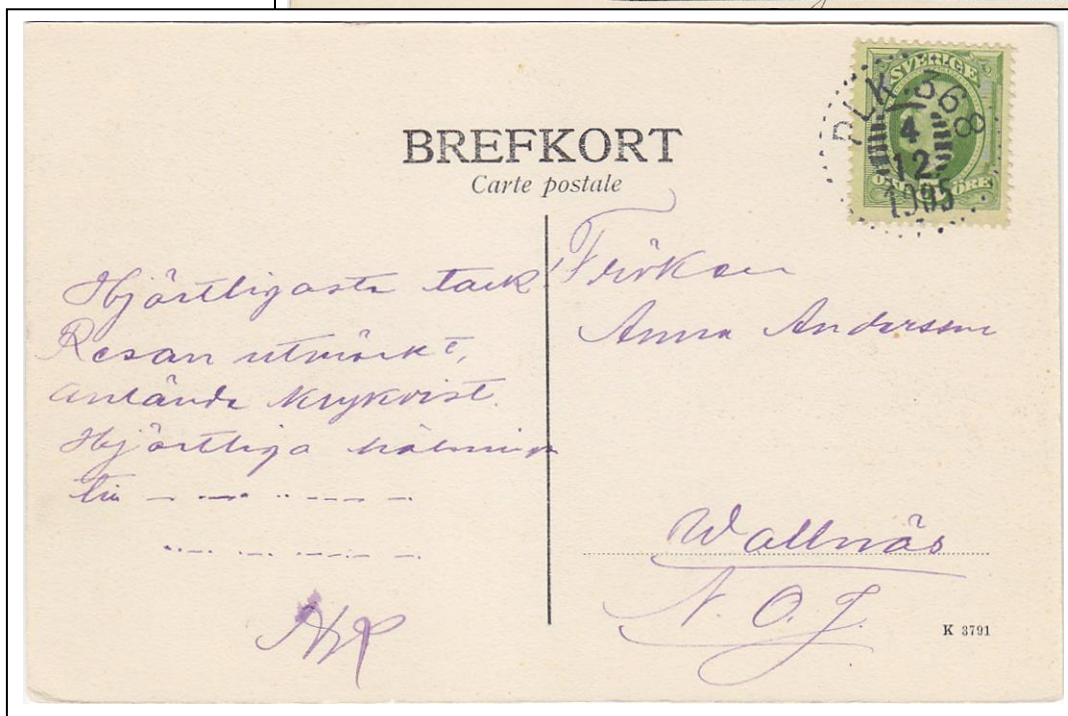
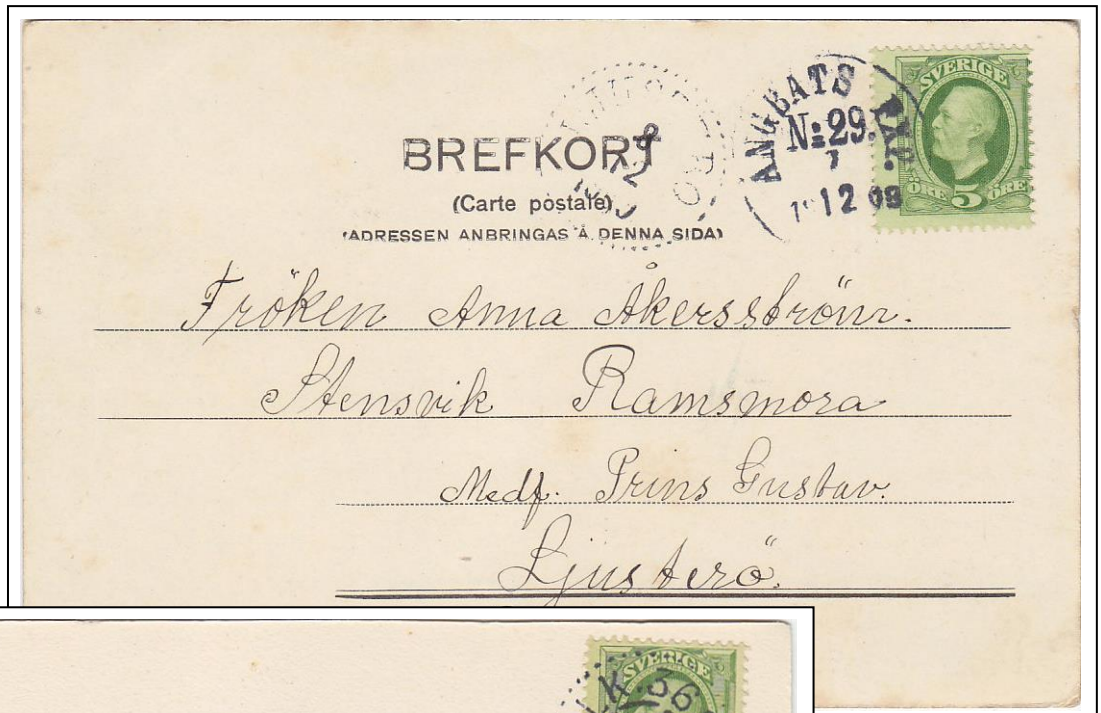
Av misstag har "Turku" tolkats som Turkiet och kortet har först skickats till Konstantinopel. Där har posten – efter fem dagar – konstaterat att kortet hamnat fel. Man får förmoda att det till slut kommit fram till Åbo, men tyvärr finns ingen ankomststämpel som talar om hur länge herr Emil fick vänta på sitt vykort.

4.6 Postbehandling • Adresser

Adresser kan innehålla anvisningar eller förslag om hur posten skulle befordras, för att underlätta för posten. Här är tre exempel, där avsändaren angivit ångbåtspost, järnvägspost respektive lantbrevbäring.

Ångbåtspost:

Medf. Prins
Gustav, anger
ångbåtspost,
ÅBXP nr 18.
Kortet tycks
istället ha
skickats med
ÅBXP nr 29
och ångbåten
Östanå I.

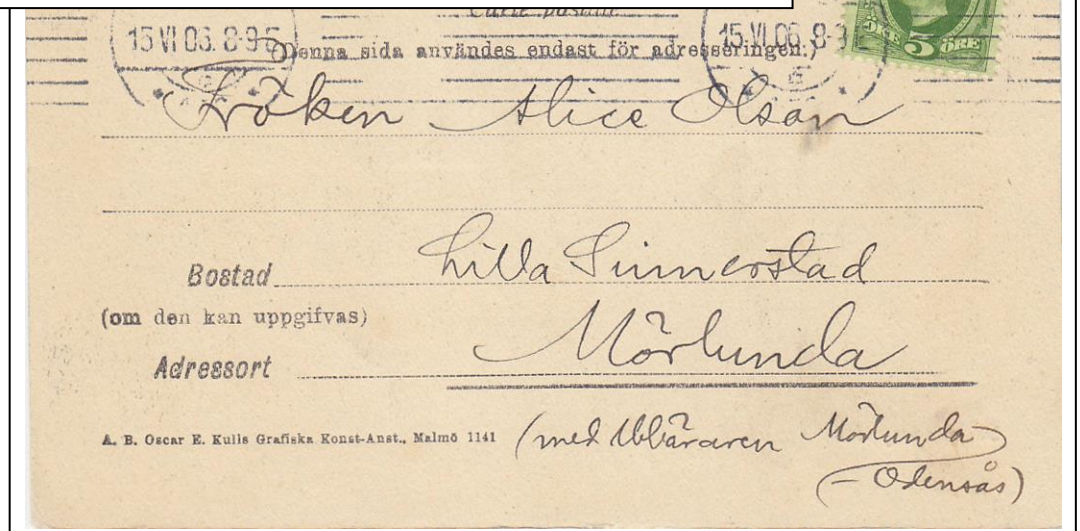

Järnvägspost:

Adressen Wallnäs
är förtydligad med
N.O.J., Nässjö-
Oskarshamns
järnväg

Lantbrevbäring:

Avsändaren har
sist i adressen
lagt till:
med lbbäraren
Mörlunda-Odensås

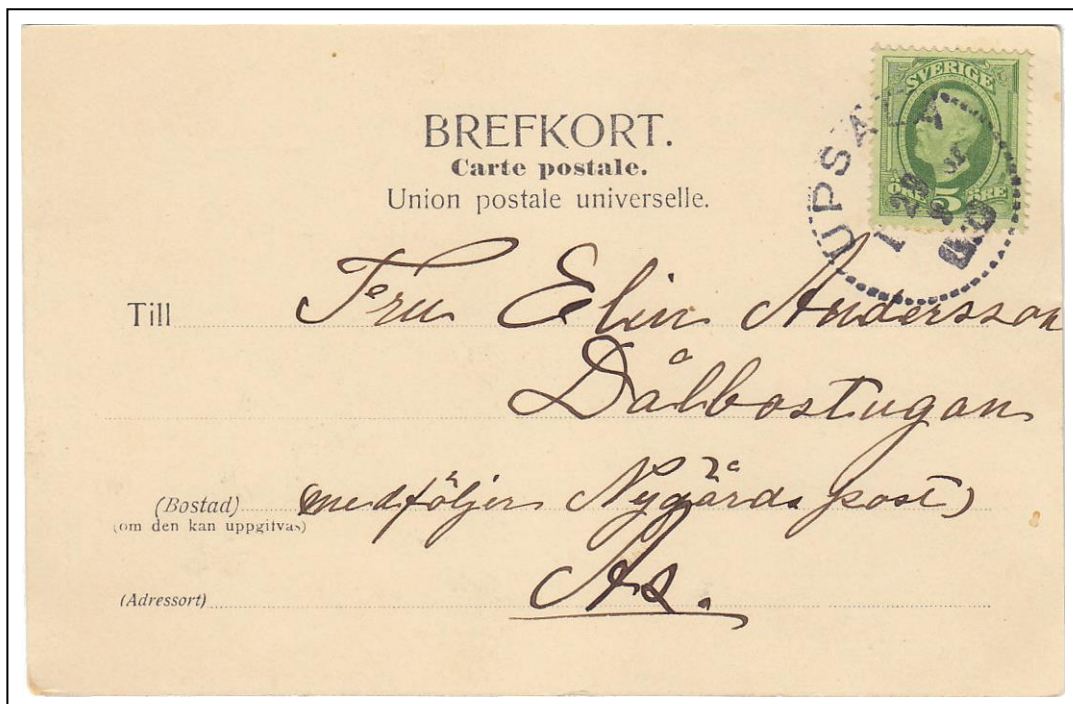
4.6 Postbehandling • Adresser

I större tätorter delade brevbärare ut posten, men på mindre orter hämtade de flesta sin post på postkontoret. Ett alternativ för dem som hade långt till posten var att skaffa en "lösväska". Ett antal gårdar eller en hel by kunde gå ihop om en väska. Då fick postmästaren en lista över vilka hushåll som skulle ha sin post i väskan och sedan utsågs någon betrodd person att hämta postväskan och dela ut posten. Adresser av typen "medföljer NN:s post" tyder på befordran i lösväska.

Från Björketorp 30/8 1906 till Wallås, Kinna

Notering: medföljer Lydde post

Från Uppsala 29/3 19XX till Dålbostugan, Äs

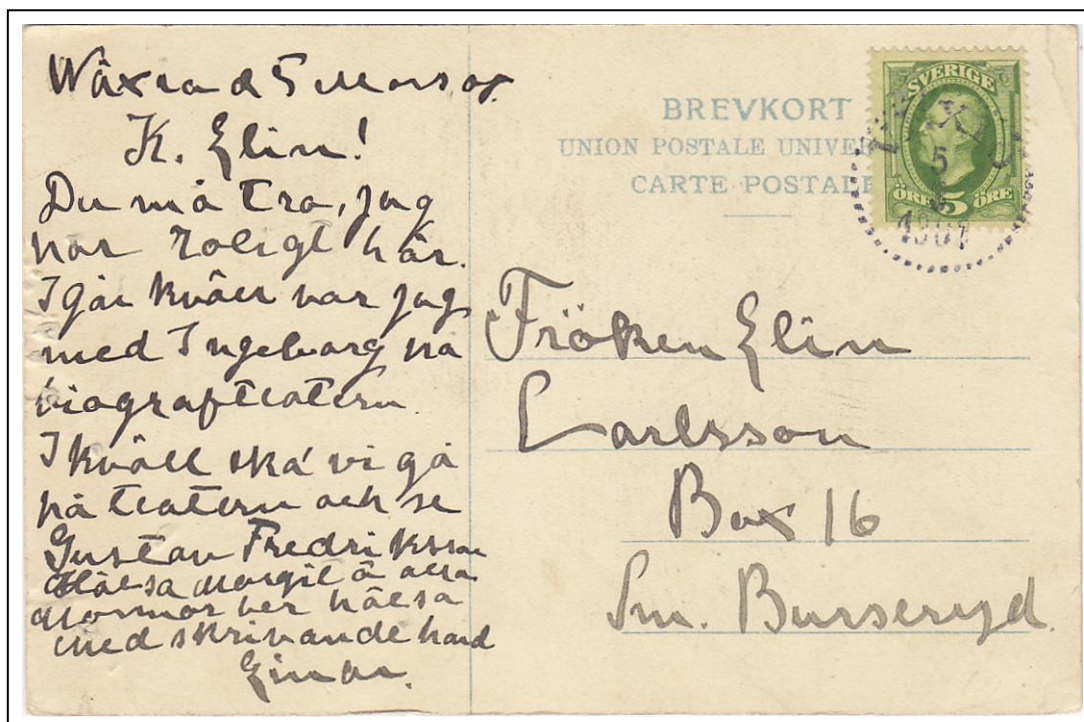
Notering: medföljer Nygårds post

4.6 Postbehandling • Adresser

Postboxar som mottagarna kunde öppna med egen nyckel förekom på enstaka svenska postkontor redan på 1880-talet och reglerades i poststadga från 1899 och framåt. Beteckningen där var "amerikanskt fack", eftersom idén uppenbarligen kom från USA. Från början av 1900-talet förekommer det också att man adresserade posten till "boxnummer".

PLK 152 (Halmstad–Ängelholm–Malmö) 25/8 1910 – Borås (Box 6)

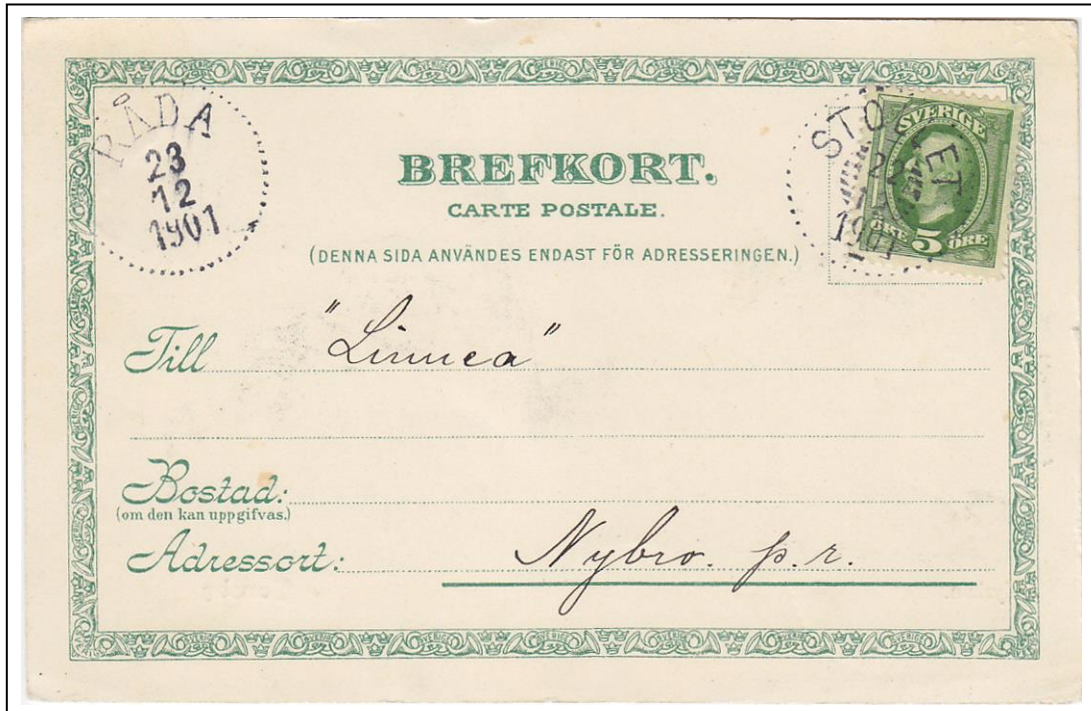
Vexjö 5/3 1907 (?) – Smålands Burseryd (Box 16)

Även på en liten ort som Smålands Burseryd fanns postboxar.

I första hand var det förmodligen företag som hade postbox, men man kan även, som här, hitta vykort med privat korrespondens som sänts till boxadresser.

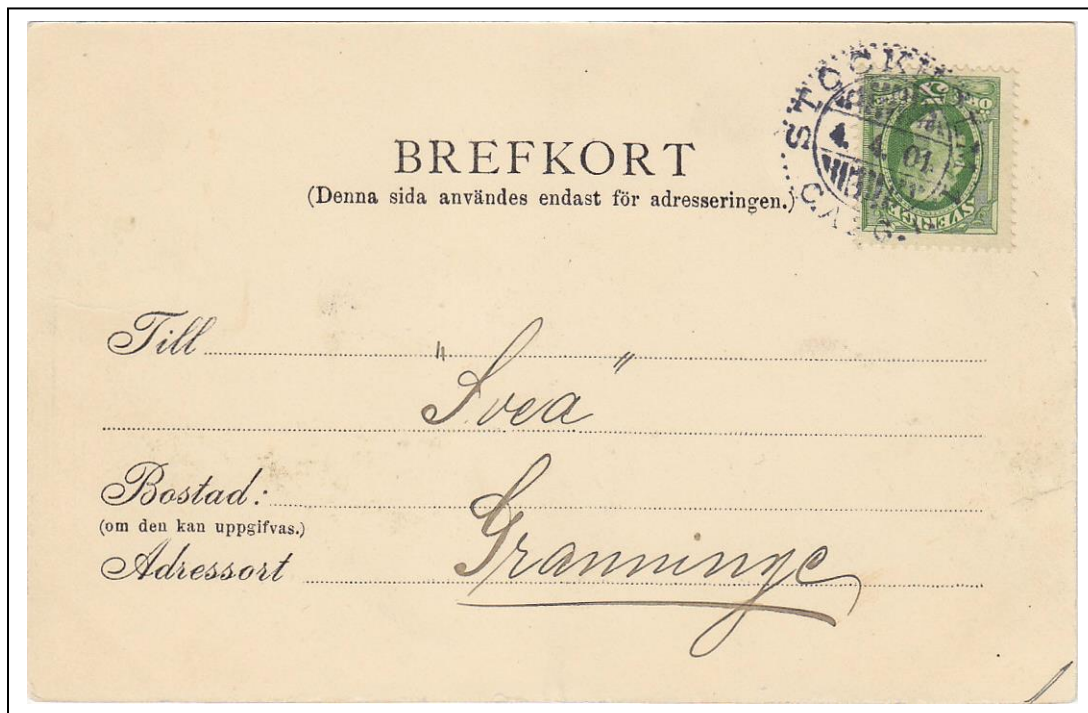
4.6 Postbehandling • Adresser

Ibland ser man vykort med mer kryptiska adresser. En variant är signaturer av olika slag. Sådana adresser användes ibland när man satte in annonser i tidningar men inte ville avslöja sitt namn. Brevpostreglementet tillät att man skickade post till signaturer, så länge det inte rörde sig om värdepost.

Från Stället 22/12 1901 via Råda 23/12 1901
till "Linnea", Nybro p.r.

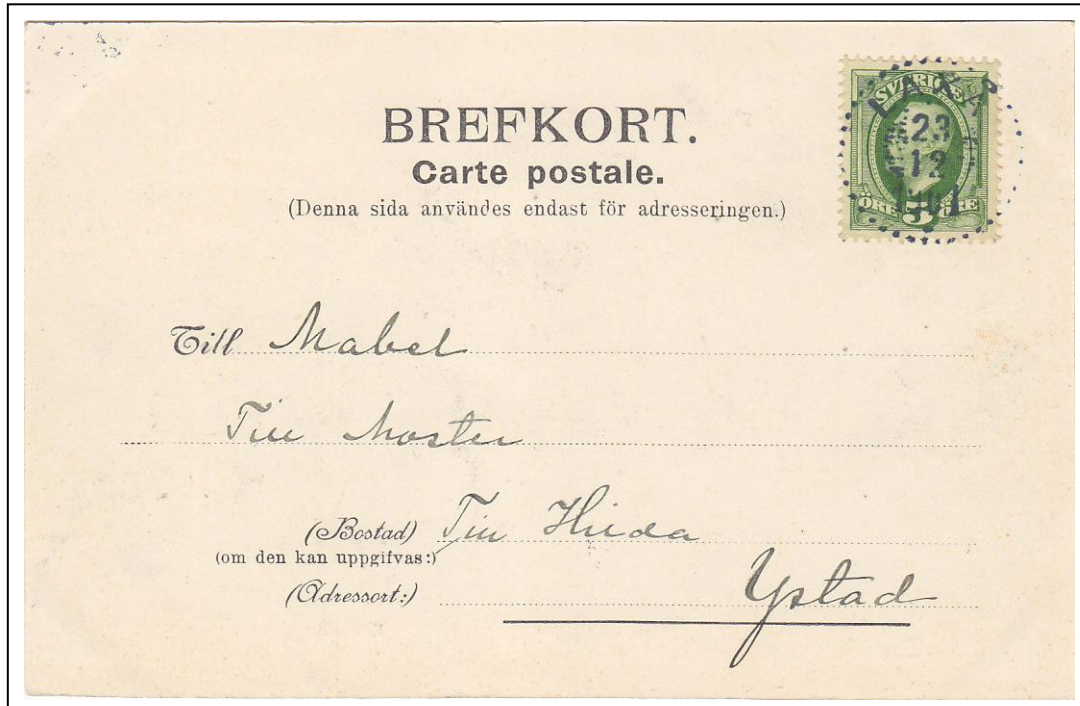
Noteringen p.r. efter Nybro anger poste restante, dvs. kortet skulle inte delas ut, utan hämtas på postkontoret. Gissningsvis är kortet ett svar på en kontaktannons.

Från Stockholm 4/4 1901 till "Svea", Granninge
Här finns ingen notering om poste restante, men förmodligen
har kortet till Svea ändå hanterats som sådan post.

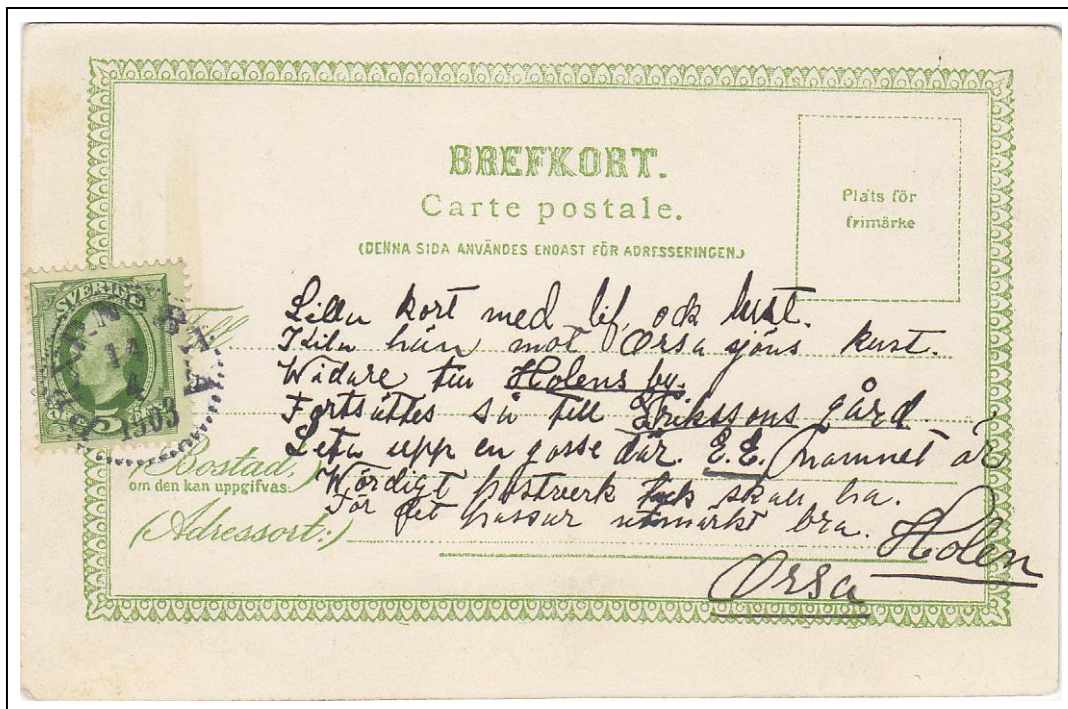
4.6 Postbehandling • Adresser

Även andra typer av adresser kunde vara en utmaning för brevbärarna.

Från Laxå 23/12 1901 "Till Mabel, Till Moster, Till Hilda, Ystad"

Det måste ha krävt god lokalkännedom av posten i Ystad för att kunna dela ut kortet, men det ger faktiskt intryck av att vara postgånget.

Med PKXP No 87A (Mora-Persberg) 14/4 1903 till en lätttrimmad adress:

Lilla kort med lif och lust. / Kila hän mot Orsasjöns kust.

Vidare till Holen by. / Fortsättes så till Erikssons gård.

Leta upp en gosse där. / E.E. namnet är.

Wördigt postverk tack skall ha. / För det passar utmärkt bra.

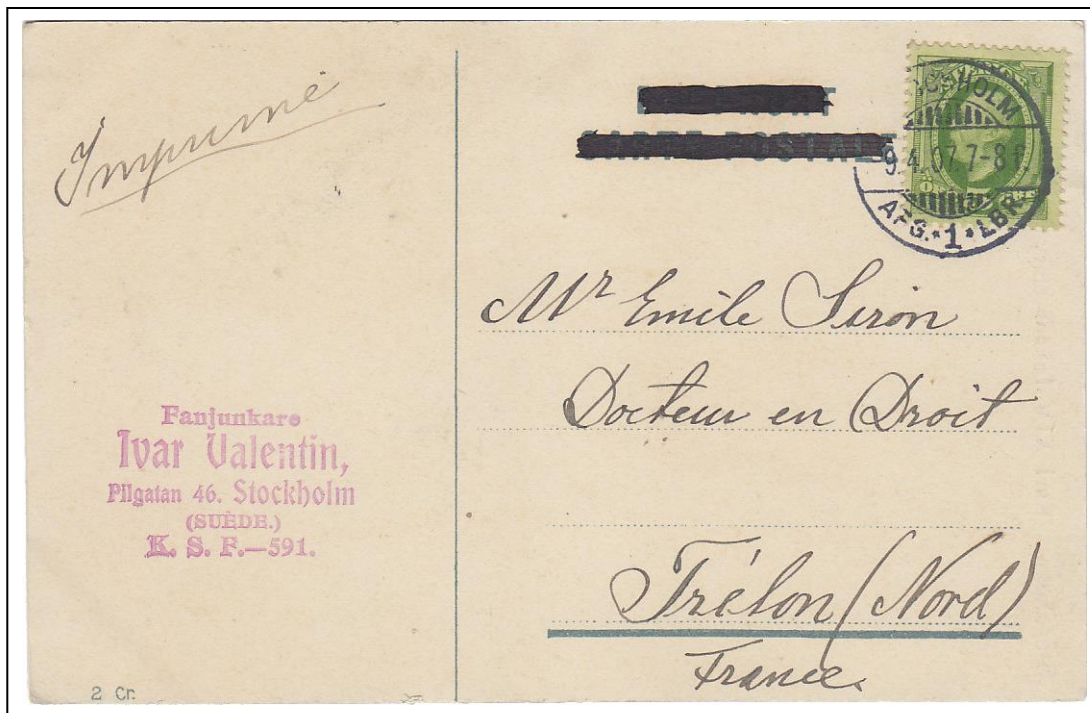
Holen / Orsa

4.6 Postbehandling • Adresser

Under det tidiga 1900-talets ”vykortsraseri” växte det upp föreningar för de som ville samla eller utväxla vykort. I både avsändar- och mottagaradresser kan ibland man se spår av det organiserade vykortssamlandet.

Kort sänt som trycksak från Stockholm 9/4 1907 till Trélon i Frankrike

Avsändarens adresstämpel: K. S. F.-591.

Utomlands var det vanligt att vykortssamlare använde namnstämplor som innehöll deras medlemsnummer i någon vykortsförening. Stora internationella föreningar var Kosmopolit och Globus. I Sverige fanns K. S. F. – Kamraternas Samlare-Förbund, grundat år 1901.

Inrikes kort från Årset 14/9 1910 till Stockaryd

Adressen är Wykortsforeningen Stockaryd pr. (poste restante)

Kort som är adresserade till en samlarförening är inte så vanliga. Vykortsföreningen i Stockaryd annonserade efter medlemmar i tidskriften *Tidsfördrif* under sommaren och hösten 1910.

**”VYKORTS — Besvarar med nöje vy-
FÖRENINGEN”, kort. —
STOCKARYD, p. r. (Nya medlemmar antagas.)**

4.7 Postbehandling • Hotellpost

Utomlands förkom det att hotell hade egna postkontor med postala stämplor (i enstaka fall också egna frimärken!). Den ”hotellpost” man kan se spår av på svenska vykort handlade om att hotellpersonalen tog hand om gästernas ankommande (detta och nästa blad) och avgående post (följande blad).

Ibland ser man kort till hotellgäster där hotellpersonalen skrivit på rumsnummer när de sorterat posten.

Brevkort till Italien 1902

Adressaten bodde i rum 82 på Grand Hôtel de Nice i San Remo

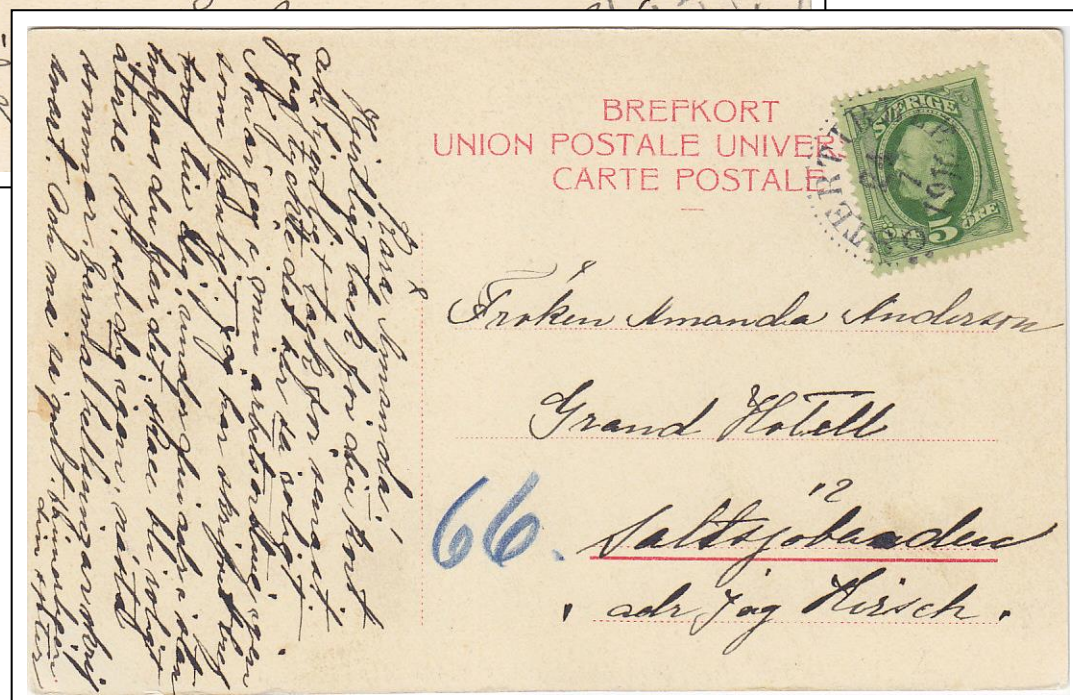
Brevkort till Frankrike 1902

Adressaten bodde i rum 46 på Grand Hotel Beau-Site i Aix les Bains

Inrikes brevkort 1910

Adressaten bodde i rum 66 på Grand Hotell i Saltsjöbaden

För en posthistoriker gäller det att skilja sådana anteckningar från postverkets noteringar!

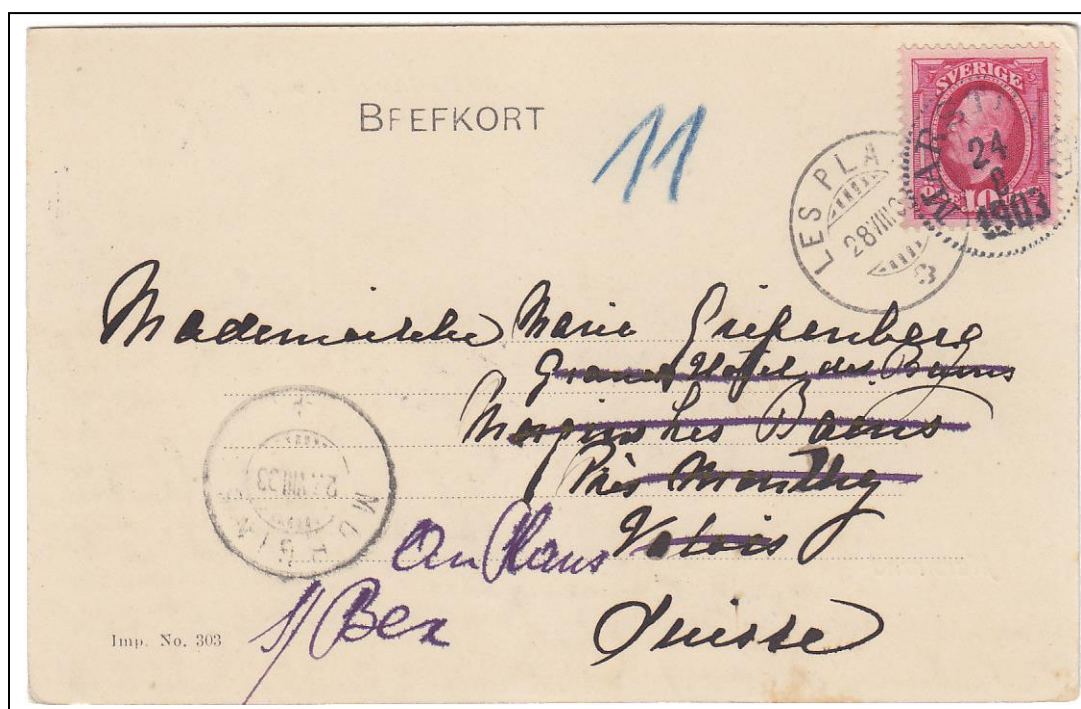
4.7 Postbehandling • Hotellpost

Om hotellgäster lämnade sin nästa adress till hotellet när de reste vidare, så kunde de få sin post eftersänd. Ibland slog hotellet en egen stämpel på den eftersända posten.

Brevkort från Stockholm 17/4 1902 vid Trelleborg-Sassnitz 18/4 1902 till
Grand Hôtel Colombe d'Or i Verona (Italien) 20/4 1902

Eftersänt med feldaterad hotellstämpel (20/3 istället för 20/4)
till Grand Hôtel i Bellagio 21/4 1902

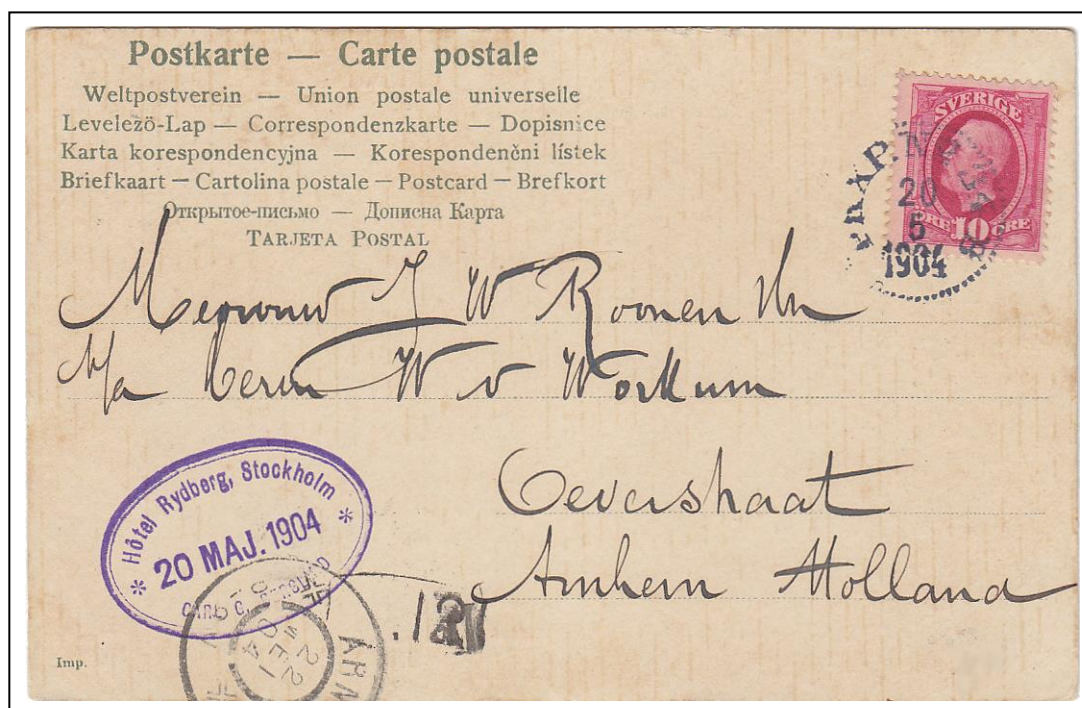

Brevkort från Marstrand 24/8 1903 till
Grand Hotel des Bains i Morgins (Schweiz) 27/8 1903

På hotellet har man först noterat rumsnummer 11, men sedan insett att
hotellgästen rest vidare och eftersänt till Les Plans sur Bex 28/8 1903.

4.7 Postbehandling • Hotellpost

Hotellpersonal kunde också ta emot gästernas avgående brev och kort, för att sedan skicka dem vidare med vanlig post. Ibland användes då daterade stämplat – förmodligen mest för att göra reklam för hotellen.

Brevkort från Hôtel Rydberg i Stockholm 20/5 1904. Sânt med tåget mot Katrineholm (PKXP No 34B) samma dag till Arnhem i Holland 22/5 1904.

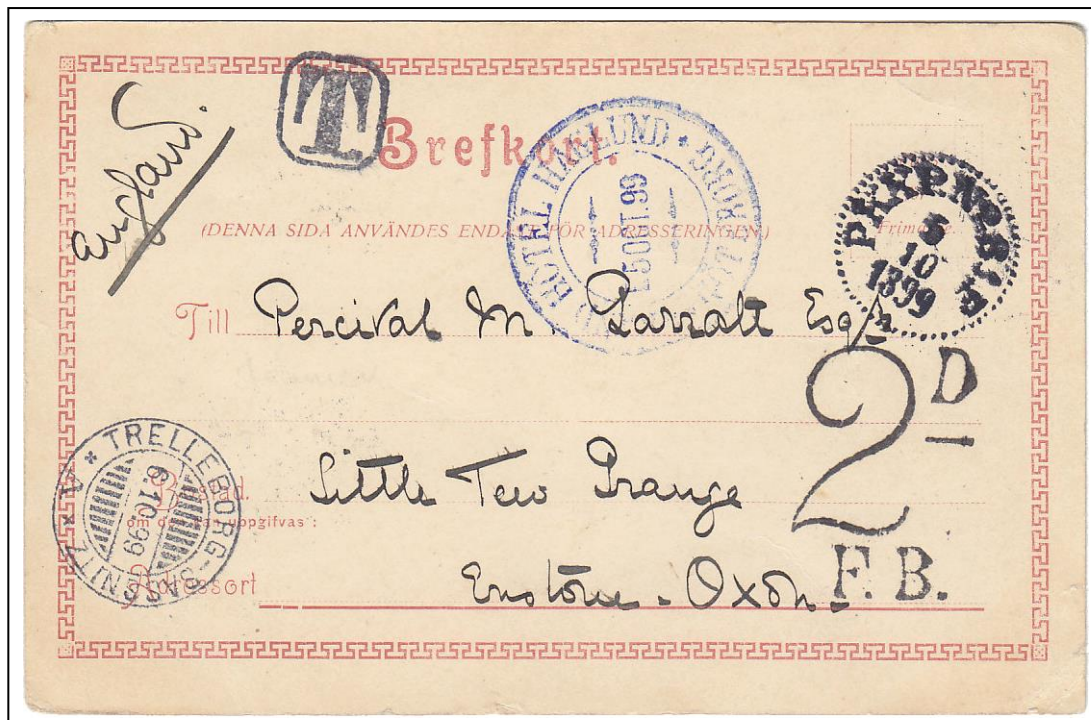
Att döma av de kort som visas här var det påfallande ofta som kort från hotellen postades i brevlåda på järnvägsstationen eller på ett avgående tåg. Men mängden material är kanske för liten för att man ska dra några säkra slutsatser om detta...

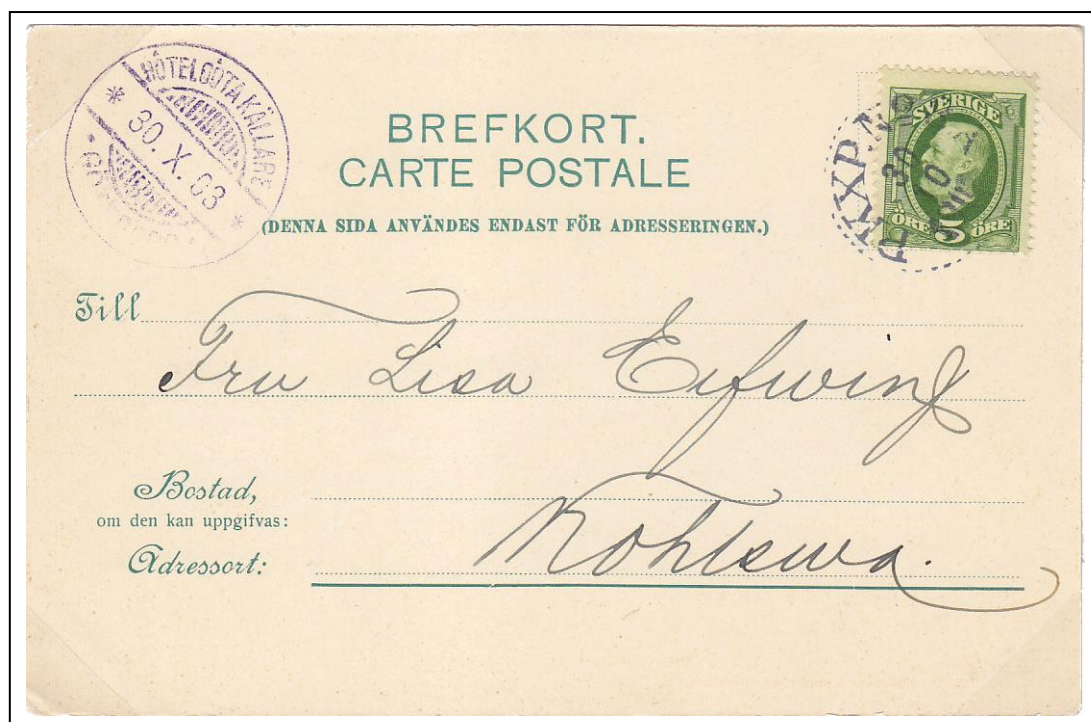
Brevkort från Hôtel d'Angleterre i Helsingborg 30/8 1902. Postat i brevlåda på båten till Helsingør. Frimärkena makulerade med dansk stämpel "Fra Sverige", transitstämplat Helsingør 31/8 1902 och vidare till Welshpool i England.

4.7 Postbehandling • Hotellpost

I Göteborg förekom flera olika daterade hotellstämplar.
Kanske en form av ”innovationsspridning” där tog hotellen efter varandra?

Brevkort med en tidig hotellstämpel från Grand Hôtel Haglund i Göteborg, 5/10 1899. Sämt med tåget mot Helsingborg (PKXP No 81B) samma dag, via Trelleborg-Sassnitz 6/10 1899 till Oxon i England. Sämt ofrankerat, så därför svensk T-stämpel och brittisk lösenstämpel 2^d F. B. (Foreign Branch). Denna hotellstämpel är även känd i röd färg från år 1901.

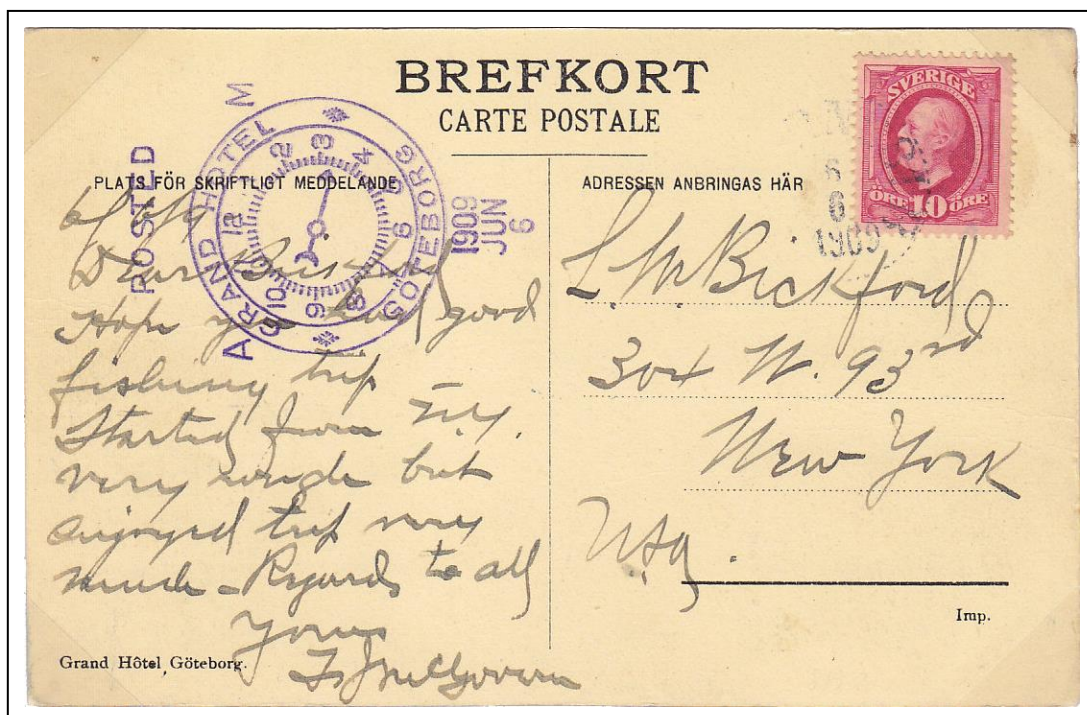
Brevkort från Hôtel Göta Källare, Göteborg 30/10 1903, sänt med tåget mot Laxå (PKXP No 8 A) 30/10 1903, med adress Kolsva. Hotellstämpeln har stora likheter med den postala normalstämpel 46 som användes i bl.a. Göteborg vid denna tid.

4.7 Postbehandling • Hotellpost

På Grand Hotel i Göteborg användes en speciell engelskspråkig stämpel som var utrustad för att ange inte bara datum utan också exakt klockslag. Denna typ av stämpel är även känd från hotell i andra länder. Under en period användes en sådan stämpel också på prov av posten i Paris för rörpost, där man ansåg att det var viktigt med exakta tidsangivelser.

Brevkort från Grand Hotel, Göteborg 10/8 1903 (blå stämpel) och senare samma dag sänt med tåget mot Laxå (PKXP No 8A) till Jönköping 11/8 1903.

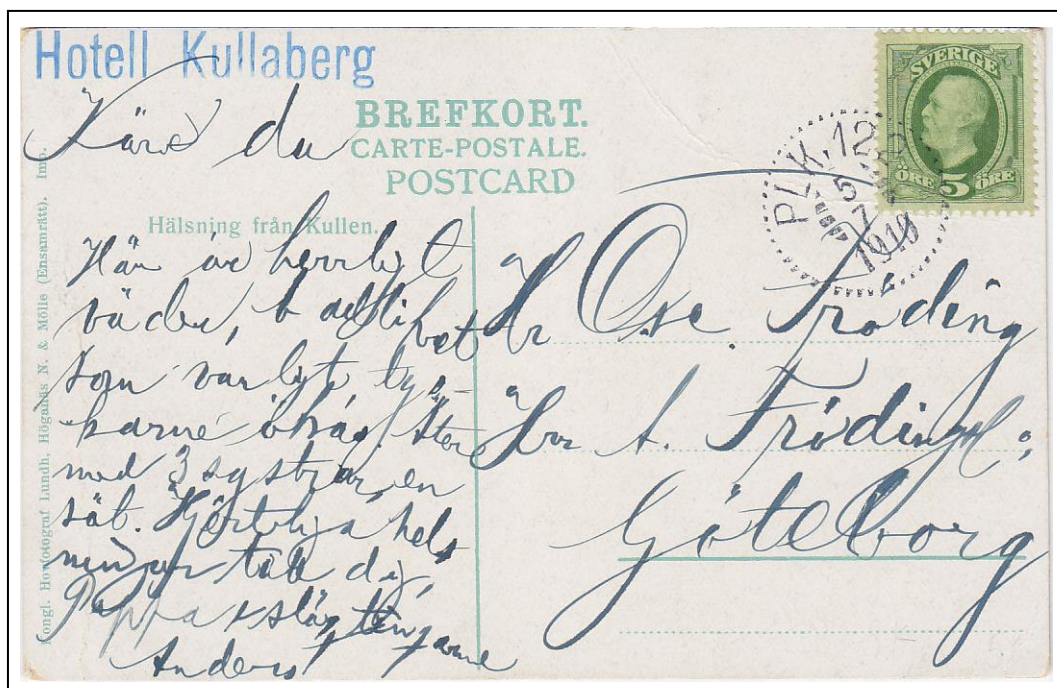

Brevkort från Grand Hotel, Göteborg 6/6 1909 (violett stämpel), senare samma dag sänt med Malmötåget (PKXP No 81B) för vidare befordran till New York.

Stämpeln användes på Grand Hotel från åtminstone 1903 och in på 1910-talet.

4.7 Postbehandling • Hotellpost

Enklare odaterade stämplarna med hotellets namn tyder på att hotellet tagit emot gästernas vykort och sett till att de gått vidare med vanlig post. En annan möjlighet är att hotellet helt enkelt sålde eller gav bort "hotellstämplade" vykort till sina gäster som ett sätt att göra reklam.

Brevkort stämplat "Hotell Kullaberg", postat i brevlåda på tåget mellan Höganäs och Åstorp, PLK 122 5/7 1910, med adress Göteborg

Notera den tryckta texten till vänster på kortet: "Hälsning från Kullen."

Brevkort stämplat "Fru Malmströms Pensionat, KNEIPPBADEN." från Kneippbaden 17/11 1904 till Stockholm.

4.8 Postbehandling • Basarpost

I början av 1900-talet ordnades ofta lokala välgörenhetsfester – basarer – för att samla pengar till något behjärtansvärt ändamål. På basarer inrättades ibland ”postkontor” där man mot en avgift kunde lämna in kort som delades ut till andra besökare på basaren. Ofta användes då särskilda basarpoststämplat.

Det statliga postverket hade monopol på regelbunden befördran av brev och brevkort i Sverige, men eftersom basarposter var tillfälliga omfattades de inte av postmonopolet.

Standardstämplat med texten Basarpost, utan ort eller datum, fanns uppenbarligen att köpa i handeln.

Holtsljunga Skyttefest 1906 hade tagit fram en egen stämpel.

Mer ambitiösa basarposter använde daterade stämplat.

Nykterhetslogen ”Vännen i Viken” hade basar i Viksberg 2/4 1904.

4.8 Postbehandling • Basarpost

Ofta tog basarposter också emot brev och kort som sedan vidarebefordrades med vanlig post – i samarbete med postverket, eller genom att man helt enkelt lade posten i närmaste brevlåda. Då krävdes förstås frankering med vanliga frimärken och basarpoststämpeln användes normalt som sidostämpel.

Brevkort med sidostämpel från M. H. L. F. F. (enligt uppgift Malmö högre läroverk för flickor) Försvarsfest 4/3 1904.

Frankerat och sänt med vanlig post lokalt i Malmö samma dag.

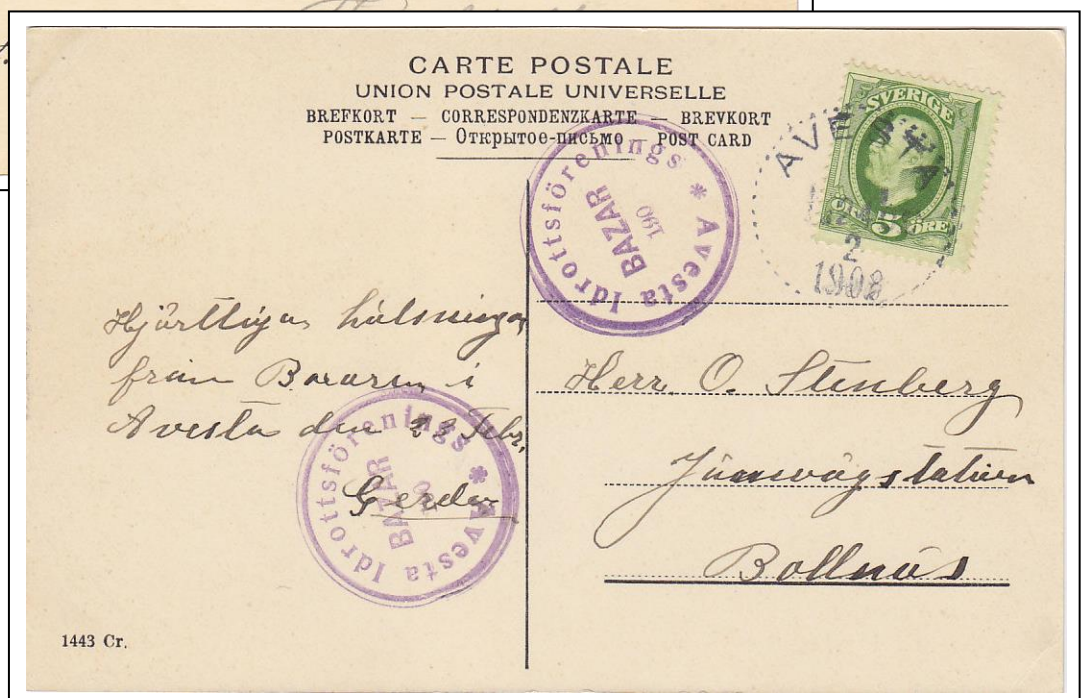

Brevkort med sidostämpel från Fogeltofta Skytteförenings skyttefest den 19-7-1903.

Frankerat och sänt lokalt i Fogeltofta 20/7 1903.

Brevkort med sidostämpel från Avesta Idrottsförenings bazar.

Frankerat och sänt med vanlig post från Avesta L br 24/2 1908 till Bollnäs.

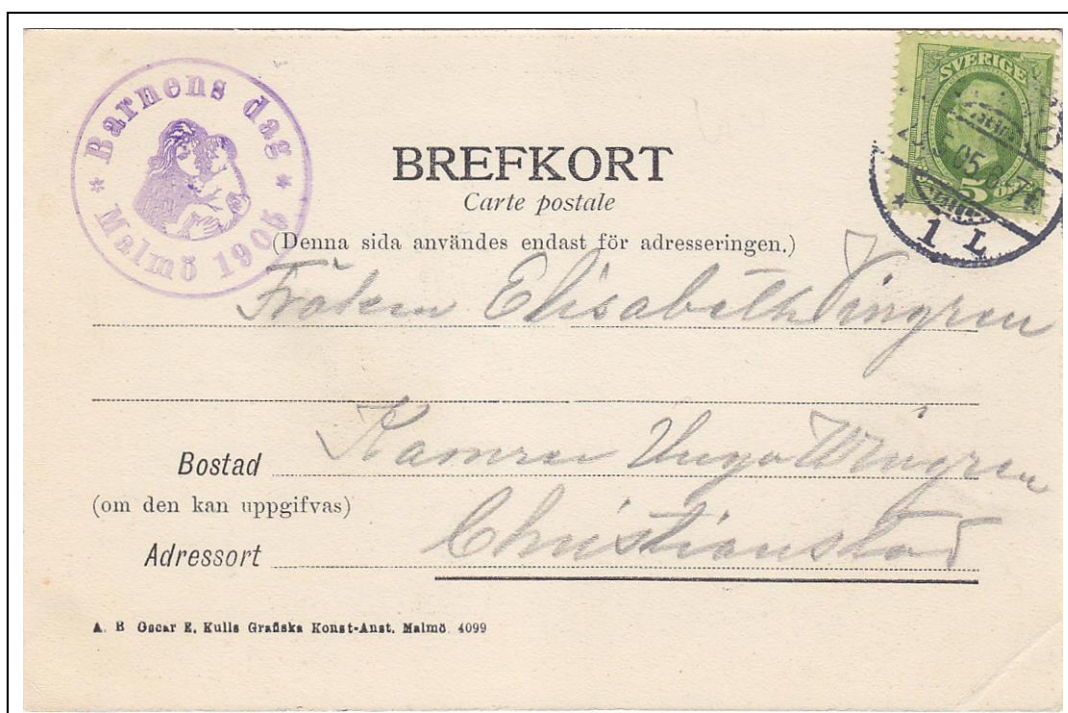

4.8 Postbehandling • Basarpost

Det var inte så vanligt att basarpoststämplor hade illustrationer. Men här är ett par exempel på stämplor där man "lånat" delar av motivet från de första tuberkulosmärkena från julen 1904.

Brevkort från Sommarfesten i Kungsör 22-23/7 1905, poststämplat i Kungsör 24/7 och skickat till Stockholm. Samlade man kanske in pengar till Nationalföreningen mot tuberkulos på festen?

Brevkort från Barnens Dag i Malmö 1905 (poststämplat 28/5) till Kristianstad.

Sveriges första Barnens Dagsfest lär ha ägt rum i Grängesberg redan 1901, men med start 1905 ordnades årliga Barnens Dagsarrangemang på flera platser i landet. De första åren var Barnens Dag ofta en blandning av barnfest och basar i syfte att samla in pengar till sommarkolonier för fattiga och sjuka barn.

4.8 Postbehandling • Basarpost

I sällsynta fall användes basarpoststämplor också för att stämpla frimärken på kort som sedan lämnades till befordran med vanlig post. Detta var emellertid inte tillåtet enligt postens regler.

Brevkort från Skyttebasaren i Gävle 13/11 1903, där basarstämpeln slagits på frimärket. Kortet är sedan befordrat med vanlig post till Bollnäs, dit det ankom den 14/11 1903.

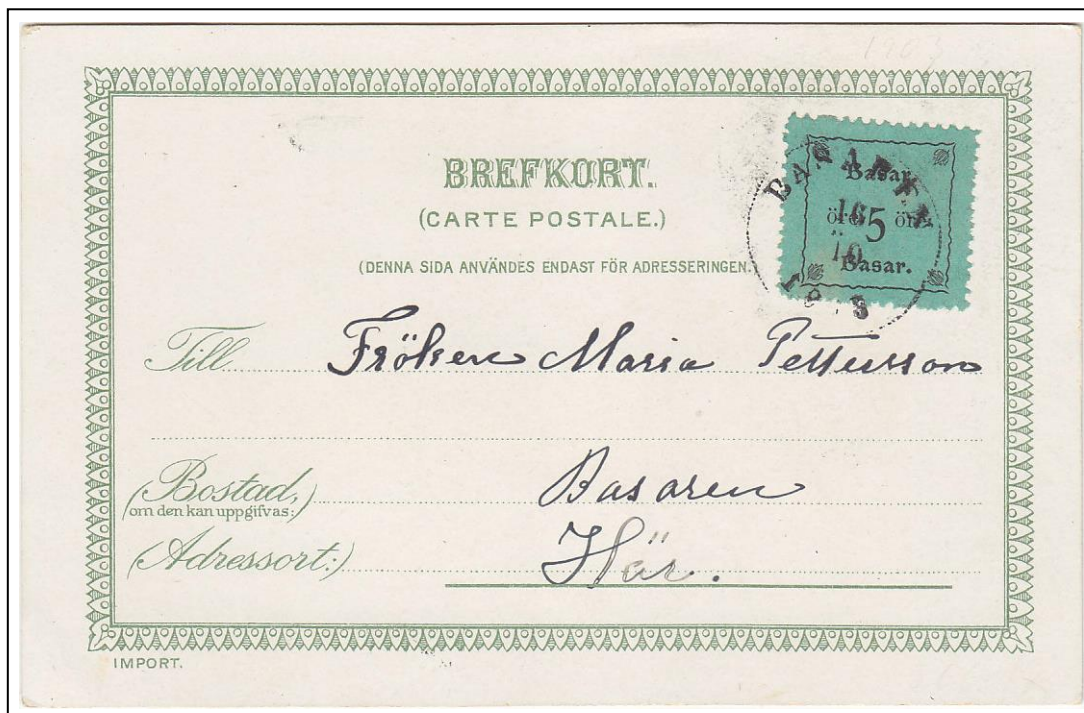
Brevkort där frimärket först fått en stämpel från Falköpings Skyttegilles Bazar den 26-28/4 1902. Stämpeln var inte giltig som makuleringsstämpel, så när kortet lämnades över till posten slogs också en postal stämpel, Falköping 26/4 1902, på frimärket. Ankomststämplat Hedemora 27/4 1902.

4.8 Postbehandling • Basarpost

Vissa basarposter gav ut basarpostmärken, som användes som "frimärken" vid postbefordran inom basarområdet. Liksom det fanns stämplarna med enbart texten "Basarpost" att köpa i handeln förekommer det "neutrala" basarpostmärken, som inte tycks vara framtagna för någon specifik basar.

Kort med neutralt gult basarmärke i valören 5 öre, stämplat vid okänd basar "19 OCT 1905". Kortet har ett motiv från Boråstrakten.

Kort med neutralt grönt basarmärke i valören 5 öre, stämplat Basaren 16/10 1903.

Båda korten verkar vara skickade till samma adressat, men olika år och med basarmärken med olika färg och design.

4.8 Postbehandling • Basarpost

De mest ambitiösa basarposterna tryckte upp särskilda frimärken för varje basar. Här visas tre sådana kort med basarpostmärken från Gävle Godtemplares höstfester 1902-1904, alla med portot 2 öre.

1902 var det första året då Godtemplarföreningen använde basarpostmärken. Märket har makulerats med en primitiv korkstämpel eller liknande.

Till 1903 års "Trädg. Höstfäst" hade man skaffat en särskild stämpel och bytt layout på basarpostmärket.

Även 1904 års märke skiljer sig lite grand från de föregående. Och nu har man återgått till traditionell stavning av sin "Höstfest".

1904 var sista året då Godtemplarföreningen gav ut basarpostmärken.

4.8 Postbehandling • Basarpost

Basarpostmärken kunde vara mer eller mindre frimärkslika. Här är två exempel på valörlösa märken från olika lokala basarer.

Brevkort med basarmärke från en lokal nykterhetsbasar. Både frimärket och den odaterade stämpeln anger IOGT:s basar i Köping. Basarkort är ofta adresserade till "Basaren".

Ibland användes basarpostmärken också som brevmärken vid sidan av frimärken på kort som vidarebefordrades med vanligt post. Basarpostmärket på kortet är stämplat Bazaren / Rådhuset / Malmö 26-29/11 1901 och kortet är sedan skickat från Malmö 2/12 1901 till Hudiksvall och Gävle. Vid denna tid var välgörenhetsmärken inte tillåtna på brevkort, så det krävdes 10 öres brevporto.